

FOLKETINGSTIDENDE

FORHANDLINGERNE I FOLKETINGSÅRET 1984-85

(136. ÅRGANG)

I

Sp. 1-1536

S

**J. H. SCHULTZ A/S
KØBENHAVN**

1986

Forslaget til folketingsbeslutning vedtoges enstemmigt med 139 stemmer.

Formanden:

Om denne vedtagelse vil der nu blive givet meddelelse til justitsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Tredje behandling af lovforslag nr. L 8:

Forslag til lov om indfødsrets meddelelse.

(Fremsat 3/10 84. Første behandling 11/10 84. Betænkning 25/10 84. Anden behandling 30/10 84).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sættes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

Lovforslaget vedtoges enstemmigt med 138 stemmer.

Formanden:

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

4) Anden (sidste) behandling af beslutningsforslag nr. B 17:

Forslag til folketingsbeslutning om folketings ombudsmands beretning for året 1983.

(Fremsat 11/10 84 i betænkning fra retsudvalget. Første behandling 24/10 84).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Forslaget sættes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

Forslaget til folketingsbeslutning vedtoges enstemmigt med 141 stemmer.

Formanden:

Om denne vedtagelse vil der nu blive givet meddelelse til folketingets ombudsmand.

Den næste sag på dagsordenen var:

5) Forespørgsel nr. F 2:

Forespørgsel til udenrigsministeren:

»Hvilke oplysninger kan udenrigsministeren give om den udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation?«

Af Anker Jørgensen (S) m.fl.

(Forespørgslen anmeldt 3/10 84. Fremme af forespørgslen vedtaget 10/10 84).

Formanden:

Jeg skal efter ønske fastsætte taletiden for ordførerne til 15 minutter i første omgang.

Begrundelse

Lasse Budtz (S):

Der er en række årsager til, at socialdemokratiet i dag har bedt udenrigsministeren om at svare på spørgsmålet om, hvilke oplysninger han kan give om den udenrigs- og sikkerhedspolitiske situation.

For det første er det meget længe siden, at vi sidst havde en bred udenrigspolitisk debat her i tinget. Vi har diskuteret sikkerhedspolitikken meget, men socialdemokratiet finder det forkert, at vi ikke også oftere beskæftiger os med de mange alvorlige udenrigspolitiske problemer. De sidste dage har givet os endnu mere at beskæftige os med. Socialdemokratiet finder det tragisk, at det var muligt at gennemføre attentatet på premierminister Indira Gandhi.

For det andet kan det være opklarende og praktisk at få fastslået, umiddelbart før man i FN begynder afstemningerne om årets forskellige resolutionsforslag, hvor regeringen og folketingets flertal befinder sig. Det er ikke sikkert, det er samme sted, men det skulle det jo gerne være, og regeringens holdning skulle under alle omstændigheder gerne være i overensstemmelse med allerede vedtagne dagsordener. Vi har bestemt ikke indtrykket af, at regeringen altid er det.

For det tredje kan det godt være en god idé at få fastslået nogle hovedlinjer, inden folketinget – som forventet – nedsætter et ad hoc-udvalg til at beskæftige sig med Danmarks sikkerhedspolitik. Det er her, det

[Lasse Budtz]

udenrigsministerielle udvalgs betænkning åbenbart skal danne grundlaget eller være udgangspunktet.

Vi har fået at vide, at denne betænkning først vil foreligge hen under jul, så det er under alle omstændigheder godt at få fastlagt nogle retningslinjer nu.

For det fjerde – og det er måske nok det vigtigste – er der rimelig grund til at anmode regeringen om at forklare, hvor den egentlig står i sikkerhedspolitikken.

I forbindelse med forberedelserne til FNs generalforsamling fik vi, synes vi, gode meldinger fra regeringen om den linje, man agtede at følge; den kunne vi tilslutte os. Og statsministeren sagde i sin åbningstale:

»I overensstemmelse med de dagsordener, der er blevet vedtaget her i folketinget, vil regeringen støtte alle bestræbelser, der kan bidrage til en genoptagelse af Genèveforhandlingerne om mellemdistanceraketterne og om nedskæringer af de strategiske kernevåben, ligesom regeringen vil virke for en begrænsning af rustningerne, hvor det måtte vise sig muligt.«

Der er naturligvis meget væsentlige elementer i 3. maj-dagsordenen, som statsministeren ikke omtaler. F.eks. siger hverken statsministeren eller vores FN-ambassadør – i en senere tale – noget om forsøg på at tilvejebringe en aftale om nej til førstegangsbrug af atomvåben. Alligevel turde man vel forsigtigt tyde statsministerens udtalelse som en erklæring om, at man ville efterleve folketingets flertals dagsorden på en sådan måde, at man ville gøre noget ved det. Men vil man det? Det er bl.a. for at få det at vide, at vi i dag har stillet vor forespørgsel til udenrigsministeren.

Udenrigsministeren sagde forleden i Weekendavisen, at regeringen vil efterleve 3. maj-dagsordenen med de fortolkninger, man selv lægger i den. Men, tilføjede udenrigsministeren, dermed er dagsordenen ikke regerings politik, og det har statsministeren heller ikke sagt, tilføjede udenrigsministeren. Jeg skal ikke afvise muligheden af, at udenrigsministeren er blevet citeret forkert, men hvis det ikke er tilfældet, minder det om en tidligere venstrehøvdings forsøg på at føre sin egen udenrigspolitik.

Vi har under alle omstændigheder ret til at få en forklaring, og jeg vil bl.a. gerne spørge: vil man følge folketingsflertallets dagsorde-

ner, og vil man gøre folketingsflertallets politik til regeringens politik? Hvis man ikke vil gøre det sidste, hvordan vil man så føre dagsordenerne ud i livet?

Når alt dette er sagt, vil jeg tilføje nogle få bemærkninger om socialdemokratiets udenrigspolitiske grundholdninger, for det er de holdninger, der ligger til grund for den forespørgsel, vi har stillet til ministeren.

Vor udenrigspolitik har fire grundpiller: FN, Norden, NATO og EF. Man skal ikke lægge alt for meget i rækkefølgen.

Vor opbakning bag FN kan det være rimeligt at fremhæve i disse dage, hvor FN fejres. Vi vil altid pleje vort gode nordiske broderskab, vi er ikke i tvivl om det europæiske samarbejdes betydning, og socialdemokratiet ser ikke noget alternativ til NATO.

Vi bekræfter gerne vort ønske om at bevare Danmark i NATO, og på den baggrund kan vi kun være tilfredse med den opinionsundersøgelse, Observa forleden offentliggjorde i Jyllands-Posten, og som viste, at 63 pct. af befolkningen går ind for NATO. En meget stor del af disse 63 pct. er socialdemokrater. Af alt dette følger, at vi ikke ønsker Danmark neutralt, men vi ønsker samtidig med NATO-politikken af føre en aktiv, engageret nedrustnings- og afspændingspolitik.

Der er imidlertid så megen uklarhed for øjeblikket, at vi gerne vil have at vide, om regeringen vil være med til dette. Hvis den vil det, må den også erklære sig parat til at efterleve de dagsordener, folketinget vedtager – og efterleve dem aktivt.

Besvarelse

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Det er snart halvandet år siden, at folketinget sidst havde en bred udenrigspolitisk debat. Vi har haft mange debatter om konkrete sikkerhedspolitiske spørgsmål, men vi har nok forsømt det bredere udenrigspolitiske perspektiv. Denne forespørgsel vil give os en god anledning til at drøfte den internationale situation i almindelighed og i særdeleshed Danmarks muligheder for at påvirke udviklingen i en mere positiv retning.

Forespørgslen omtalte udtrykkeligt den sikkerhedspolitiske situation, og jeg agter også at komme ind på de sikkerhedspolitiske spørgsmål i snævrere forstand, selv om vi under debatten efter min mening bør kon-

[Udenrigsministeren]

centrere os om de store linjer i udenrigspolitikken, dels fordi det er begrænset, hvad nyt der kan siges i forhold til den seneste debat, vi havde om sikkerhedspolitikken, i maj, dels fordi der jo vil byde sig en naturlig anledning til at drøfte de sikkerhedspolitiske problemer i sammenhæng, når folketinget i nær fremtid får forelagt den såkaldte Dyvigrapport.

Efter disse indledende bemærkninger vil jeg tage mit udgangspunkt i Øst-Vest-forholdet, men før jeg tager fat på de enkelte emner i forespørgslen, vil jeg foranlediget af det brutale mord på premierminister Indira Gandhi i går give udtryk for regeringens afsky for denne meningsløse terrorhandling, der som enhver anden terrorhandling ikke stærkt nok kan fordømmes. Mordet har revet en af verdens mest markante folkevalgte ledere bort midt i hendes energiske indsats for at komme nærmere en løsning på de store problemer, som den indiske nation står over for.

Vurderingen af udviklingen i Øst-Vest-forholdet gennem de sidste år har overvejende været ganske pessimistisk, og der har været alvorlige tilbageslag, senest gennem Sovjetunionens afbrydelse af atomvåbenkontrolforhandlingerne i Genève, de såkaldte INF- og START-forhandlinger.

På den anden side må det ikke overses, at som et resultat af 1970'ernes afspændingspolitik er der rent faktisk blevet skabt en ramme for samarbejdet og dialogen mellem Øst og Vest, en ramme, som fortsat består, og jeg tænker her bl.a. på Den europæiske Sikkerheds- og Samarbejdskonference – eller CSCE-processen, som den kaldes.

Der er altså stadig muligheder for at skabe ny fremdrift i retning af en ægte afspænding mellem Øst og Vest, og det må man ikke glemme, når alle de pessimistiske vurderinger af Øst-Vest-forholdet trænger sig på.

Det er da også opmuntrende, at USA og Sovjetunionen her på det sidste har været enige om at tage forhandlingstråden op igen i forbindelse med åbningen af FNs generalforsamling, hvor traditionen med et møde ikke blot mellem den sovjetiske og den amerikanske udenrigsminister, men også mellem den sovjetiske udenrigsminister og den amerikanske præsident, blev genoptaget.

Det forhold, at moderne overhovedet fandt sted, er i sig selv et værdifuldt politisk

signal, men samtalerne synes også at være blevet afviklet i en positiv atmosfære, selv om man naturligvis må bemærke, at der ikke var tale om mere konkrete forhandlinger.

Når der har været en overvejende negativ bedømmelse af forløbet af udviklingen i Øst-Vest-forholdet, hænger det i væsentlig grad sammen med, at man har ladet enkelte spørgsmål dominere forholdet, nemlig de ofte ret teknisk betonedede våbenkontrolspørgsmål. Når man på den måde fokuserer på en enkelt sag, bliver det jo også specielt problematisk, når Sovjetunionen reagerer på et for den utilfredsstillende forhandlingsforløb ved bare at afbryde forhandlingerne og så i øvrigt samtidig starter en massiv propagandaoffensiv over for den lydhøre offentlighed i vore åbne samfund. Det kan kun give et helt negativt indtryk af Øst-Vest-forholdet, hvor en bredere synsvinkel måske havde givet et mere nuanceret billede, for der er jo andre elementer i Øst-Vest-forholdet end nedrustning og våbenkontrol.

Hovedproblemet er at skabe mere tillid mellem Øst og Vest, og det kræver netop en indsats over en bred front. Det kræver en vilje til at gennemføre dialogen mellem Øst og Vest sådan, at den afspejler en bredde i kontakterne i stedet for en tilspidsning.

Der er gjort mange forsøg på at forklare det stivnede forhold mellem de to supermagter. Der er ingen tvivl om, at de ændringer, der er sket i Sovjetunionens ledelse, har været medvirkende til en fastlåsning af de sovjetiske standpunkter, mens USA for sit vedkommende befinder sig midt i en langtrukken valgkamp.

Under disse omstændigheder har Danmark sammen med mange andre små og mellemstore lande i både Øst og Vest set det som sin opgave at bidrage til opretholdelse af Øst-Vest-dialogen. Det var således på europæisk initiativ, at NATO-udenrigsministrene i december sidste år besluttede at gennemføre en dybtgående analyse af Øst-Vest-forholdet med henblik på at fremme en mere konstruktiv dialog.

Fra dansk side gik vi meget aktivt ind i arbejdet med denne analyse ud fra den grundopfattelse, at det er helt afgørende for NATO-alliancens placering i offentlighedens bevidsthed, at indsatsen for afspændingspolitikken bliver taget lige så alvorligt som indsatsen for at opretholde den nødvendige mi-

[Udenrigsministeren]

litære kapacitet, og vi er dermed i fuld overensstemmelse med den formulering af NATO-alliancens opgaver, som blev resultatet af en tilsvarende analyse tilbage i 1967, den såkaldte Harmelrapport.

Analysen i NATO førte frem til Washingtonerklæringen om Øst-Vest-forholdet fra NATO-udenrigsministrenes møde i Washington i maj, og det lykkedes hermed at give Harmelformuleringerne ny vitalitet og praktisk anvendelighed i sammenhæng med 1980ernes situation. Der er for mig ingen tvivl om, at erklæringen har fremmet mulighederne for at få genoplivet dialogen mellem Øst og Vest.

De åbninger, som USAs præsident har antydnet, f.eks. i spørgsmålet om ikke-magt anvendelse, i den tale, han holdt den 4. juni i år i det irske parlament, har således helt klart deres baggrund i en fælles politik i NATO, der tager direkte sigte på en mere konstruktiv dialog.

En begivenhed af vidtrækkende betydning var debatten om DDRs statsrådsformands, Erich Honeckers, nu udsudte besøg i Forbundsrepublikken Tyskland, for uanset hvad der siden er sagt og skrevet, står det klart for enhver både i Øst og i Vest, at DDR faktisk gerne så besøget gennemført ud fra et ønske om at styrke dialogen og stabiliteten. Men lige så klart var det, at Sovjetunionen ikke ville acceptere, at DDR selvstændigt førte denne dialog med Forbundsrepublikken. Vi havde fra regeringens side meget gerne set besøget gennemført, ikke mindst fordi det ville styrke samarbejdet og stabiliteten i forholdet mellem de to tyske stater i god overensstemmelse med Helsingforsslutaktens ånd og bogstav.

Men uanset det tilbageslag, som udsættelsen af Honeckers besøg må siges at være for de mindre og mellemstore europæiske landes muligheder for at spille en rolle i udviklingen af forholdet mellem Øst og Vest, er det afgørende, at vi ikke af den grund sænker ambitionsniveauet. De mindre lande kan og skal søge at påvirke udviklingen, både gennem drøftelser i alliancerne og i andre samarbejdskredse og gennem direkte kontakter landene imellem.

Regeringen har i overensstemmelse med denne opfattelse udbygget kontakterne med de østeuropæiske lande. Vi ønsker selv at kunne danne os vore indtryk, og vi ønsker at

have adgang til selv at forklare og fremlægge vore synspunkter.

Jeg har således ført drøftelser med mange af mine østeuropæiske kolleger i løbet af dette år. Czekosloviakiets og Ungarns udenrigsministre har for nylig besøgt Danmark. Selv har jeg været på besøg i Rumænien først på efteråret, og både ved åbningen af Stockholmkonferencen og under FNs 39. generalforsamling har jeg ført samtaler med østeuropæiske udenrigsministre; disse kontakter skal igen ses i forlængelse af tidligere besøgsudvekslinger.

Mit indtryk af alle disse samtaler er, at der er bred enighed i de mindre og mellemstore lande i Øst og Vest om nødvendigheden af at vende udviklingen og igen sikre fremdrift i afspændingsprocessen.

I den forbindelse vil jeg pege på, at opfølgningen af Helsingforsslutakten, den såkaldte CSCE-proces, nu som før udgør en væsentlig bestanddel af Øst-Vest-forholdet. Denne proces rummer en værdifuld mulighed for kontakter mellem de berørte stater, store som små, om de fleste sider af Øst-Vest-forholdet i Europa.

I år har CSCE-processen fået et nyt vigtigt element i form af konferencen i Stockholm om tillids- og sikkerhedsskabende foranstaltninger og nedrustning i Europa. Stockholmkonferencen har i sin første fase til opgave at udarbejde nye militært betydningsfulde, kontrollerbare tillids- og sikkerhedsskabende foranstaltninger, som skal dække hele Europa. Det er således klart, at konferencen meget vel kan komme til at spille en central rolle i Øst-Vest-forholdet, og fra dansk side har vi sammen med vore allierede fremsat et sæt forslag med sigte på at føre Stockholmkonferencens opgaver ud i livet.

I det hele taget må det være en dansk opgave at udnytte enhver mulighed for at stimulere en positiv udvikling. Det kræver, at Danmark er i stand til at fremstå både som en troværdig alliancepartner, hvis ord har den vægt, der ligger netop heri, og som et land, der er åbent over for nye muligheder, der måtte vise sig for afspændingspolitikken. Eller sagt med andre ord: at der står respekt om Danmark, at vi er troværdige. Det er forudsætningen for indflydelse.

Et af de områder inden for Øst-Vest-forholdet, hvor der er grund til at håbe på en vis positiv udvikling, er forholdet til Polen.

[Udenrigsministeren]

Da Polen i juli gennemførte en amnesti omfattende 600 politiske fanger, betegnede jeg på linje med andre udenrigsministre fra de ti det skete som et skridt i den rigtige retning, der ville bringe os nærmere den normalisering af forholdet til Polen, som vi alle ønsker, og yderligere udtrykte jeg håb om, at vi ville kunne genetablere de dansk-polske kontakter på ministerplan i en nærmere fremtid. Et første skridt har været gennemførelsen i sommer af konsultationer om både politiske og økonomiske spørgsmål mellem vore udenrigsministerier.

På det rent sikkerhedspolitiske område, specielt våbenkontrolområdet, er der som nævnt ikke væsentligt nyt at berette i forhold til den redegørelse, jeg gav folketinget den 2. maj i år. Ganske vist har der været tale om en vis udbygning af de bilaterale kontakter mellem USA og Sovjetunionen, men det er endnu ikke muligt at vurdere, hvorledes udsigterne til en genoptagelse eller nyoptagelse af våbenkontrolforhandlingerne nærmere stiller sig.

Det var imidlertid skuffende, at sommerens tillob til forhandlinger om det ydre rum ikke førte til noget. Siden USA accepterede det sovjetiske forhandlingstilbud, straks efter at det var fremsat, har der været en intensiv diplomatisk aktivitet mellem de to lande om dette spørgsmål. Vi kan nok ikke gennemskue alt, men så meget synes klart, at Sovjetunionen efterfølgende har indskærpet forskellige betingelser, mens USA på sin side gentagne gange offentligt har erklæret sig rede til samtaler med russerne om det ydre rum.

Jeg vil meget håbe, at den forbedring, der måske kan spores i det generelle klima efter den direkte kontakt mellem udenrigsminister Gromyko og den amerikanske ledelse, kan være begyndelsen til en genvurdering, så der på dette grundlag efterhånden kan blive tale om egentlige forhandlinger.

Målsætningen må være, at man undgår en yderligere militarisering af det ydre rum, og at forhandlinger om begrænsninger af de offensive våbensystemer også bliver genoptaget. USA har ikke vendt Sovjetunionen ryggen efter sammenbruddet i Genèveforhandlingerne, og præsident Reagan har gang på gang og senest under præsidentvalgkampagnen givet udtryk for forhandlingsvilje og for ønsket om en alvorlig dialog med Sovjetuni-

onen. Vi savner udtryk for en tilsvarende vilje fra Sovjetunionens side.

Hvad angår den sikkerhedspolitiske problemstilling i det nordiske område, har regeringens nedrustningspolitiske rådgiver, ambassadør Per Groot, i løbet af juli og august måned aflagt besøg i samtlige nordiske hovedstæder for bl.a. i lyset af folketingets dagsorden af 3. maj i år at undersøge, hvordan de øvrige nordiske lande ser på mulighederne for at fremme tanker om oprettelse af en atomvåbenfri zone i det nordiske område. Jeg vil gerne her fremhæve to hovedpunkter.

Det ene er, at flere af de nordiske lande, det gælder f.eks. Norge, for øjeblikket arbejder med mere dybtgående undersøgelser af denne problemstilling og derfor ikke ønsker at lægge deres politik fast, før disse undersøgelser er tilendebragt.

Det andet hovedpunkt er, at der selv bortset herfra ikke for øjeblikket er sammenfald imellem de nordiske landes udgangspunkter i denne sag. Der er imidlertid enighed om, at de halvårslige nordiske udenrigsministermøder udgør et godt og velegnet forum for en fortsat udveksling af synspunkter i dette sikkerhedspolitiske spørgsmål.

Regeringen har i øvrigt virket aktivt for nedrustningssagen i en række internationale sammenhænge, heriblandt i den nordiske kreds, inden for rammerne af det europæiske politiske samarbejde og i NATO. Det var på dansk initiativ og efter forudgående konsultationer i disse organer, at der på FNs generalforsamling og i FNs nedrustningskommission blev skabt tilslutning til, at FNs generalsekretær i forsommeren 1982 udpegede en gruppe af internationale eksperter med den opgave at gennemgå alle aspekter af det konventionelle våbenkapløb. Gruppen, som fik dansk formandskab, har netop afsluttet sit arbejde med en rapport, som nu er forelagt FNs 39. generalforsamling, og regeringen agter at følge sagen op på generalforsamlingen i form af et resolutionsforslag, der åbner mulighed for en yderligere behandling af emnet.

Inden for nedrustning generelt er og forbliver en standsning af kernevåbenkapløbet regeringens højeste prioritet, men dette må ikke gøre blind for den påtrængende nødvendighed af, at der igangsættes en nedrustningsproces på det konventionelle område.

[Udenrigsministeren]

Faren for, at en konventionel krig udløser en kernevåbenkrig, er erkendt og reel. Dertil kommer – det gør man sig ikke almindeligvis klart – at af de ca. 800 mia dollars, der anvendes på rustning på globalt plan, går de fire femtedele til konventionelle våben og styrker. Det er et rystende tal i en verden, hvor millioner lider sult, er underernærede og mangler uddannelse. Man bør heller ikke glemme, at de 150 konventionelle konflikter, der er udkæmpet i verden siden 1945, har medført tab af mere end 20 millioner menneskeliv.

FNs ekspertgruppes rapport understreger betydningen af en bred offentlig og oplysende debat om emnet, og regeringen håber, at gruppens analyser og vurderinger kan bidrage hertil.

Når det gælder den danske sikkerhedspolitiske debat, besluttede statsministeren som bekendt i midten af juni at lade nedsætte et udvalg af særligt sagkyndige til at udfærdige en redegørelse om Danmarks sikkerhedspolitiske situation. Udvalget, hvis formand er departementschef Peter Dyvig i udenrigsministeriet, blev konstitueret straks herefter og har i sommerens løb arbejdet på denne redegørelse. Den er nu inde i sin afsluttende tekniske fase og således så vidt fremskreden, at den kan forventes afleveret til regeringen i løbet af denne måned. Regeringen agter samtidig med, at den selv modtager redegørelsen, at sende den til folketinget, og inden udgangen af dette folketingshalvår vil regeringen herefter forelægge folketinget sine bemærkninger til redegørelsen, således at den politiske behandling af rapporten, som er forudset, kan blive sat i værk.

Jeg skal i øvrigt ikke foregribe denne politiske behandling, som jo må være det væsentlige – redegørelsen er kun grundlaget herfor – på anden måde end ved at henvise til statsministerens udtalelse i åbningsredegørelsen om den vægt, regeringen tillægger en bred opbakning bag de grundlæggende linjer i vores udenrigs- og sikkerhedspolitik. Forhåbentlig kan den politiske drøftelse på grundlag af ekspertredegørelsen om Danmarks sikkerhedspolitiske situation føre hertil, for der er unægtelig tale om et spørgsmål, hvor der består enighed mellem det store flertal her i landet om målsætningerne, for målsætningerne for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik i bredere forstand må være to: at betrygge vo-

res sikkerhed, bl.a. ved at bidrage til afspænding og fred i verden omkring os, og at sikre vore muligheder for at leve i et samfund med de frihedsværdier, som det store flertal her i landet ønsker for sig selv og deres efterkommere.

Fra sikkerhedspolitikken vil jeg nu vende mig til situationen i nogle af de områder i verden, som især må påkalde sig vor opmærksomhed. Først Mellemamerika, hvor situationen fortsat optager sindene i mange lande og med rette.

Under forespørgselsdebatten den 26. april i år vedrørende Mellemamerika og Caribien gjorde jeg detaljeret rede for situationen i disse områder, og ved afslutningen af debatten opfordrede tinget regeringen til at støtte Contadoralandenes bestræbelser for i Mellemamerika at fremme fredelige løsninger uden ydre indblanding og til at markere dansk afstandtagen fra brud på folkerettens principper, bl.a. om ikke-indblanding i andre staters indre anliggender.

I mit indlæg under generaldebatten på FN's 39. generalforsamling understregede jeg disse synspunkter og anførte, at den danske regering fuldt ud støttede Contadoragruppens fredsbestræbelser og anså udarbejdelsen af en Contadoraakt for fred og samarbejde i Mellemamerika som en opmuntrende udvikling. Dette fik jeg direkte lejlighed til at leve op til under mødet i San José i Costa Rica den 28.-29. september i år mellem udenrigsministrene fra de ti EF-lande, Spanien og Portugal på den ene side og fra de fem mellemamerikanske lande og Contadoragruppens fire lande på den anden side. Det må betragtes som en historisk begivenhed allerede af den grund, at 21 europæiske og latinamerikanske udenrigsministre var samlet i dette konfliktområde.

Hensigten med Danmarks og de ti's deltagelse var, at man ved at indlede en dialog og ved at indgå i et nærmere samarbejde med Mellemamerika ville kunne understrege EF-landenes opbakning bag Contadoralandenes bestræbelser til sikring af en fredelig demokratisk og økonomisk udvikling i dette område og en friholdelse af området for fremmed indblanding. Samtidig ønskede vi med dette møde at lægge op til et samarbejde blandt de fem mellemamerikanske lande, der jo på mødet måtte tale med én stemme. Også denne

[Udenrigsministeren]

bestræbelse for at bidrage til en fredelig udvikling i regionen må siges at være lykkedes.

Mødet, der påkaldte sig stor interesse både i Mellemamerika og udenfor, fandt sted på et afgørende tidspunkt, hvor der for første gang i mange år tegner sig en mulighed for, at krisen i Mellemamerika kan drejes ind i en fredelig retning. De 12 deltagende europæiske udenrigsministre fik mulighed for at give konkret støtte til Contadoralandenes værdifulde fredsbestræbelser. I kommunikation fra mødet gjorde alle de deltagende lande det klart, at de ser positivt på det forslag til en freds- og samarbejdsakt, som er udarbejdet af Contadoralandene, og det er meget vigtigt, at også de lande i Mellemamerika, som står skarpt over for hinanden, er enige i denne bedømmelse.

På mødet lagde de europæiske udenrigsministre vægt på sammenhængen imellem på den ene side økonomisk og social fremgang og på den anden side en mere fredelig og demokratisk udvikling, men det blev tillige understreget, at de mellemamerikanske lande ikke måtte forvente, at udefra kommende kræfter alene vil kunne løse deres problemer. Ansvar for herfor er i første række deres eget. De ti lagde en vis afstand til det synspunkt, at konflikterne i regionen skyldtes Øst-Vest-aspektet, og vi opfordrede i stærke vendinger de fem lande til snarest at acceptere Contadoralandenes udkast til en særlig akt vedrørende fred og samarbejde i Mellemamerika, og de ti erklærede sig rede til at bidrage til gennemførelsen af denne akt.

I mit eget indlæg støttede jeg de synspunkter, jeg lige har gengivet her, men jeg lagde også vægt på at fremhæve den betydning, som respekten for menneskerettighederne, de demokratiske principper og social retfærdighed i Mellemamerika har for vore muligheder for og vor beredvillighed til at udvikle et mere omfattende samarbejde med disse lande, og at de også for deres eget vedkomme måtte afholde sig fra at blande sig i forholdene i andre lande.

Jeg kan tilføje, at de ti's konstruktive samarbejde i forbindelse med San José-mødet ganske tydeligt var en kilde til inspiration for de tilstedeværende latinamerikanske udenrigsministre. Det viste også det europæiske politiske samarbejdes styrke og vitalitet. På den anden side må man ikke glemme beho-

vet for en løbende og frugtbar dialog med USA også på dette område.

Contadoraprocessen og hermed forslaget til freds- og samarbejdsakten, der forhåbentlig snart vil kunne undertegnes af de fem mellemamerikanske lande, vidner om, at en positiv udvikling er i gang i Mellemamerika. Det er også glædeligt, at bilaterale drøftelser imellem USA og Nicaragua finder sted og nu har bevæget sig fra proceduremæssige spørgsmål over til substantielle emner.

Endelig må præsident Duarte initiativ til en dialog med guerillagrupperne i El Salvador hilses velkommen. Under en samtale med lederen af guerillaernes politiske organisation, dr. Ungo, her i København i september fik jeg et klart indtryk af hans ønske om en dialog med Duarte. I El Salvadors voldsprægede politiske klima fremtræder både Duarte og Ungo som modige mænd, der forhåbentlig vil kunne bidrage til en demokratisk fredeliggørelse af landet.

I Mellemøsten er der ikke sket nævneværdige fremskridt henimod en fredelig løsning af den arabisk-israelske konflikt. Situationen er karakteriseret af stilstand og afventen, hvilket tydeligvis vanskeliggør opbygningen af den tillid, som er nødvendig for igangsættelsen af en fredsproces.

Det er regeringens opfattelse, at udgangspunktet for en forhandlingsproces må være en gensidig anerkendelse af på den ene side Israels ret til at eksistere inden for faste og sikre grænser og på den anden side palæstinaernes ret til selv at bestemme deres fremtid. Regeringen følger sammen med vore partnere i ti'er-kredsen udviklingen nøje, og vi overvejer løbende, hvordan vi fra europæisk side bedst kan bidrage til at iværksætte en sådan forhandlingsproces. Regeringen påskønner de resultater, som Libanons nationale enhedsregering har opnået med hensyn til en genoprettelse af Libanons uafhængighed, enhed og territoriale integritet. Sammen med de ti har vi gentagne gange støttet disse bestræbelser, og vi har også opfordret til reelle fremskridt mod national forsoning og en løsning af problemerne i forbindelse med de fremmede styrkers tilstedeværelse på libanesiske territorium.

Konflikten mellem Iran og Irak udgør fortsat en alvorlig trussel mod stabiliteten i hele Golfområdet. På trods af talrige internationale mæglingsbestræbelser synes ingen

[Udenrigsministeren]

fredelig løsning i sigte. Regeringen har fra starten indtaget en upartisk holdning i konflikten, og de ti har gentagne gange appelleret til parterne om at afholde sig fra enhver handling, som kunne føre til optrapning af fjendtlighederne eller bringe den frie sejlads i Golfen i fare.

I det sydlige Afrika er der i årets løb blevet udfoldet betydelige bestræbelser for at reducere spændingerne mellem Sydafrika og dets naboer, bl.a. ved indgåelse af aftaler om gensidige sikkerhedsmæssige foranstaltninger. De ti har budt denne udvikling velkommen, men det må erkendes, at de hidtil opnåede resultater ikke har kunnet stå mål med forventningerne. For Moçambiques vedkommende er Nkomatiftalen endog blevet ledsaget af en forværring i den sikkerhedsmæssige situation, og i Angola er den sydafrikanske troppetilbagetrækning endnu ikke tilendebragt. Denne tilbagetrækning udgør sammen med spørgsmålet om de cubanske troppers tilstedeværelse i Angola vigtige elementer i tilvejebringelsen af grundlaget for Namibias overgang til uafhængighed i overensstemmelse med FNs plan.

Internt i Sydafrika blev der i september måned gennemført forfatningsændringer, hvorved de farvede og asiatiske befolkningsgrupper, men altså ikke de sorte, opnåede en vis parlamentarisk indflydelse, og dette har udløst voldsomme uroligheder. Regeringen har sammen med de andre nordiske lande og med de ti skarpt taget afstand fra disse forfatningsændringer, som efter vor opfattelse har til formål at konsolidere det hvide mindretalsstyre. På denne baggrund går regeringen ind for en styrkelse af det internationale pres mod Sydafrika for at bidrage til en fredelig afvikling af apartheidsystemet. Sammen med mine nordiske kolleger tog jeg bl.a. dette spørgsmål op, da vi i juni måned mødtes i Stockholm med udenrigsministrene fra frontlinjestaterne.

Afghanistans befolkning har nu lidt under den sovjetiske besættelseskrig i næsten 5 år. Hvert år siden invasionen har FNs generalforsamling med et meget stort flertal bekræftet Afghanistans ret til selvbestemmelse og krævet øjeblikkelig tilbagetrækning af de fremmede tropper. Sovjetunionen har svaret igen med at indsætte over 100.000 soldater og moderne krigsmateriel i fortsatte bestræbelser for at tvinge den folkelige modstand i

knæ, og Sovjetunionens militære indsats har i stigende grad antaget karakter af den brændte jords taktik – med voldsomme menneskelige lidelser til følge. Den humanitære side af konflikten bliver derfor mere og mere alvorlig.

Krigen har skabt et af de største flygningeproblemer, vi har kendt. 3 millioner mennesker eller 20 pct. af Afghanistans befolkning opholder sig nu i interimistiske flygtningelejre i Pakistan og Irak. Det burde være en selvfølge, at de internationale humanitære hjælpeorganisationer får mulighed for også på afghansk territorium at yde deres indsats, men desværre har de afghanske myndigheder ikke vist fornøden samarbejdsvilje lige så lidt som det sovjetiske militær.

Også i Kampuchea påfører fremmede tropper – i dette tilfælde vietnamesiske besættelsesstyrker – befolkningen store lidelser. Regeringen følger situationen nøje. Jeg havde selv en meget nyttig samtale med prins Sihanouk under hans nylige besøg i Danmark, og jeg gav her udtryk for vores bekymring og for vor fortsatte støtte til en forhandlingsløsning efter de retningslinjer, som er indeholdt i resolutionerne fra FNs generalforsamling, det vil sige total tilbagetrækning af alle fremmede tropper, ret for det kampucheanse folk til at bestemme sin egen fremtid gennem frie valg overvåget af FN, respekt for Kampucheas uafhængighed og neutralitet samt en forpligtelse for alle stater til at afholde sig fra indblanding i Kampucheas indre anliggender.

Den region, der omfatter Sydøstasien og det vestlige Stillehav, har i de seneste år påkaldt sig stadig større opmærksomhed. I de kommende år vil tilkomsten af nye medlemmer af verdenssamfundet være præget af uafhængighed for en række lande i dette område. Det er værd at bemærke, at der også blandt de mange nye lande synes at være en tendens til at bygge på politiske og økonomiske grundholdninger, der i væsentlig grad svarer til vore, og da regionen ydermere er et betydeligt økonomisk vækstcenter, er der gode grunde til at søge at udvikle de politiske og kommercielle forbindelser. Jeg har selv tidligere i år besøgt en række lande i området, og Danmark er sammen med de ti aktivt med i samarbejdet med regionen. Der skal således i Dublin om 2 uger afholdes et af de regelmæssige og meget nyttige møder imel-

[Udenrigsministeren]

lem de ti's udenrigsministre og udenrigsministrene fra de 6 ASEAN-lande.

Ved en gennemgang af den verdenspolitiske situation møder man mange vidnesbyrd om, at det europæiske politiske samarbejde, EPS, har evnet at konsolidere sin plads ved siden af EF-samarbejdet. De traditionelt mest fremtrædende ønskemål, udviklingen af et mere positivt og rationelt Øst-Vest-forhold, en fredsløsning i Mellemøsten og et mere positivt forhold til landene i den tredje verden, står fortsat i centrum af de ti's bestræbelser, men de ti tager til stadighed nye udfordringer op. EPS-samarbejdets vitalitet illustreres bl.a. af den viljestyrke og tilpasnings-evne, hvormed de ti har reageret på konflikterne i Mellemamerika.

For Danmark har det været overordentlig tilfredsstillende, at vi gennem ti'er-samarbejdet, som det er tilfældet netop med hensyn til Mellemamerika, har kunnet få vore synspunkter ført frem med meget større vægt, end hvis vi havde stået alene. Det er gennem den samlede optræden, Europa har mulighed for at styrke sin politiske rolle og gøre sig gældende over for supermagterne og i deres indbyrdes dialog. Jeg føler mig derfor overbevist om, at der er bred enighed her i folketinget om, at det er i vor interesse, at Danmark fortsat yder sit bidrag til en styrkelse og en udbygning af det europæiske politiske samarbejde.

Jeg har flere gange henvist til det samarbejde, der på mange områder finder sted mellem de nordiske lande. I forbindelse med omtalen af samarbejdet inden for de ti vil jeg gerne understrege, at det nordiske samarbejde fortsat udgør og også fremover vil udgøre et meget vigtigt led i dansk udenrigspolitik. De halvårlige nordiske udenrigsministtermøder danner den overordnede ramme om de talrige daglige kontakter, der finder sted mellem udenrigsministerierne i de nordiske lande, og hertil kommer en bilateral besøgsudveksling imellem Danmark og de øvrige nordiske lande, der i omfang overgår kontakterne med nogen anden gruppe af lande. I disse meget omfattende forbindelser har det for Danmark været magtpåliggende at imødekomme et ønske hos vore samarbejdspartnere både i nord og i syd om at formidle synspunkter imellem Norden og de ti.

Ikke mindst i FN-sammenhæng kommer det nordiske samarbejde til udfoldelse. Her

vil Danmark den 1. januar indtage sin plads i FN's sikkerhedsråd, og regeringen finder det vigtigt, at vi fra dansk side forvalter medlemskabet ansvarsbevidst og modent, bl.a. ved at søge at fastholde rådets status og myndighed i henhold til FN-pagten og bidrage til tilvejebringelse af den nødvendige enighed blandt rådets medlemmer. Vi vil nærme os denne opgave med respekt for det ansvar, som hviler på os, og i erkendelse af den betydning, en konstruktiv dansk optræden i rådet vil kunne have for dets arbejde og også for Danmarks internationale anseelse.

Inden jeg slutter min redegørelse, vil jeg gerne knytte nogle kommentarer til den aktuelle udvikling inden for EF-samarbejdet. Som det fremgik af statsministerens åbningsredegørelse, blev der på Det europæiske Råds møde i Fontainebleau opnået principiel enighed om EFs fremtidige finansiering. Det er for regeringen tilfredsstillende, at landbrugspolitikken og finansieringssystemet er blevet bibeholdt i deres grundlæggende udformning. Efterfølgende har der været ført ganske vanskelige forhandlinger om den konkrete udmøntning af denne principielle enighed. Det er herunder lykkedes at opnå enighed om yderligere bevillinger til landbrugspolitikken for den resterende del af 1984 samt finansieringen heraf, og det hilser regeringen med tilfredshed.

Rådet har også udarbejdet et budgetforslag for 1985. Det har været nødvendigt at holde den samlede udgiftsramme inden for de grænser, som afstikkes af det såkaldte momsloft, og det skyldes, at flere medlemslande ikke har kunnet tilslutte sig et forslag om at fremrykke ikrafttrædelsesdatoen for forhøjelsen af momsloftet fra 1. januar 1986 til en dato i andet halvår af 1985. Det kan allerede på indeværende tidspunkt siges, at der vil være behov for yderligere bevillinger til landbrugspolitikken samt til gennemførelse af den britiske særordning på budgettet.

Forhandlingerne om disse to spørgsmål har været komplicerede. Det har været nødvendigt at finde en juridisk tilfredsstillende fremgangsmåde, eftersom medlemslandene har skullet stille yderligere finansielle midler til rådighed for EF i en situation, hvor den i henhold til traktaten gældende finansieringsramme allerede er fuldt udnyttet. Dette problem er blevet løst gennem en mellemstatslig aftale.

[Udenrigsministeren]

Der er heller ingen grund til at skjule, at flere medlemslande har ønsket at bruge disse spørgsmål til at opnå indrømmelser på andre områder. Det gælder specielt Storbritannien, der har stillet som betingelse for sin medvirken, at der udformes en tilfredsstillende tekst vedrørende større tilbageholdenhed med udgiftsstigninger på EFs budget, altså den såkaldte budgetdisciplin.

Der er ingen tvivl om, at finansieringsproblemerne vil stå på dagsordenen for EF-samarbejdet i resten af 1984 og i størstedelen af 1985. Der er en betydelig risiko for, at Europa-Parlamentet sidst på året enten forkaster budgetforslaget for 1985 eller stiller krav om ændringer heri, der i realiteten vil gøre budgettet uacceptabelt for Rådet. Det kan derfor ikke udelukkes, at EF ved årsskiftet kommer til at stå uden et gyldigt vedtaget budget. Det har vi prøvet før, og der er regler i traktaten, den såkaldte tolvtedelsregel, som netop tager højde for en sådan udvikling. Men regeringen vil da gerne benytte denne lejlighed til at udtrykke håb om, at Europa-Parlamentet på samme måde som Rådet lever op til sit ansvar og medvirker til at løse problemerne i stedet for at komplicere en allerede meget vanskelig og tilspidset forhandlingssituation.

Regeringen har tidligere udtrykt som sit standpunkt, at forhøjelsen af momsloftet fra 1 til 1,4 pct. ikke er tilstrækkelig til at finansiere den udbygning af samarbejdet med nye fælles politikker, der utvivlsomt er behov for. En betydelig del af disse nye finansielle midler vil jo blive beslaglagt af udgifter i forbindelse med EFs udvidelse med Spanien og Portugal.

Disse forhandlinger er længe gået træt, men på det seneste rådsmøde blev der opnået gode resultater, gode fremskridt, som forhåbentlig vil tilføre drøftelserne fornyet fremdrift. Selv om der fortsat udestår vanskelige forhandlinger, især med Spanien, er det regeringens håb, at det ved flere lejligheder bekræftede mål: de to landes tiltrædelse pr. 1. januar 1986, vil kunne opfyldes. Der skal ikke herske tvivl om, at regeringen gør sit yderste for at bidrage til en positiv afslutning af forhandlingerne.

Det er regeringens standpunkt, at EF må koncentrere en større del af sin indsats omkring industri, teknologi og forskning. I de sidste år har de fleste ressourcer været an-

vendt til finansieringsproblemerne og udvikelsen. Regeringen håber, at disse problemer bliver løst i løbet af 1985, sådan at indsatsen nu kan drejes henimod fremtidens problemer, og regeringen vil aktivt bidrage hertil. Det er regeringens vurdering, at det på længere sigt vil være afgørende for alle europæiske lande og dermed også for EF-samarbejds succes, om det lykkes at få greb om disse spørgsmål. I modsat fald vil det næppe være muligt for de europæiske lande at holde trit med USA og Japan i kapløbet om at etablere en moderne og fremadrettet industri baseret på udnyttelse af avanceret teknologi.

Regeringen har også det grundlæggende synspunkt, at Danmark bør være rede til at stille de finansielle ressourcer til rådighed for EF, som er nødvendige til en finansiering af disse aktiviteter. Danmark vil få betydelig gevinst af en sådan indsats, direkte gennem stimulering af forskning og teknologi i Danmark og indirekte gennem afsmittningseffekten på dansk økonomi og dansk industri af en større økonomisk vækst i det europæiske område.

Udviklingsbistanden indgår som et vigtigt element i Danmarks samlede udenrigspolitik. Den er af særlig betydning for vort forhold til den tredje verden og i det hele taget medvirkende til at markere Danmarks plads i verdenssamfundet. Danmarks statslige bistand til udviklingslandene udgør i indeværende finansår 0,76 pct. af bruttonationalproduktet eller godt 4 mia kr., og det er regeringens hensigt at lade bistanden stige til 0,77 pct. af bruttonationalproduktet i 1985. Dette placerer Danmark som et af de industrialiserede lande, der yder mest i bistand pr. indbygger, idet gennemsnittet for OECD-landenes bistand ligger på under halvdelen heraf, nemlig 0,36 pct. af bruttonationalproduktet.

På baggrund af den alvorlige økonomiske krise i de fleste udviklingslande lægger regeringen vægt på, at den danske udviklingsbistand trods vore egne økonomiske vanskeligheder fortsat ligger på et højt niveau, ligesom regeringen tilstræber en stadig forbedring af bistandens kvalitet og nyttevirkning.

Jeg sluttede min forrige udenrigspolitiske redegørelse med at opfordre til et konstruktivt samarbejde om udenrigspolitikken. Regeringen lægger fortsat stor vægt på samarbejdet og den brede politiske dialog og har med tilfredshed noteret sig, at der er taget visse

[Udenrigsministeren]

skridt i den rigtige retning. Regeringen vil komme ethvert sådant skridt i møde, bl.a. fordi en styrkelse af tilliden regering og opposition imellem er afgørende for Danmarks optræden udadtil. Dette gælder ikke mindst i den kommende tid, hvor Danmark vil blive stillet over for store udfordringer, hvad angår det europæiske samarbejde, medlemskabet af FNs sikkerhedsråd og våbenkontrolområdet.

Regeringen håber på et frugtbart samarbejde om disse spørgsmål med henblik på, at Danmark troværdigt og ansvarsbevidst vil kunne udfylde sin plads i det internationale samarbejde.

Forhandling

Lasse Budtz (S):

Jeg vil gerne først takke for udenrigsministerens meget fyldige redegørelse.

Vi lever jo i dag med en række sideløbende kriser, men den farligste af dem alle og den, vi har levet med længst, er oprustningen, og den spænding, oprustningen både er et resultat af og har ført til, er historiens ondeste cirkel.

Alle kriserne påvirker mere eller mindre vor hverdag, og vi vil måske få dem endnu tættere ind på livet fra nytår, hvor Danmark bliver medlem af Sikkerhedsrådet. Socialdemokratiet vil gerne tilsige regeringen et konstruktivt samarbejde i denne forbindelse. Det var rigtigt, at vi påtog os opgaven.

Den mellemamerikanske krise er en af de mest aktuelle alene af den grund, at Nicaragua går til valg på søndag. I betragtning af landets forarmelse og udnyttelse gennem talrige år og den trussel, man mener man lever konstant med, er det imponerende, at man overhovedet afholder valg, i øvrigt med teknisk bistand fra svenske valgeksperter. Valget har sine mangler, bl.a. blandt deltagerne, men der bør ikke være tvivl om, at der under valgkampen har kunnet rettes kritik mod styret og er blevet det.

I El Salvador er det lykkedes at skabe de første kontakter mellem befrielsesbevægelserne og den såkaldte regering, og de er bl.a. skabt af Socialistisk Internationale, der spiller en meget stor rolle i hele området. Det er et klart fremskridt, at kontakterne er skabt.

I begge lande, men også i deres nabolande, er situationen så kaotisk, at man kun skaber nye problemer, hvis man forsøger at løse

de gamle ved pression og våbenmagt. Reaganregeringens politik i denne forbindelse og i denne del af verden kan simpelt hen blive skæbnesvanger. Vejen er hjælp og forhandling, hvis man ikke vil kaste området i den internationale kommunismes arme.

Vi mener i øvrigt, at Contadoragruppens initiativer er gode og konstruktive, og vi hilser regeringens støtte til denne gruppes indsats og ideer meget velkommen.

Mellemøsten er et andet permanent krisefelt. Den håbløse, nytteløse og grundløse krig mellem Iran og Irak raser videre, og skulle FN bl.a. via en indsats i Sikkerhedsrådet kunne tage nye initiativer, der kan stoppe nedslagtningen, bør FN selvfølgelig gøre forsøget. En måde kunne være et internationalt forbud mod den kyniske våbeneksport til de to lande, en eksport. Vesten deltager i med store forsyninger.

I Israel må vi alle med spænding afvente den nye nationale samlingsregerings indsats. Der er tale om næsten uoverskuelige problemer, og disse problemer venter både indadtil og udadtil, oven i købet samtidig med, at landet har en inflationsrate på 450 pct., hvilket vel må siges at være verdensrekord.

Men der er også nogle gode signaler. Den socialdemokratiske regeringschef, Shimon Peres, bestræber sig alvorligt for at bringe den israelske hær ud af Libanon, hvortil den aldrig burde være draget, heller ikke ifølge de fleste af Peres' egne partifæller. Jeg vil nok sige, at alene Peres' tilstedeværelse som regeringschef giver nyt håb. Vi vil muligvis opleve et nedsat tempo i bosættelserne på den besatte Vestbred og i Gaza, men netop på dette punkt er de to store regeringspartier fundamentalt uenige.

Socialdemokratiet mener, at arbejdet for at sikre palæstinenserne rettigheder og selvbestemmelsesret, som er fastslået af samtlige EF-lande i Venedigerklæringen, og som en lang række socialdemokratiske partier har støttet, bør genoptages. Mellemøstens problemer løses ikke, hvis ikke også palæstinenserne problemer løses. Det drejer sig om et folk, der har samme eksistensberettigelse som alle vi andre, og vi sætter jo intet spørgsmålstegn ved Israels ret til eksistens.

I Afghanistan fortsætter Sovjets hensynsløse besættelseskrig, der har kostet mange tusinde døde og mange millioner flygtninge. Vi skal ikke ophøre med at protestere mod den-

[Lasse Budtz]

ne krænkelse af et folks rettigheder. Sovjet har fået sin egen Vietnamkrig, der meget vel kan trække i langdrag.

Den sidste udvikling i Polen, med mordet på den katolske præst, er tragisk, og den rummer i sig kimen til en langt mere spændt situation. Vi har i socialdemokratiet noteret os Lech Walesas kloge opfordring til moderation og afståelse fra vold. Drabet på pateren må utvivlsomt opfattes ikke blot som en hævnakt, men også som en provokation, der er gennemført i håb om at få en undskyldning for at slå til.

Vi deler ønsket om at sikre Solidaritetsbevægelsen de fundamentale friheder, men vi forstår ikke, at så mange på højrefløjen, der har nøjagtig samme ønsker, intet har at sige, når menneskerettighederne overtrædes i Tyrkiet. Det kan da ikke være, fordi Tyrkiet er medlem af samme sikkerhedsorganisation som Danmark?

Der foreligger i dag omhyggelige rapporter både til Europarådet og til NATO-parlamentarikernes Assembly plus meget andet dokumenteret materiale, der fastslår, at Tyrkiet fortsat ikke er et demokrati. Det står fast, at parlamentet fortsat ikke er udtryk for folkets vilje, at fagbevægelsen fortsat ikke har normale faglige rettigheder, at pressen fortsat ikke kan skrive, hvad den vil, at der stadig er 26.000 politiske fanger, der venter på at blive dømt – 46.000 er allerede dømt – at man stadig ikke frit kan udføre den politiske virksomhed, man selv ønsker, at der stadig er politiske ledere, der har forbud mod politisk virksomhed.

Agter regeringen at gøre noget ved dette problem på international basis ud over at fortsætte – naturligvis – sagen ved Menneskerettighedskommissionen i Strasbourg? Der er i Vesten en klar tilbøjelighed til at skubbe Tyrkiet ind under tæppet, og det er forkert.

Folketingets vedtagelse af en beslutning om vor politik over for Sydafrika viser sig mere og mere berettiget. Det hvide mindretalsstyres politistatsmetoder afsløres daglig i massemediernes. Danmark bør i samarbejde med de øvrige nordiske lande fortsat søge at efterleve FN's henstillinger i praksis, og vi bør ufortøvet straffe også dem, der herhjemme overtræder bestemmelserne. Vi opfordrer naturligvis desuden de vestlige lande til at vise mere mod og større sans for menneskerettighederne, når de forhandler om, hvordan

man skal give Namibia selvstændigheden og løsrive dette land fra Sydafrikas ulovlige kontrol.

Forhåbentlig er der nu omsider for alvor ved at komme gang i hjælpearbejdet for de hungerramte i Etiopien, men meget tyder på, at en del af hjælpen fra Vesten er sinket af politiske grunde, hvilket er forkasteligt. Vi er selv ude af stand til at forsvare styrets metoder.

Den krise, Indien nu gennemlever efter det tragiske attentat på Indira Gandhi, Indiens premierminister, bør inspirere andre lande til at tilbyde Indien hjælp uden indblanding i denne svære fase. I Indien har man i hvert fald i talrige år forsøgt at holde demokratiet i live.

Vi bør også uanset mulige eksportinteresser arbejde for, at Østtimor vinder selvstændighed, at befolkningen i hvert fald får mulighed for at udøve selvbestemmelsesretten. Når vi forlanger den for os selv, må vi også forstå andres krav.

Et af kravene i Stillehavsregionen er i øvrigt, at de franske atomvåbenprøvesprængninger indstilles. Socialdemokratiet ønsker alle prøvesprængninger indstillet, men i Stillehavsregionen synes kravet om et stop af rent menneskelige grunde særlig indlysende.

I alle disse forbindelser – i Latinamerika, i Mellemøsten, i Afrika og i det fjerne østen – er kravene og forventningerne til Europa klart stigende. Men man kan med rette spørge, om Europa kan og vil påtage sig større opgaver, end man allerede har. Principielt vil man nok gerne, ja. I praksis er det straks sværere, bl.a. fordi det er svært at definere nøjagtigt, hvad Europa er.

Socialdemokratiet ønsker fortsat dansk medlemskab af EF, men vi må på den anden side erkende, at EF ikke er Europa. Hvad med de øvrige vesteuropæiske lande, der f.eks. er med i EFTA? Der er også Europarådet med dets 21 medlemslande. Og der er Østblokken. Der skal imidlertid ikke være tvivl om, at socialdemokratiet anser EPS-samarbejdet, der løber ved siden af Romtraktaten, for nødvendigt og meget værdifuldt. Det tvinger os ikke ind i en bestemt ramme, men det giver os en mulighed for at optræde sammen med de andre EPS-lande, når der er enighed. Derved øges selvfølgelig vore indflydelsesmuligheder.

[Lasse Budtz]

Der er givetvis behov for en europæisk indsats, men må jeg referere til ønskerne om at reaktivere Den vesteuropæiske Union. Disse ønsker tager vi til efterretning. Vi forstår, at andre lande muligvis kan være med senere, enten som fuldt medlem enkeltvis eller på observatørbasis. Skulle mulighederne blive aktuelle for Danmarks vedkommende, vil vi drøfte disse muligheder, men det skal ikke være nogen hemmelighed, at vi føler os meget skeptiske. I Den vesteuropæiske Union er der en tilbøjelighed til hellere at ville tale om afskrækkelse end om afspænding, til hellere at ville tale om våbenproduktion end om våbnenes nedlæggelse, og det er jo ikke lige netop socialdemokratisk politik.

Det er klart, at de vestlige lande inden for og uden for EF i talrige situationer har et behov for samarbejde. Det har vi f.eks. set i forbindelse med den europæiske samarbejds- og sikkerhedspolitiske konference i Stockholm. Vi anser denne konference for uhyre vigtig, bl.a. fordi det er et af de få steder, hvor de to supermagter for øjeblikket er på talefod. Her kan de i hvert fald holde kontakten ved lige. Socialdemokratiet ser meget gerne dette konferenceapparat vedligeholdt til fremme af de tillidskabende foranstaltninger.

Stockholmkonferencen er så meget mere nødvendig, som begge supermagter – om end af helt forskellige grunde – så at sige har været paralyseret, i USA som følge af et demokratisk valg, som finder sted i næste uge. Under denne valgkamp indskrænkes USAs udenrigspolitiske initiativer. Traditionelt, må man sige, indskrænkes de til et minimum, hvilket selvfølgelig ikke er heldigt. I Sovjet er paralyseringen sket som følge af lederskiftet, hvis følger man åbenbart endnu ikke har overvundet.

Vi befinder os under alle omstændigheder i en fastfrosset situation. Et eksempel på det dårlige klima var den østtyske partileders, Erich Honeckers, aflyste besøg i Vesttyskland – en aflysning, som vi beklager, da det klart bør være i alles interesse, at de to Tysklænder på talefod og prøver at forstå hinanden. At tale om en genforening i denne forbindelse – ud over på et rent teoretisk plan – må siges at være overilet.

Netop fordi Øst-Vest-forholdet er så dårligt og de to supermagter på en så dårlig fod, er det nødvendigt, at andre gør noget ved

det, og her kommer de små lande ind i billedet. Vi har set Rumæniens præsident, Ceausescu, protestere ganske skarpt og ganske effektivt mod stormagternes magtdemonstration.

Danmarks indflydelse er selvsagt begrænset, men vi kan gøre noget sammen med andre på regeringsplan og for socialdemokratiets vedkommende på partiplan. Der er mange forskellige ting at prøve, og i denne forbindelse vil jeg gerne tillade mig igen at henvise til dagsordenen af 3. maj, der faktisk uden at være fuldkommen omfatter et helt nedrustningskatalog. Dagsordenen omfatter også – som bekendt – spørgsmålet om en nordisk atomvåbenfri zone.

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at fremhæve, at der ikke, som den borgerlige presse og adskillige borgerlige politikere har yndet at hævde, er tale om en isoleret dansk socialdemokratisk grille. Det burde man vide, men jeg vil godt minde om det. For det første arbejder mange nordiske partier seriøst med spørgsmålet. For det andet må jeg henvise til Palmekommissionens forslag om en korridor og Balkanstaternes forhandlinger om en atomvåbenfri zone på Balkan. For det tredje er spørgsmålet taget op af regeringerne i Australien og New Zealand, som i øvrigt begge er socialdemokratiske. For det fjerde beskæftiger nu også ASEAN-landene i Sydøstasien sig alvorligt med zoneplaner. I forvejen er der som bekendt en latinamerikansk atomvåbenfri zone.

Socialdemokratiet anerkender, at atomvåbenfrihed kan opnås på andre måder end netop med en zone, som også næstformand Knud Heinesen fremhævede det på socialdemokratiets kongres. Det kan gøres ved en udvidelse eller modernisering af ikke-spretningsstraktaten. Det kan gøres ved hjælp af en helt ny international traktat om forbud mod at levere atomvåben til lande, der ikke har dem i forvejen. Det kan gøres ved at lave en tilføjelse til forstærkningsaftalerne om, at styrker, der tilkaldes, ikke må medbringe kerneråben. Men efter vor mening må dette ske i forbindelse med oprettelsen af en nordisk atomvåbenfri zone. Det skal huskes, at styrkerne slet ikke kan ankomme, hvis den siddende regering ikke anmoder derom, og de kan kun tage a-våben med, hvis de får tilladelse dertil.

[Lasse Budtz]

Socialdemokratiet ønsker ingen ensidige danske skridt. Socialdemokratiet foretrækker helt klart at gøre Danmark atomvåbenfrit ved hjælp af en nordisk zone. For vi vedkender os vort nordiske medansvar, og ved at samarbejde med de nordiske lande udvider vi også det atomvåbenfrie område i krigstid og indskrænker det ikke til Danmark. Men dertil kommer det meget vigtige, at nøjes vi med Danmark, vil vi ikke have nogen chance for at drage Østersøen ind i en zone. Det kan kun gøres, hvis zonen er nordisk.

Vi underkender ikke problemerne, heller ikke i denne forbindelse, og det tager lang tid, men det socialdemokratiske delegationsbesøg i Moskva for nylig formidskede ikke vor lyst til at arbejde videre med planen, tværtimod. Det vil vi gøre sideløbende med andre nedrustningsinitiativer, som vi vil tage nationalt og internationalt.

På denne baggrund skal jeg tillade mig på socialdemokratiets vegne at fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Folketinget pålægger regeringen i alle relevante internationale organisationer at arbejde aktivt for, at Danmark forbliver atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid.

Folketinget bekræfter dagsordenen af 3. maj 1984.

Folketinget er indstillet på at nedsætte et midlertidigt udvalg til at behandle regeringens redegørelse om dansk sikkerhedspolitik.

Folketinget går derefter over til næste sag på dagsordenen.«

Formanden:

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

(Kort bemærkning).

Kofod-Svendsen (KrF):

Hr. Lasse Budtz talte jo engageret om fred og nedrustning og nævnte, at man også kunne gøre en indsats i socialdemokratiet, og omtalte herunder rejsen til Moskva. Jeg har også i dagspressen læst om denne rejse og har også set både i Aktuelt og i Land og Folk, hvilke resultater der er kommet ud af disse drøftelser. Ifølge Aktuelt fra den 23. oktober har Sovjet erklæret sig villig til at garantere ikke at ville bruge våben mod en

atomvåbenfri zone, man har dernæst sagt fra Sovjets side, at Østersøen må være en del af zonen, og endelig har man også erklæret sig villig til en udtynding af atomvåbnene i de tilstødende områder af Sovjet.

Nu har jeg ikke alene læst Aktuelt, jeg har også læst Jyllands-Posten. Ifølge Jyllands-Posten har TASS en noget anden fremstilling af det resultat, der er kommet ud af de drøftelser – ikke forhandlinger, men drøftelser – der er ført. Jeg forstår, at TASS' fremstilling ikke er kommet til veje i samråd med den socialdemokratiske delegation. Her vil jeg gerne bede hr. Lasse Budtz hjælpe mig med en forståelse af, hvad der i grunden er kommet ud af disse konsultationer. Er det sådan, at det, der siges i Aktuelt, er korrekt? Er det TASS' fremstilling af resultaterne, der er korrekt? Eller hvordan forholder det sig i grunden? Jeg er ligesom hr. Lasse Budtz meget interesseret i fred og nedrustning, men jeg er også interesseret i vejene, man skal gå. Derfor ville jeg være taknemlig, hvis jeg kunne få lidt, skal vi sige fortolkningshjælp, da jeg har læst forskellige tekster.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Jeg har også et par meget korte spørgsmål til hr. Lasse Budtz. Det første har forbindelse med hans udtalelse om, at socialdemokratiet ingen ensidige danske skridt ønsker i retning af atomvåbenfri zoner eller atomvåbenfri status, nej, Danmark skal nemlig gå sammen med Norden. Jeg vil godt forstå hr. Lasse Budtz korrekt. Vil det sige, at når man i socialdemokratiet taler om »ingen ensidige danske skridt«, så betyder det: ikke uden at Norden er med? »Ensidig« har ingen europæisk dimension, ingen NATO-dimension. Er det rigtigt forstået?

Dernæst ville jeg også godt have lov til at citere fra dagbladet Aktuelt den 23. oktober 1984, hvor der står:

»Som det vanskeligste i planerne anser Lasse Budtz Danmarks og Norges medlemskab af NATO.«

Er det en rigtig udledning og en rigtig udlægning efter besøget i Moskva? Vil det sige, at det, at vor deltagelse i en atomvåbenfri zone i Norden skaber os problemer i NATO-sammenhæng, er det største problem i dag?

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Jeg er lidt skuffet over, at hr. Kofod-Svendsen kan være i tvivl om, hvorvidt min udlægning eller den anden er den rigtige. Men bortset fra det må jeg sige – hvilket jeg håber ikke kan misforstås – at i virkeligheden står der faktisk det samme. Der sker blot det mærkelige – hvilket hører med til diplomatiets svære kunst – at man udtrykker sig på meget forskellige måder, og jeg tør nok antyde, at man i Sovjetunionen udtrykker sig anderledes, end vi gør. Men ved de benhårde udvekslinger af synspunkter er de synspunkter, jeg har meddelt, kommet frem. Jeg kan nok ikke gå længere ind i detaljen om det; det ville være forkert. Hvor meget man så skal lægge i det, er naturligvis det store spørgsmål, men det må den kommende proces afsløre.

Til hr. Bjørn Elmquist vil jeg gerne sige: ja, det er klart, at i det øjeblik vi laver en nordisk atomvåbenfri zone – hvad socialdemokratiet meget håber at vi gør – så sker der naturligvis noget i relation til NATO. Vi håber ikke, det medfører nogen problemer i vort medlemskab. For at sige det rent ud: vi er overbeviste om, at det ikke gør det, men det er klart, at det ikke kan undgå at give nogle problemer for dele af NATOs militære strategi i det nordiske område, altså i relation til Norge og Danmark. Det var det, jeg mente med de udtalelser, som hr. Bjørn Elmquist citerede.

(Kort bemærkning).

Kofod-Svendsen (KrF):

Jeg er ikke blevet helt tilfredsstillet ved de svar, jeg fik fra hr. Lasse Budtz; derfor prøver jeg en gang til. Jeg har ud over Jyllands-Posten også læst et langt TASS-communicé på flere sider, og jeg har vanskeligt ved at se, at hvad der siges i dette TASS-communicé, virkelig er identisk med det, der gives udtryk for i dagbladet Aktuelt af 23. oktober. Derfor vil jeg gerne spørge, om hr. Lasse Budtz virkelig mener, at TASS' communicé skal forstås sådan, at det er identisk med det, der siges i Aktuelt. Er det virkelig en kendsgerning, at det er det, Sovjet officielt står for, der gives udtryk for i Aktuelt?

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg synes, det er en underlig diskussion, hvor man ikke rigtig lægger kendsgerningerne på bordet. Det kunne hr. Kofod-Svendsen godt have gjort her i sidste omgang. Det, der er sket – og som jeg synes under alle omstændigheder er interessant; det tror jeg man må erkende – er, at Sovjetunionen har tilkendegivet, at den betragter spørgsmålet om Østersøens atomvåbenfrihed og visse tilstødende sovjetiske territoriers atomvåbenfrihed som et forhandlingsobjekt under forhandlingerne om en nordisk atomvåbenfri zone. Det er noget nyt, og det er f.eks. helt i strid med det, som forfatteren Voronkov har skrevet i en bog, der netop er udkommet i Sovjet, hvor han afviser dette som forhandlingsobjekt.

Jeg står også her med det pågældende telegram – det er nu fra APN – og dér skriver man:

»Sovjetunionens kommunistiske parti henedte opmærksomheden på, at Sovjetunionen for nylig atter har erklæret, at den er rede til at optræde som garant for en atomvåbenfri zone i det europæiske Norden ...«

Det er der ikke noget nyt i, men så står der videre:

»... og behandle spørgsmål om visse foranstaltninger vedrørende sit eget tilstødende territorium samt med interesserede parter drøfte spørgsmålet om at give Østersøen atomvåbenfri status.«

Det er klart, at der ikke er blevet ført en forhandling. Jeg kan ikke udlæse nogen løfter af det her, men det er vel heller ikke meningen, at en partidelegation skal føre forhandlinger på Danmarks vegne. Det er regeringen, der skal gøre det. Dette er et signal til regeringen om, at Østersøen som atomvåbenfri zone eller som en del af en atomvåbenfri zone samt tilstødende territorier – jeg ved ikke hvilke – er forhandlingsobjekter og altså kan forhandles i forbindelse med spørgsmålet om Norden som atomvåbenfri zone.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Jeg vil gerne takke hr. Lasse Budtz for det meget interessante svar, synes jeg. Jeg ville

[Bjørn Elmquist]

godt have ham til at drage en konklusion. Hvis der skulle komme den konflikt mellem to modstående hensyn, som hr. Lasse Budtz jo ikke helt udelukkede kan opstå i tilfælde af etablering af en nordisk atomvåbenfri zone, og det viser sig, at det skaber problemer i NATO, hvor ligger så prioriteten? Vi har hørt, at socialdemokratiet er tilhænger af det danske medlemskab, det blev sagt helt klart, men når nu der er denne indbyggede konfliktmulighed, så ville jeg også godt have draget en konklusion i den sammenhæng.

Jeg vil godt gentage mit spørgsmål fra før om det med de ensidige danske skridt. Ensigt, er det, når Norden ikke er med, mens det ikke er ensidigt, hvis Norden er med, selv om så resten af Europa og selv om NATO ikke er med? Er det sådan, det skal forstås?

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Vi hørte udenrigsministeren udtale, at man var interesseret i at få etableret et bredt samarbejde. Det er vi også. Vi er også interesserede i et bredt samarbejde om udenrigspolitikken. Jeg synes ikke, at man af partipolitiske, partitaktiske grunde skulle forsøge at stille spidsfindige spørgsmål. Jeg har helt klart sagt, at socialdemokratiet ikke ser noget alternativ til NATO. Jeg sagde det i min motivering for forespørgslen til udenrigsministeren. Jeg sagde foranlediget af et spørgsmål fra hr. Bjørn Elmquist efter udenrigsministerens redegørelse, at socialdemokratiet mener, at vi kan forblive medlem af NATO samtidig med, at vi tilstræber og måske får oprettet en nordisk atomvåbenfri zone. Det er ikke noget enten-eller, det er et både-og for socialdemokratiet.

Ole Bernt Henriksen (KF):

Jeg synes ikke, vi kan føre denne debat i dag uden meget kort indledningsvis at minde den tredje store, markante indiske leder, der er omkommet som følge af vold. Den første var Gandhi, og den anden var Ali Jinnah. Nu er Indira Gandhi død, og det fornemste, man kan sige om hende, er vel, at hendes livsværk vil bevirke, at det indiske demokrati lever videre.

Hr. Lasse Budtz har i dag fremsat et dagsordensforslag, hvori han gentager det, han

har sagt tidligere. Det gjorde han også i sit indlæg. Jeg skal derfor ikke komme ind på det ved denne lejlighed. Vi kan måske vende tilbage til det senere. Men det er jo en sikkerheds- og udenrigspolitisk debat, vi fører, og jeg vil gerne beskæftige mig med det nye, der er sket, siden vi sidst havde en sådan debat.

Blandt det nye var, at den 8. juni skrev socialdemokratiets politiske ordfører, hr. Svend Auken, i Politiken en artikel om, at Danmark burde stille mod norske tilstande på det udenrigspolitiske område. Jeg læste måske artiklen med særlig interesse, fordi jeg tidligere på året selv havde været inde på ganske tilsvarende tanker. I artiklen refererede hr. Svend Auken arbejdet i det norske storting. Han skrev derefter, at socialdemokratiet gerne så en dialog med regeringen og folketinget med det sigte at genskabe enigheden om sikkerhedspolitikken, og efter at have kritiseret den måde, hvorpå vi behandler sikkerhedspolitikken her i folketinget, fremsatte hr. Svend Auken den tanke, at man kunne bede regeringen udarbejde en fylldig redegørelse til folketinget om principper og problemer i dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik med nødvendige bilag og dokumentation, der efter en første debat i folketinget gik til behandling i et ad hoc-udvalg med samme medlemskreds som det udenrigspolitiske nævns. Herefter måtte det være udvalgets opgave at udarbejde en beretning til hele folketinget. Denne fremgangsmåde kan, slutter hr. Svend Auken, gennemføres inden for folketingets forretningsorden og vil betyde, at vi får en lige så seriøs parlamentarisk behandling af sikkerhedspolitikken, som man har fået det i det norske storting.

I et Ritzautelegram, som vi modtog næste dag, uddybede hr. Svend Auken sine betragtninger i Politiken, idet han gav udtryk for, at den sikkerhedspolitiske debat i for høj grad har båret præg af, at to grupper har talt indbyrdes, men ikke med hinanden. Hr. Svend Auken afviste ved den lejlighed, at socialdemokratiet havde været på vild flugt fra sin traditionelle sikkerhedspolitik.

I Information angreb fru Jytte Hilden hr. Svend Aukens initiativ, men det skal jeg ikke gå nærmere ind på. Jeg skal blot minde om, at statsministeren den 15. juni udsendte en pressemeddelelse, hvori statsministeren imødekom hr. Svend Aukens ønske og nedsatte

[Ole Bernt Henriksen]

det såkaldte Dyvigudvalg, der siden har arbejdet med at tilvejebringe det materiale, som hr. Svend Auken ønskede, og som udenrigsministeren lige har omtalt.

I Berlingske Tidende den 29. september fralagde hr. Svend Auken sig ansvaret for Dyvigudvalget, som han ifølge Jyllands-Posten den 30. september »ikke havde lod eller del i«. Det er jo rimeligt nok. Hr. Svend Auken deltager ikke i udvalgets arbejde, men hr. Svend Auken vedkendte sig dog paterniteten til ideen om en bred parlamentarisk drøftelse af sikkerhedspolitikken, og det gør hr. Svend Auken stadig. Jeg er gået så stærkt ind på hr. Svend Aukens tanker, fordi de i den store sammenhæng forekommer mig rigtige.

Måske nogle kender mikadospillet. Det går ud på, at man kaster et stort antal små pinde ud på et bord; opgaven er så at udtage pind efter pind efter pind, uden at de andre pinde rystes, eller uden at det samlede system af pinde forstyrres. Jeg har ladet mig fortælle, at dette spil er udviklet til træning af politikere, så det er nok ikke noget dårligt spil at bringe frem ved denne lejlighed.

Man kan sammenligne dette spil med et lands sikkerhedspolitik. Af og til skal pinde tages ud af denne politik, men det er vigtigt ikke utilsigtet at forstyrre andre pinde og ikke utilsigtet at forstyrre hele det sikkerhedspolitiske system. Det stiller forskellige krav til os. Vi må ikke ryste på hånden. Vi skal vide præcist, hvilke pinde vi tager ud, og hvorfor vi tager dem ud, og vi skal måske ganske særligt have et overblik over hele systemet af pinde, hvordan de ligger i forhold til hinanden, hvilke der hviler på hinanden, og hvilke pinde der er de centrale i systemet, for der er tale om et system af sikkerhedspolitiske pinde.

Det forekommer mig, at de mennesker, der har tilsluttet sig tanken om et grundigt arbejde vedrørende vores udenrigspolitik, har undgået at ryste på hånden. Det forekommer mig, at vi nu er ved at spørge, hvilke pinde det i virkeligheden er, nogle vil tage ud af det sikkerhedspolitiske spil, som vi gennem årene har lagt til rette, og det forekommer mig, at det er godt, at nogle hjælper os med at skaffe os et overblik over det hele system af sikkerhedspolitiske pinde, hvordan de hviler på hinanden, hvilke der uhjælpelig hviler

på hinanden, og hvilke der er de centrale i systemet.

Regeringen har imødekommet hr. Svend Aukens ønske om således at få analyseret det sikkerhedspolitiske spil, og det skal vi ikke drøfte her i dag, det skal vi først drøfte, når resultatet af Dyvigudvalgets arbejde foreligger. Hvad vi kan og bør drøfte, er fremgangsmåden, for i en tid, hvor holdninger og måske ideer skifter, kan det være rigtigt at fastholde og vurdere det sikkerhedspolitiske spils virkelighed, at stille os selv og vore holdninger over for denne virkelighed og ikke mindst at videregive denne viden og disse vurderinger til en befolkning, hvis forskellige aldersklasser også har forskellige forudsætninger. Det er ikke kinesisk at vide, hvad man gør, skaffe sig klarhed over konsekvenserne og tage stilling til, om man virkelig ønsker disse konsekvenser. Det er denne fremgangsmåde, man har valgt i Norge, og som vi nu forhåbentlig vælger her i Danmark. Jeg skal i den forbindelse tilkendegive, at jeg ser frem til en ny slags forhandlingsforløb på det sikkerhedspolitiske område i den kommende tid.

Jeg har i det foregående med vilje formuleret mig, som jeg har gjort, i et forsøg på det, som hr. Svend Auken har ønsket, nemlig at undgå, at vi taler ved siden af hinanden. Dette udelukker ikke, at der kan være uoverensstemmelser mellem os. Det må vi så konstatere og drøfte. Jeg tror sandelig, der er uoverensstemmelser mellem hr. Svend Auken og mig. Men det står for mig således, at vi og en del af socialdemokratiet i ganske utilstrækkelig grad har talt med hinanden. Det håber jeg at vi nu kan komme til uden flere forstyrrelser fra urostitfere i nogen partier.

Jeg skal herefter vende mig til udenrigsministerens besvarelse, som jeg takker for. Det var en udførlig besvarelse, der understreger betydningen af, at vi har fået denne debat. Hvor var der dog dejlig mange oplysninger i besvarelsen.

Jeg skal kun gøre meget få bemærkninger. Jeg vil gerne gøre den bemærkning, at vi vel skal passe på, at vi i forholdet mellem Øst og Vest ikke så ganske forser os på rustningerne, som er kedelige, og som alle er imod, men glemmer, at der under disse og som årsag til dem ligger virkelige modsætninger og virkelige spændinger, og at ingen fred er mulig, medmindre vi finder veje til at fjerne dis-

[Ole Bernt Henriksen]

se modsætninger og disse spændinger. Jeg håber, vi som et led i den nye stil i dansk sikkerhedspolitik kan bløde lidt op og sige, at vi godt kan tale kaprustning, at vi godt kan tale raketter, men at vi også kan tale mål og midler til at fjerne den underliggende spænding, som ville være til stede og være en fare for verden, uanset om vi fjernede 90 pct. af missilerne i både Øst og Vest.

Jeg kunne stadig som led i dette tænke mig at sige, at det vel tilkommer vores generation af vesteuropæere i NATO og som medlemmer af NATO også at få formuleret et budskab til den kommende sovjetiske ledelse om, hvordan vi vil samarbejde med den, hvad vores holdning til den kommende sovjetiske ledelse vil være. En debat, der alene handler om rustningskapløbet, bliver en tynd og en fattig debat, der ikke fører til noget mål.

Vi må også have en debat, der – ikke rituelt, men alvorligt – gør Sovjetunionen opmærksom på, at det, som Sovjetunionen gør i Afghanistan, er uacceptabelt og uforeneligt med Sovjetunionens egne bekendelser til fred i den ganske verden.

Vi må gøre styret i Polen opmærksomt på, at vi ikke er splittede – sådan som nogle kunne få indtryk af, når de hører og følger den danske udenrigspolitiske debat – at vi ikke er splittede i fordømmelsen af det, der nys er sket i Polen, og som ikke bare viser, at systemet har svært ved at styre den polske befolkning, men som til vores meget store uro viser, at nu kan styret minsandten heller ikke styre sig selv.

Vi kunne gå videre og sige, at der ligger en omfattende dansk interesse i, at det europæiske samarbejde udbygges. Udvidelsen f.eks. med Spanien og Portugal, som har gamle og tætte forbindelser til hele Latinamerika, åbner jo mulighed for, at vi snart kan komme til at deltage i en opbygning af hele det fattige, men på naturstoffer så rige Latinamerika. Det er nok også et perspektiv, der er værd at se på i en dansk udenrigspolitisk debat.

Jeg vil gerne sammenfatte mine betragtninger ved denne lejlighed i en konstatering af, at det er som loyalt medlem af NATO, at Danmark får indflydelse, ikke blot på kaprustning, som hr. Lasse Budtz taler så meget om, men på forholdet mellem Øst og Vest, ikke i de næste 2 år, men i de kommende

mange årtier. Det er som loyalt medlem – og jeg understreger ordet »loyalt« – som viden- de, tænkende, fornuftbetonet medlem af NATO og EF, at vi kan påvirke forholdet mellem os og Sydøstasien – jeg har nævnt Latinamerika – og at de, der er så utilfredse med USA, kan tegne en anden politisk linje end USA, når de er utilfredse med USA. For det havde man vel ikke drømt om at Danmark kunne gøre alene?

Endelig vil jeg gerne sige, at det for mig at se må være håbet, at vi kommer ud af denne debat med en dansk udenrigspolitik, hvis troværdighed er styrket.

(Kort bemærkning).

Svend Auken (S):

Jeg vil kun gøre nogle enkelte bemærkninger til hr. Ole Bernt Henriksens indlæg her i debatten i dag om arbejdet i regeringen og i folketinget vedrørende det sikkerhedspolitiske. Det er rigtigt, at jeg har sagt – måske lovlig bramfrit, det kan jo ske for selv de bedste – at jeg ikke havde lod eller del i Dyvigudvalget. Deri ligger ikke, at jeg ikke vedkender mig, at jeg har stillet forslaget om at give folketinget en bred redegørelse, men beslutningen om, under hvilke former en regering vil følge en sådan idé, er naturligvis regeringens egen. Derfor er det regeringen, der har etableret Dyvigudvalget, og selvfølgelig regeringen, der til syvende og sidst, som også udenrigsministeren understregede det her i dag, er ansvarlig for, hvad der bliver oversendt til folketinget, og hvilke kommentarer – det er jo nok så vigtigt – en sådan rapport bliver ledsaget af.

Derudover vil jeg gerne sige til hr. Ole Bernt Henriksen, at jeg i den artikel, som hr. Ole Bernt Henriksen omtalte, sagde, at udgangspunktet for et sådant arbejde måtte være to forhold, dels de i folketinget vedtagne dagsordener, dels Danmarks medlemskab af NATO. Jeg henviste også til, at man i den norske debat og i den norske beslutning på en række områder fra de borgerlige norske regeringspartiers side har nærmet sig det norske arbejderpartis opfattelse. Det gælder i spørgsmålet om fastfrysning af atomvåbenlagrene – altså det, man på norsk kalder frys – det gælder i spørgsmålet om Norden som atomvåbenfri zone som et positivt bidrag til en bred europæisk afspændingsproces, det

[Svend Auken]

gælder i spørgsmålet om gradvis at ændre NATO's strategi væk fra førstegangsbrug af atomvåben, og det gælder på en række andre positive punkter, hvorimod man ikke kunne nå til enighed om et midlertidigt opstillingsstop i Europa for mellemdistanceraketter. Det er noget af den samme proces, som jeg i hvert fald ud fra de vedtagne dagsordener og ud fra vort medlemskab af NATO gerne så fremmet, og det er også det, der ligger i hr. Lasse Budtz' dagsordensforslag, som er fremsat her i folketinget i dag.

(Kort bemærkning).

Ole Bernt Henriksen (KF):

Jeg var egentlig meget glad for, at hr. Svend Auken, der jo ikke er en hvem som helst i socialdemokratiet, kom op og sagde de ord. Jeg er glad for det af mange grunde, men vel mest, fordi jeg må fortolke det sådan, at min udlægning af hr. Svend Aukens tanker ikke gav hr. Svend Auken anledning til nogen modsigelser over for mig heroppe fra talerstolen. Det siger jeg tak for.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Debatten undergår en stadig mere bedrøvelig udvikling, må jeg sige. Jeg går ud fra, at blandt dem, som hr. Ole Bernt Henriksen omtalte som urostiftere, regner han undertegnede. Jeg kan se, at hr. Ole Bernt Henriksen bekræfter dette. Jeg må i den forbindelse sige, at hvis det projekt, de borgfredsbestræbelser, som hr. Ole Bernt Henriksen og hr. Svend Auken nu udfolder for fuld udblæsning, bliver det beklagelige resultat af denne debat, så kan jeg give hr. Ole Bernt Henriksen og for den sags skyld også hr. Svend Auken fuldt tilsagn om, at jeg og mit parti vil forsøge at skabe så megen uro som overhovedet muligt imod en sådan borgfredspolitik, imod en sådan politik, som vil føre til store og meget uheldige tilbageskridt i den sikkerhedspolitiske udvikling, der trods alt har været i dette folketing, og som burde videreføres, som ikke burde rulles tilbage.

(Kort bemærkning).

Anker Jørgensen (S):

Hr. Ole Bernt Henriksen var meget filosofisk i sit indlæg her i dag, og hr. Ole Bernt

Henriksen talte om et kinesisk pindespil. Hr. Ole Bernt Henriksen fremstillede for os denne stabel af hundrede eller halvandet hundrede pinde, hvor man ikke kunne fjerne nogen af dem uden meget, meget, meget, meget stor forsigtighed, for så faldt hele pindespillet sammen. Ærlig talt, jeg synes, det er noget pindehuggeri. Det, sagen drejer sig om, er: mener hr. Ole Bernt Henriksen, at alt skal forblive ved det samme i sikkerhedspolitikken? Nu synes jeg ligesom hr. Ole Bernt Henriksen, at forsigtighed er en dyd – oven i købet en borgmesterdyd – men den kan jo drives så vidt, at ingenting sker, og det er det, der er den store risiko i den situation, vi er i. Derfor er mit spørgsmål til hr. Ole Bernt Henriksen: vil hr. Ole Bernt Henriksen, vil det konservative folkeparti stemme for en dagsorden, som man ikke ville stemme for den 3. maj, og hvori der siges, at man aktivt og interesseret og i alle internationale organisationer skal arbejde for ideen om bl.a. Norden som en atomvåbenfri zone? Det er det, det drejer sig om. Alt det andet er – undskyld, jeg siger det – pindehuggeri.

(Kort bemærkning).

Ole Bernt Henriksen (KF):

Jeg skal gerne stå på pinde for hr. Anker Jørgensen. Det eneste, jeg egentlig synes jeg kan føje til, er, at hr. Anker Jørgensen lige skulle høre på, hvad jeg sagde. Vi ved alle, at et lands sikkerhedspolitik er i stadig forvandling, og det, det drejer sig om, er at forvandle den med viden om, hvordan man forvandler den, og hvor man vil hen. På det område må jeg nok sige at jeg synes, hr. Anker Jørgensen somme tider måske skulle have sat sig lidt ind i, hvilke pinde der vælter, når man fjerner nogle andre. Jeg vil ikke kalde hr. Anker Jørgensen uforsigtig, men vi har den holdning hos os, at når det drejer sig om sikkerhedspolitik, vil vi gerne være lidt forsigtige.

(Kort bemærkning).

Anker Jørgensen (S):

Hr. Ole Bernt Henriksen fortsatte den næsten totalt overdrevne forsigtighed og svarede i øvrigt ikke på mit spørgsmål. Den dagsorden, der er til debat nu, er den, som social-

[Anker Jørgensen]

demokratiet har fremsat. Hvad synes hr. Ole Bernt Henriksen om den – ja eller nej?

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Forsigtighed eller ikke forsigtighed, jeg synes, vi skal afholde os fra i første omgang at få defineret nu og her kommissoriet for det udvalg, som eventuelt bliver nedsat for at viderebehandle Dyvigrapporten. Jeg synes, at det, som hr. Anker Jørgensen er inde på her med helt konkrete spørgsmål, for det første hører hjemme i en bred sammenhæng og skal drøftes i et sådant udvalg. For det andet, hvad den konkret fremsatte dagsorden i dag angår, så er vi jo lige begyndt på debatten. Der skal siges mange ting frem og tilbage. Vi har ganske vist fået en advarsel – også socialdemokratiet er meget forsigtigt – vi skal være forsigtige med spidsfindige spørgsmål, har vi fået at vide for et øjeblik siden. Det har jeg lagt mig på sinde, og jeg stoppede med de videre korte bemærkninger til socialdemokratiets ordfører. Hvis man nu fra socialdemokratiets side ville have den samme tålmodighed – jeg ved godt, forsigtighed måske er et lidt uheldigt udtryk at anvende i den sammenhæng – så kunne vi i løbet af eftermiddagen finde frem til, hvad der skal ske med dagsordenerne, og så skal hr. Anker Jørgensen nok se, hvordan der vil blive stemt fra regeringspartiernes side. Jeg mener, at mandatet, kommissoriet, til udvalget næppe skal fastlægges ved en folketingsbehandling. Det egner sig vel bedre til, at man sætter sig ned i fred og ro med de partier, som skal være med i udvalget, og finder ud af det.

(Kort bemærkning).

Ole Bernt Henriksen (KF):

Hr. Anker Jørgensen må undskylde, at jeg ikke besvarede spørgsmålet. Jeg kommer op for at gøre det nu.

Når der fremsættes et dagsordensforslag så tidligt som her, så synes vi, det er rimeligt, at vores gruppes medlemmer, som for øvrigt også godt kan deltage i diskussionen, hvis de har lyst til det, følger debatten, lader en holdning modnes, og så plejer vi – det er måske os, der er underlige – tit at holde et gruppemøde, hvor vi ligefrem spørger grup-

pens medlemmer, hvad de synes vi skal stemme. Det er vores fremgangsmåde.

Formanden:

Jeg skal her afbryde forhandlingen og ud sætte mødet. Det genoptages i dag kl. 13.15.

Mødet udsat kl. 11.52

Mødet genoptaget kl. 13.15

Forhandlingen genoptoges.

Bjørn Elmquist (V):

Jeg vil gerne starte med at takke udenrigsministeren for en god og fyldig redegørelse, og jeg vil faktisk også takke forespørgerne i det omfang de herved giver folketetinget anledning til en generel udenrigspolitisk debat. Der er gået lang tid siden sidst. Denne tak til forespørgerne skal dog imidlertid betinges af det ønske, at de sikkerhedspolitiske aspekter, der naturligvis hører hjemme i denne sammenhæng, og som jo også er direkte fremdraget ved at blive nævnt i forespørgslen, ikke kommer til at overskygge alle de andre spørgsmål. Vi har diskuteret sikkerhedspolitik før her, siden regeringen kom til, og det vil være synd, om det kommer til at skygge over alt det andet. Jeg skal nok vende tilbage til de specifikke sikkerhedspolitiske aspekter om et øjeblik.

Men lad mig først gøre nogle bemærkninger om de generelle udenrigspolitiske forhold, ikke mindst i en ganske aktuel og meget ulykkelig anledning, om menneskerettigheder og demokrati og den manglende respekt alt for mange steder i verden for disse ting. Den konkrete anledning, jeg tænker på, er mordet på den polske pater, begået for et par dage siden af tre politifolk ansat i det polske indenrigsministerium. Det er en skamkelig handling, og den kommer på et tidspunkt, hvor der ellers, sådan som udenrigsministeren også var inde på i sin redegørelse, var visse håbefulde tegn på en vis normalisering af forholdene i Polen. Jeg siger udtrykkeligt en vis normalisering, for etablering af pluralistiske demokratiske forhold som i vor del af verden var der jo desværre på ingen måde tale om. Hvad denne ulykkelige udvikling kan betyde for Polen og for det polske

[Bjørn Elmquist]

folks rettigheder, tør man vel dårlig nok gisne om for nærværende, men tør man håbe på, at det kan lukke op for bedre forhold?

Desværre står det ikke meget bedre til mange steder i verden. Der er uro mellem befolkningsgrupper – bare i går førte det til mordet på en af de mest fremtrædende politiske ledere i den tredje verden, Indira Gandhi.

Hvor udbredte overgrebene imod menneskerettighederne er, kan man se i den årsrapport for 1983, som Amnesty International netop har udgivet. I Asien, Mellemøsten, Afrika, Latinamerika og Mellemamerika er nævnt det ene land efter det andet – så mange desværre, at det ville føre alt for vidt her at nævne dem enkeltvis.

Også i vor del af verden, Europa, sker der overgreb, og her finder jeg behov for at fremdrage Tyrkiet og Østeuropa, specielt Sovjetunionen, idet jeg jo allerede har nævnt Polen: Om Tyrkiet skal jeg her og nu blot erindre om sagen for Den europæiske Menneskerettighedskommission i Strasbourg, som Danmark og fire andre Europarådslande har kørende, og jeg vil samtidig erindre om, at vi er adskillige danske politikere, der her i folketinget og via vores virke i Europarådet nu i årevis har arbejdet meget aktivt for netop demokrati og menneskerettigheder i et af vores samarbejdslande, Tyrkiet.

Hvad menneskerettighedssituationen i Sovjet angår, havde vi for ganske nylig lejlighed til her i folketinget at gøre egne personlige erfaringer. Det var, da vi havde besøg af en delegation fra USSR's øverste sovjet. Forespørgsler om mulighederne for en række sovjetborgere, der har søgt om udrejsetilladelse, men har fået både nej og alvorlige repressalier, blev totalt afvist. Der var ikke den mindste interesse at spore for yderligere oplysninger fra vores side, tværtimod. »Vi kender ikke de personer, De her nævner«, var et af svarene, »og i øvrigt er Deres kilder, hr. Elmquist, sikkert ganske upålidelige.«

Jeg skal slet ikke her og nu komme ind på den incidens, der var om Sakharovsagen, som mange måske har læst om i pressen, men for fuldstændighedens skyld skal jeg tilføje, at indtrykket af den samme upåvirkelige, totalt afvisende sovjetiske holdning ligeledes tegnede sig, når man bragte forholdet mellem Sovjetunionen og Afghanistan på bane.

Jeg skal slutte dette afsnit om menneskerettigheder og demokrati med håbet om, at regeringen og vi her i folketinget ikke vil lade dette aspekt i vores generelle udenrigspolitik ude af syne, men tværtimod fastholde det.

Hvad relationerne mellem staterne angår, har udenrigsministeren jo på udmærket vis analyseret og vurderet en lang række politiske problemstillinger rundt om i verden. Af dem skal jeg derfor nu og her alene kommentere Øst-Vest- og Nord-Syd-forholdene nærmere og så kort nævne det multilaterale samarbejde i FN, mellem de nordiske lande og i NATO.

Øst-Vest-forholdet bestemmes næsten naturligt af klimaet mellem supermagterne USA og Sovjet. Hvor venstres sympatier og forhåbninger er, kan ingen være i tvivl om – de ligger hos USA, den vigtigste garant for vor og den vestlige verdens fortsatte frihed og sikkerhed.

I venstre beklager vi den forværring af Øst-Vest-forholdet, som de seneste år har udvist, men er der ikke tændt i det mindste en gnist af håb om, at det nu omsider er ved at gå den anden vej? Er det bl.a., fordi man i Moskva – hvor ledersituationen i øvrigt ikke forekommer ganske klar og utvetydig – nu i nogle måneder og i hvert fald nogle uger er nået frem til, at det amerikanske præsidentvalg ikke vil føre til nogen ændring i bemandingen af Det hvide Hus?

Hvorom alting er, så håber og tror vi i venstre, at Moskva og Washington snarest vil komme så meget på talefod, at nedrustningsforhandlingerne kan blive genoptaget og føre til konkrete resultater vel at mærke. Vi mener også, det vil være et skridt i den rigtige retning, om præsident Reagans nylige forslag om regelmæssige kontakter på ministerplan mellem supermagterne kunne blive gennemført. Også CSCE-konferencerne – senest det, der foregår i Stockholm – hører trods manglende gennembrud til blandt de mere lovende elementer i udviklingen. Vi vil i øvrigt gerne complimentere regeringen, som sammen med andre små og mellemstore lande i Europa både i Øst og i Vest har bestræbt sig for at holde kontakter og besøg ved lige på bilateralt plan, så man dog har en dialog i gang på det plan.

Nord-Syd-problemerne er velkendte. Bare de allersidste dage er nogle af dem blevet

[Bjørn Elmquist]

aktualiseret og konkretiseret på uhyggeligste vis – jeg tænker på situationen i Etiopien. Noget tyder på en stor folkelig opbakning i denne sag – ikke bare i Danmark – og vi håber i venstre på en hurtig og effektiv indsats på området. Vi går i denne forbindelse ud fra, at regeringen vil gøre, hvad den finder muligt for at yde hjælp og det helst hurtigt, og vi kan fra vores side hilse regeringens ansøgning til finansudvalget om 25 mill. kr. til nødhjælp på dette område velkommen.

Men i håb om ikke i mindste måde at blive misforstået vil jeg henstille, at Nord-Syd-problemernes komplicerede karakter ikke bliver overset. Den tredje verdens gældsætning hører med i billedet, og i det hele gælder, at der ingen lette løsninger findes på dette område. Skulle man være pessimistisk, kunne man spørge: findes der nogen løsninger overhovedet? Men der *skal* være løsninger.

Vores u-landsbistand hører hjemme i denne sammenhæng, så beskeden den end kan være i global målestok. Her er der et brændende behov for en større indsats fra stormagternes og supermagternes side både i Øst og i Vest.

Bl.a. til dette har vi FN – heldigvis for det, vil jeg sige. Det er i disse dage præcis 40 år siden, FN blev til, og iblandt alle de svagheder ved FN, der også i den anledning påpeges, iblandt alle de knubbede ord om FN, der også i den anledning udtales, vil jeg tillade mig at udtrykke en stilfærdig glæde over, at FN eksisterer, trods alt. Verden har her et forum, og guderne skal vide, at et sådant forum har verden brug for.

Samarbejde er en af de vigtigste veje frem. Skulle nogen være i tvivl, mener vi i venstre, at man blot skal se, hvad EF har betydet for vores del af verden. På dette kontinent, hvor to verdenskrige er startet, er krig mellem disse deltagende nationer nu, ganske få årtier efter, helt utænkelig. Hermed har jeg ikke sagt, at alt er idyl og uden problemer i EF-samarbejdet, men den gavnlige virkning af, at vi har erkendt de europæiske landes fælles skæbne, er uafviselig og uomtvistelig.

Af den grund og med politiske forhåbninger om styrkelse af demokratiet rundt om i Europa ser mit parti frem til en snarlig udvidelse af EF med Portugal og Spanien, og vi mener, at de seneste EF-forlig om landbrugspolitikken og om budgetterne skulle give an-

ledning til at forvente, at det nødvendige grundlag for EFs funktion også med en udvidet medlemskreds hermed er blevet skabt.

På baggrund af disse bemærkninger finder jeg det værdifuldt at gentage udenrigsministerens bemærkninger om det nordiske samarbejde. Det hed i redegørelsen:

»Det nordiske samarbejde udgør fortsat og vil fremover udgøre et meget vigtigt led i dansk udenrigspolitik.«

Dette er vi i venstre helt med på. Vi kan faktisk sige, at i dag er det nordiske samarbejde så velfungerende som nogen sinde på trods af visse forskelle i de nordiske landes respektive medlemskab af internationale organisationer; jeg tænker her især på EF og NATO. Eller skulle man måske rigtigere sige: på grund af disse forskelle fungerer det nordiske samarbejde så godt?

Jeg er nu nået til spørgsmålet om NATO og dermed til de mere specifikke bemærkninger om den danske sikkerhedspolitik. Det er naturligvis et forhold af vital betydning for vort land og for vor befolkning; vore liv, vor tryghed, vor fremtid og ikke mindst vor frihed afhænger af sikkerhedspolitikken.

Venstre har klare mål for sikkerhedspolitikken. I tre ord er det »frihed, fred og nedrustning«. Disse mål har i de sidste mange år været bedst tjent med, mener vi, at Danmark har været medlem af NATO, og sådan vil det efter venstres opfattelse også være fremover.

På det allerseneste er der sat en vis diskussion i gang om atomvåbens placering på dansk jord. Jeg vil derfor gerne slå følgende fast: vi har ingen atomvåben i øjeblikket i Danmark. Vi skal helst undgå nogen sinde at få atomvåben i Danmark.

I venstre har vi stedse arbejdet for aldrig at få atomvåben på dansk jord, og det vil vi fortsætte med at arbejde for, eventuelt i forbindelse med en etablering af atomvåbenfrie zoner i en bred sammenhæng og byggende på reelle stormagtsgarantier, om så den slags etablering kan lade sig gøre.

Hvis de mål, jeg just har nævnt for vores sikkerhedspolitik i NATO, realiseres, bliver spørgsmålet om atomvåben på dansk jord heller aldrig aktuelt. På den anden side: hvis de mål ikke realiseres, bliver det umuligt for noget land på kloden at holde sig fri af ragnarok, uanset hvilke erklæringer vi måtte

[Bjørn Elmquist]

have udstedt, hvilke vedtagelser vi måtte have besluttet.

Lad mig slutte dette indlæg med nogle få bemærkninger om det partipolitiske samarbejde om udenrigspolitikken. Vi har tradition for et bredt samarbejde, hvor i hvert fald socialdemokratiet, venstre og det konservative folkeparti lige siden anden verdenskrig har kunnet skabe en kontinuitet og en stabilitet af afgørende betydning for vores land. I de senere år er heldigvis også andre partier kommet med i denne brede enighed.

Sådan bør det også blive ved, mener venstre. Udenrigspolitikken, herunder ikke mindst sikkerhedspolitikken, bør ikke være katebald for partipolitiske interesser.

Som bekendt er der nu en ekspertbetænkning om sikkerhedspolitikken på trapperne. I mit parti mener vi, at den, når den foreligger, bør gøres til genstand for så seriøs og grundig politisk udvalgsbehandling, at det derigennem bliver muligt at bevare det traditionelle brede sammenhold ikke bare mellem partier her i folketetinget, men måske også inden for partier, der i øjeblikket føler, at de har problemer med at finde frem til de traditionelle former for enighed.

Gert Petersen (SF):

I disse år er det betegnende, at man må indlede enhver udenrigspolitisk debat med at konstatere, at verdenssituationen ser mere og mere dystre og truende ud. Det er også tilfældet i dag. Det skyldes spændingsforholdet mellem Øst og Vest, kaprustningen og supermagternes tyranniske og blodige adfærd, som USAs i Mellemamerika og Sovjetunionens i Afghanistan.

Men der er også andre årsager: social og politisk undertrykkelse, Nord- og Sydkonflikten, etniske og religiøse konflikter, krigen mellem Iran og Irak, uroen i Indien, nu det tragiske mord på Indira Gandhi, konflikten i Mellemøsten og det tilstandende opgør i Sydafrika er blot nogle få eksempler herpå.

I mange tilfælde er supermagterne involveret i disse konflikter, og derved bliver de ekstra farlige. Hvordan nogen kan tro, at blokpolitik skulle være fredsbevarende, går over min forstand. Det er klart, at alle disse konflikter ikke kan løses fra den ene dag til den næste. Vi skal gøre, hvad vi kan, kræve tilbageværgning af de sovjetiske tropper fra

Afghanistan, stop for de amerikanske interventioner i Mellemamerika, vi skal vende os imod den racistiske undertrykkelse i Sydafrika, vende os imod undertrykkelsen af det palæstinensiske folk.

Men det er langsigtede opgaver, der her er tale om, og for at få tid til at deltage i løsning af disse langsigtede opgaver må vi i det mindste sikre, at verden ikke forinden går til grunde i en atomkrigs ragnarok. Her og nu må vi sætte alt ind på at gøre det bål, der i givet fald kan fortære os alle, hvis en af de mange konflikter skulle antage global karakter, mindre brændbart.

Derfor bliver jeg nødt til inden for den tidsramme, der her er mig beskåret, at koncentrere mig om de spørgsmål, der hænger sammen med atomoprustningen: den tiltagende spænding og krigsfaresituationen i Europa, og hvad Danmark kan gøre.

Kaprustningen, ikke mindst på atomområdet, fortsætter med uhammet styrke. I Vesteuropa er NATO i fuld gang med opstillingen af de 572 atomraketter af en hidtil ny og uset type, raketter, der ikke kan bruges til forsvar eller til passiv afskrækkelse, men som kun har mening, hvis de anskues som angrebsvåben, der skal bruges til et førsteslag. Men ovre på den anden side svarer man igen på en måde, der ikke er mindre farlig. Antallet af SS-20 raketter er nået op i en størrelsesorden, der langt overgår, hvad der er nødvendigt til den såkaldte afskrækkelse, hvis man overhovedet vil acceptere dette misbrugte begreb. Dertil kommer udstationeringen af SS-21 og SS-22 i DDR og Tjekkoslovakiet, givetvis også med henblik på førsteslag – ellers har det ingen mening – især mod de vestlige Pershing II-raketter i en situation, hvor truslen føles helt overhængende.

Dermed er vi nået ind i en helt ny fase af oprustning og krigsfare, en fase, hvor internationale kriser af den type, som vi så ofte har oplevet, men dog er kommet levende ud af, kan få langt mere skæbnesvangre følger for Europa og for verden end hidtil, fordi den gensidige frygt og mistænksomhed nu så at sige er blevet fysisk udstyret med angrebs- og førsteslagsvåben på begge sider af skellet i vores verdensdel. Faren for overilede, hysteriske og forhastede reaktioner i en krisesituation og konsekvenserne af sådanne reaktioner er dermed blevet mangedoblet.

[Gert Petersen]

Der er følgelig sket nøjagtig det, som vi, der gik imod NATO's europæiske raketoprustning, forudså. NATO-propagandaen fortalte os dengang, at den nye vestlige oprustning skulle og kunne bane vej for en samlet nedrustning, og at den bedste vej til nedrustning gik over en styrkelse af Vestens militære positioner. Udenrigsministeren betroede os oven i købet engang i første halvdel af 1983, at nu skulle vi bare holde hovedet koldt, for nedrustningen var lige om hjørnet. Vi andre sagde derimod, at den vestlige udstationering med sikkerhed ville udløse en forstærkelse af oprustningen på den anden side, og at det i stedet gjaldt om at udnytte mulighederne for at forhandle Sovjet så langt ned som overhovedet muligt mod, at NATO gav afkald på udstationeringen – den udstationering, der, som det blev understreget af folk, der ikke kan mistænkes for at tale russernes sag som f.eks. forhenværende forsvarsminister McNamara og den forhenværende sikkerhedspolitiske rådgiver McGeorge Bundy, ikke på nogen måde var militært nødvendig.

Denne holdning kom til udtryk i den dagsorden, som folketinget har vedtaget den 26. maj 1983, og at mulighederne var til stede, fremgik af det senere forhandlingsforløb, hvor Sovjet til sidst tilbød at skære sit arsenal af SS-20 raketter ned til 140. Men i stedet for at gribe denne chance påbegyndte NATO i december 1983 sin egen udstationering, og resultatet er nu, at det sovjetiske arsenal af SS-20 raketter er oppe på 378, hvor der havde været en mulighed for at få det ned på 140, og at det vestlige arsenal af mellemdistanceraketter hastigt nærmer sig 572. Resultatet blev altså ikke nedrustning, men øget oprustning, ikke afspænding og forbedring af klimaet, men øget spænding og skærpelse af det internationale klima.

Folketingsflertallet tog konsekvensen af, at NATO og USA totalt ignorerede den holdning til forhandlingsstrategien, som blev udtrykt i vor dagsorden af 26. maj. Derfor pålagde det samme flertal i begyndelsen af december 1983 regeringen at tage afstand fra den påbegyndte udstationering af Pershing II raketterne og krydsermissilerne.

Må jeg minde om, at det danske folketing og dermed Danmark og den danske regering i overensstemmelse med pålæg fra folketinget ikke har godkendt den vestlige raketudstationering, men tværtimod taget afstand fra den.

Det er ganske vist ikke noget, man hører meget til i udenrigsministerens udtalelser; det er snarere, som om denne afstandtagen er glemt, og derfor er det nødvendigt at minde om den. Men de, der tvivler, kan slå efter i akterne fra den tid, hvor man vil se, at Danmark har taget klart afstand fra den vestlige raketudstationering; det synes jeg man bør huske også i regeringen.

Men det lykkedes altså ikke at hindre starten på opstillingen af de 572 raketter trods Danmarks og Grækenlands erklærede modstand og Hollands og Belgiens dybe skepsis. NATO-stormagterne med USA i spidsen trumfede deres vilje igennem med alle de virkninger, som vi nu oplever. Hvad skal vi så gøre?

Når supermagterne og stormagterne både i éns egen lejr og for den sags skyld også i den modsatte lejr handler så ensidigt og uansvarligt, som de gør, er det naturligt, at vi begynder at overveje, hvad vi, et land som Danmark, ensidigt kan gøre for at bryde denne spiral og uansvarlighed. Over for supermagternes ensidige uansvarlighed må der være nogen, som stiller en ensidig ansvarlighed.

En skitse til en sådan dansk politik blev delvis tegnet med dagsordenen af 3. maj i år. Her pålagde vi regeringen at øve en dansk indsats for et opstillingsstop på begge sider i Europa og genoptagelse af forhandlingerne, for fastfrysning og totalt stop for afprøvning af kernevåben, for et forbud mod de såkaldte stjernekrigsvåben og for en aftale mellem blokkene om at afstå fra førstegangsbrug af atomvåben. Det var en positiv holdning fra folketingets side. Jeg gad vide, hvilke seriøse regeringsinitiativer denne dagsorden har udløst bortset fra nogle deklarationer i De Forenede Nationer, hvor man oven i købet i et bestemt tilfælde har glemt, om jeg så må sige, aftalen om at afstå fra førstegangsbrug.

Samme dagsorden indeholdt da også svagheder, for netop den intensiverede satsen på atomvåben og NATO-stormagternes totale negligeren af de mindre staters holdning burde tilsi Danmark at tage det ensidige skridt at sige sig løs fra hele ideen om en atomkrigsstrategi. Vi kan ikke vente, at blokkenes førermagter gør det på eget initiativ, eller at der kommer noget ud af nye, langtrukne forhandlinger mellem dem, medmindre de udsættes for en provokation, om jeg så må sige, nedefra.

[Gert Petersen]

Derfor opstod den tanke, at Danmark skal erklære, at vi ikke vil acceptere stationering eller brug af atomvåben på dansk område under nogen omstændigheder, ikke i fredstid, men heller ikke i de såkaldte kriseperioder, hvor der stadig er fred, men hvor en krigsfare hævdes at være eller kan synes at være overhængende, og naturligvis heller ikke i krigstid, dvs. heller ikke som led i en krigsstrategi på dansk område.

Tanken var antydet i dagsordenen af 3. maj i år, men desværre koblet sammen med en nordisk atomvåbenfri zone, hvis tilblivelse igen blev gjort afhængig af en række yderligere forudsætninger. En atomvåbenfri zone i Norden og andre dele af Europa og verden i øvrigt vil efter SFs opfattelse være et meget væsentligt bidrag til skabelse af en anden og bedre fred end den, der bygger på atomvåbenene og øget krigsrisiko.

Derfor mener vi absolut, at Danmark skal arbejde aktivt for at få skabt en nordisk atomvåbenfri zone, og vi har med tilfredshed mærket os, at man nu fra sovjetisk side er villig til at inddrage Østersøen og tilstødende sovjetiske områder i forhandlingerne om zonen.

På den anden side: det bedste skal ikke blive til det godes fjende. Skabelsen af Norden som atomvåbenfri zone vil uundgåeligt indebære komplicerede forhandlinger, der kan vare i flere år. Hertil kommer, at det nuværende styre i Norge er modstander af en sådan zone, og at man altså må sætte sin lid til en udskiftning af dette styre, før der kan komme realitet i forhandlingerne.

Derimod kan Danmark gøres til en atomvåbenfri zone uden forudgående forhandlinger, for det er helt og fuldt vor egen, dvs. dette folketings, suveræne afgørelse, i hvert fald hvis man skal tro på internationale traktater, inklusive Atlantraktaten, internationale dokumenter osv. I forvejen findes der ikke atomvåben i Danmark. Det eneste, der behøves, er faktisk en vedtagelse i dette folketing om, at vi heller ikke vil acceptere, at atomvåben stationeres herhjemme i krise- og i krigstid.

Heraf følger naturligvis, at vi så ikke vil være med til at planlægge atomkrig, ikke deltage i strategier og manøvrer, der indebærer brug af atomvåben, og ikke lade danske officerer have kommandoen over enheder, der

skal bruge eller kan tænkes at bruge atomvåben.

Efter den socialdemokratiske kongres skulle man tro, at der her i folketinget ville være flertal for en sådan beslutning. I det vedtagne arbejdsprogram lover socialdemokratiet, at det vil arbejde for, at Danmark forbliver atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid. Og det var vel af samme grund, at kendte socialdemokrater kunne optræde under fredsdemonstrationerne for nylig som talere under parolen: aldrig atomvåben i Danmark. Så vidt så godt.

Men hvordan vil socialdemokratiet nu i praksis arbejde for total dansk atomvåbenfrihed? Åbenbart ved at pålægge regeringen at arbejde for denne sag. Det kalder jeg at sætte ulvene til at vogte flokken. Hvem kan have tillid til, at den nuværende regering vil tage denne opgave på sig? Nu vel, den kunne selvfølgelig opfatte pålægget på den måde, at bare Vesten fortsætter sin oprustning og er stærk, så kommer der ingen kriser og ingen krig, og følgelig forbliver Danmark atomvåbenfrit. Regeringen sætter jo sin lid til styrkens politik. Men jeg tror ikke, det var det, den socialdemokratiske kongres mente. Den sagde, at socialdemokratiet, ikke regeringen, skulle arbejde aktivt for den totale danske atomvåbenfrihed, og samtidig vendte den sig imod hele styrkepolitikken og atomoprustningspolitikken. Dette pålæg fra kongressens side kan opfyldes her og nu, hvis ellers den socialdemokratiske gruppe vil det, uden at sagen skal overlades til regeringens fortolkning eller udenrigsministerens i denne sammenhæng ikke særlig pålidelige hænder. Hvis socialdemokratiet vil det, kan der her og nu vedtages en dagsorden, som klart fastslår, at Danmark skal forblive atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid. Flertallet er hjemme, hvis altså det parti, der har vedtaget at arbejde aktivt for en sådan total dansk atomvåbenfrihed, her og nu vil støtte en beslutning herom. Men i stedet har socialdemokratiet at dømme efter det forslag til dagsorden, der er stillet, valgt at spille sorteper videre til regeringen. Det er en udflugt, som SF ikke kan være med til. Vi finder den højst betænkelig og aldeles unødvendig.

I netop den sammenhæng bliver også henvisningen til 3. maj-dagsordenen noget betænkelig, for her blev total dansk atomvåbenfrihed, som jeg var inde på tidligere, gjort

[Gert Petersen]

afhængig af skabelsen af en nordisk atomvåbenfri zone, som igen blev gjort afhængig af en større europæisk sammenhæng. Ganske vist fortolkede den socialdemokratiske ordfører dengang disse sætninger derhen, at de ikke skulle udelukke selvstændige og ensidige danske initiativer, men når man nu overlader arbejdet med at gøre Danmark atomvåbenfrit også i krise- og krigstid til regeringen, kan jeg garantere for, at de mange betingelser for en sådan dansk atomvåbenfrihed, som indgik i 3. maj-dagsordenen, vil komme til at spille en helt afgørende rolle i regeringens behandling af spørgsmålet.

Derfor kan den nye socialdemokratiske dagsorden meget vel komme til at spænde ben for det mål, som man officielt har sat sig. Jeg kan ikke se, hvordan socialdemokratiet hermed arbejder aktivt for at gøre Danmark atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid. Jeg kan derimod godt se, hvordan det gøres sværere at nå dette mål.

Det er så meget desto sørgeligere, som målet altså kunne nås her og nu, hvis socialdemokratiet ville følge sit eget kongresvedtagne arbejdsprogram og stemme for en sådan dansk atomvåbenfrihed. Vi skal ikke af den grund forsømme at arbejde for en nordisk zone, men vi skal ikke gøre det ene afhængigt af det andet. Det er at gøre det bedste til det godes fjende. Man kan udforme en tilkendegivelse fra folketinget her og nu. Det vil man åbenbart ikke fra socialdemokratiets side denne gang, men mon socialdemokratiets vælgere og medlemmer ret længe vil af finde sig med, at partiet ikke griber chancen for at realisere sin egen kongresbeslutning, når chancen er der? Jeg tvivler på det, og jeg tror, at socialdemokratiet i den kommende tid bliver nødt til at revidere sin holdning.

For at vise, hvor enkelt det kan gøres, og hvordan der – om ikke nu i dette hellige øjeblik så om føje tid, for det er jeg sikker på – kan skabes flertal for en klar beslutning, skal jeg derfor fremsætte forslag om motiveret dagsorden af følgende ordlyd; det fremsættes på vegne af SF og VS og har følgende ordlyd:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Folketinget udtaler, at Danmark skal forblive atomvåbenfrit i freds-, krise- og krigstid, og at regeringen skal forstærke arbejdet

for at få gjort Norden til en atomvåbenfri zone,

og går herefter over til næste sag på dagsordenen.«

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår ligeledes i forhandlingen.

Stinus (RV):

Fra 1. januar 1985 bliver Danmark for tredje gang medlem af FNs sikkerhedsråd. For nogle måneder siden forlød det i pressen, at der var uenighed og usikkerhed i regeringen med hensyn til, om Danmark i det hele taget skulle indtage den plads i FNs sikkerhedsråd, som vi efter planen skulle besætte efter nytår. Udenrigsministeren benyttede dengang lejligheden til at udtale, at et dansk medlemskab af FNs sikkerhedsråd ikke betyder, at man her har et forum for at reklamere for danske særstandpunkter om stort og småt, og udenrigsministeren talte i samme forbindelse om regeringens frygt for, at et folketingsflertal uden om regeringen skulle benytte et dansk medlemskab af sikkerhedsrådet til at føre en demonstrationspolitik f.eks. omkring Sydafrikaspørgsmålet.

I forbindelse med sin deltagelse i FNs 39. generalforsamling i år udtalte udenrigsministeren til pressen, at man ikke skulle forvente dristige danske initiativer, såfremt vi kom i sikkerhedsrådet, og han understregede, at Danmark ikke kunne påtage sig nogen mæglerrolle mellem Øst og Vest, eftersom Danmark ikke er neutralt i den sammenhæng. Kort sagt: udenrigsministeren har taget alle mulige forbehold med hensyn til Danmarks rolle i sikkerhedsrådet de kommende to år.

Det radikale venstre er enig med udenrigsministeren i, at der ikke skal føres dansk demonstrationspolitik i sikkerhedsrådet, men Danmark kan ikke undgå i løbet af de to år at skulle tage stilling til en række storpolitiske spørgsmål, f.eks. Mellemamerika og Sydafrika, for at nævne to områder, som har været på sikkerhedsrådets dagsorden inden for de seneste måneder.

Men efter det radikale venstres opfattelse bør Danmark også påtage sig andre roller end blot det at tage stilling til sager på dagsordenen, mens vi er med i sikkerhedsrådet.

[Stinus]

Alene den omstændighed, at vi bliver medlem, vil medføre større opmærksomhed om Danmarks holdning i FN, ikke alene når det gælder afstemninger i sikkerhedsrådet, men også i generalforsamlingen.

Hertil kommer, at Danmark får mulighed for at føre sig frem med større vægt i de korridorforhandlinger, som udgør en væsentlig del af arbejdet i FN. Vi opfordrer regeringen til at udnytte sådanne muligheder fuldt ud, og selv om Danmark ikke påtager sig en direkte mægleropgave mellem Øst og Vest, kan vi benytte vor indflydelse til at påvirke lande som Mexico og Sverige, der både er ubundne af alliancer og har personligheder, som er særlig egnede til at virke i en formidlende og mæglende rolle, til at påtage sig en mægleropgave og være med til at tilvejebringe nye forhandlinger mellem supermagterne.

Danmark bør også benytte sit 2-årige medlemskab af sikkerhedsrådet til aktivt at støtte FNs generalsekretær i hans bestræbelser på at styrke sikkerhedsrådet, som jo inden for FN-systemet er det organ, der har hovedansvaret for fred og sikkerhed. I rapporten fra den såkaldte Palmekommission fra 1982 tales der om nødvendigheden af en styrkelse af FNs sikkerhedssystem og en mere effektiv anvendelse af sikkerhedsrådet og generalsekretæren. FNs generalsekretær har selv fulgt dette op og foreslået en ny procedure, der vil indebære, at sikkerhedsrådet kan gribe ind, inden en konflikt er en kendsgerning. Vi opfordrer regeringen til i forbindelse med Danmarks medlemskab af sikkerhedsrådet aktivt at gå ind i de overvejelser og konsultationer, der finder sted om gennemførelsen af dette forslag.

Jeg nævnte før to eksempler på storpolitiske spørgsmål, som har været taget op i sikkerhedsrådet, og som givetvis vil komme op igen i løbet af de næste to år: Mellemamerika og Sydafrika. Udenrigsministeren har jo allerede på anden måde engageret sig stærkt i spørgsmålet om en løsning på problemerne i Mellemamerika, nemlig gennem sin deltagelse i mødet i Costa Rica mellem EF-landenes udenrigsministre og udenrigsministrene fra de mellemamerikanske lande og Contadoragruppens lande.

I det fællescommuniqué, som blev udsendt efter mødet, fastslås det, at Mellemamerikas problemer ikke kan løses med våbenmagt, og det understreges, at det øgede samarbejde

mellem de europæiske lande og Mellemamerika vil kunne medvirke til at bringe volden og ustabiliteten i Mellemamerika til ophør og fremme social retfærdighed, økonomisk udvikling og respekt for menneskerettigheder og demokratiske friheder i området. I communiquéet giver de europæiske ministre udtryk for deres beredvillighed til i givet fald at støtte de implicerede lande med at føre en aftale ud i livet.

Det radikale venstre hilser dette europæiske engagement i Mellemamerika velkommen. Vi håber, at den proklamerede europæiske støtte også omfatter støtte til Contadoragruppens opfordring udtrykt af Mexicos udenrigsminister på FNs generalforsamling til regeringer med interesser i regionen til utvetydigt at give udtryk for støtte til bestræbelserne på at standse henholdsvis våbenleverancerne, militære manøvrer og tilstedeværelsen af fremmede militære rådgivere og baser.

Jeg vil gerne opfordre udenrigsministeren til, både inden for EPS og i øvrigt, at fastholde engagementet i Mellemamerika for derigennem at nå til en fredeliggørelse af området, og jeg vil meget gerne høre, om udenrigsministeren har gjort sig konkrete tanker om, hvordan man nu kommer videre i processen.

Da udenrigsministeren tidligt på sommeren over for pressen brugte udtrykket: demonstrationspolitik, knyttede han det til den skærpede Sydafrikapolitik, som netop var blevet vedtaget af et folketingsflertal og dermed blev Danmarks Sydafrikapolitik, altså den politik, som også skal føres, når Danmark tager plads i FNs sikkerhedsråd.

Den 17. august vedtog sikkerhedsrådet med 13 stemmer for og 2 afståelser – USA og England – en resolution, som erklærede Sydafrikas såkaldte ny forfatning for værende i strid med FN-pagtens principper og folkeafstemningen om forfatningen i 1983 uden gyldighed. Også valgene i august 1984 blev erklæret for ugyldige. I sidste uge vedtog sikkerhedsrådet en resolution, hvori kræves, at Sydafrika fjerner sin raceadskillelsespolitik. De fortsatte massakrer på undertrykte folk blev fordømt, og sikkerhedsrådet krævede betingelsesløs frigivelse af alle politiske fanger. USA undlod at stemme.

Danmark ville naturligvis som medlem af sikkerhedsrådet have stemt for disse to reso-

[Stinus]

lutioner, men ville den danske regering også, som den hollandske delegerede gjorde det i forbindelse med afstemningen, have udtalt støtte til øget pression mod Sydafrika med sigte på at få igangsat meningsfyldte reformer, og hvor konkret ville et sådant tilsagn have været?

Den sydafrikanske biskop Tutu, der er blevet kåret som årets modtager af Nobels fredspris, har sagt: fra Vesten modtager vi masser af fantastisk opbakning, men det er udelukkende retorik. Vestens reelle apartheidpolitik sætter demokratiet i et dårligt lys.

Det radikale venstre opfordrer regeringen til i FNs sikkerhedsråd at medvirke til en ændring af Vestens apartheidpolitik, både gennem danske indlæg i møder i sikkerhedsrådet og i korridorsnak og konsultationer uden for møderne. Et velegnet udgangspunkt for sådanne samtaler er det forslag til folketingsbeslutning om skærpelse af sanktionspolitikken, som blev vedtaget den 28. maj, og som direkte pålægger regeringen i FNs sikkerhedsråd at fremme gennemførelse af effektivt virkende sanktioner på olietransportområdet samt sikre virkeliggørelsen af den af sikkerhedsrådet vedtagne våbenembargo over for Sydafrika.

Inden jeg forlader emnet det sydlige Afrika, vil jeg på det radikale venstres vegne give udtryk for støtte til det samarbejde, som på nordisk basis finder sted med de såkaldte SADEC-lande med henblik på at fremme disse landes økonomiske uafhængighed af Sydafrika.

Dette bringer mig direkte videre til situationen i det øvrige Afrika. Jeg tænker ikke blot på de beretninger, som vi i øjeblikket modtager om frygtelig hungersnød i Etiopien eller på tilsvarende beretninger fra bl.a. Tchad og Moçambique. Jeg tænker på den økonomiske og sociale krise, hvori en stor del af Afrika i dag befinder sig. For mange afrikanske lande er udviklingen ikke alene sat i stå, men der er tale om en udvikling den forkerte vej.

I en rapport fra Verdensbanken i september spår banken, at størstedelen af Afrika vil synke ned i politisk, socialt og økonomisk mareridt, medmindre der omgående kommer ekstraordinære hjælpeindsatser fra donorlandene og internationale organisationer.

Vi kan glæde os over, at det er lykkedes at sætte den danske u-landsbistand en smule i

vejret, men når vi betragter stigningen på baggrund af den reduktion på 23 pct. af de fattigste afrikanske landes købekraft, baseret på deres eksportindtjening, som har fundet sted mellem 1973 og 1983, er der ikke noget at råbe hurra for. I virkeligheden er det i dag verdens fattigste lande, som eksporterer kapital til de rige.

Per capita-indtægten i de fattige afrikanske lande går ned, lande, som i forvejen har verdens laveste gennemsnitsalder og verdens højeste børnedødelighed. Det, vi i dag ser i Etiopien, Tchad, Moçambique og andre afrikanske lande, er symptomer på dette. Og samtidig med, at vi chokeres, kan vi konstatere en 21 pct.s nedskæring i lånemulighederne til disse fattige lande fra Verdensbankens Internationale Udviklingssammenslutning, IDA, takket være nedskæringer, som Reaganadministrationen er skyld i, den samme regering, som anvender flere penge på oprustning end nogen sinde før.

Både de manglende penge til udvikling og de øgede udgifter til oprustning frembyder en fare for vores sikkerhed. I begyndelsen af 1970'erne var FN involveret i udviklingslandenes bestræbelser på at gennemføre strukturrendringer i det internationale udviklings-samarbejde. I dag befinder Nord-Syd-dialogen sig i et dødvande, og kløften mellem Nord og Syd bliver større, både når det drejer sig om rigdom og magt, og truer med at skabe konflikter, som kan have ødelæggende virkninger på verdenssamfundet. Som eksempel kan nævnes krigen mellem Irak og Iran. Ganske vist har både USA og Sovjetunionen søgt at hindre konflikten i at brede sig til flere stater, men de har samtidig forsynet begge parter med våben.

Men ikke alene de to supermagter har forsynet de to krigsførende lande med våben. SIPRI har oplyst, at antallet af våbenleverandører under krigen for Iraks vedkommende er forøget fra 3 til 18 og for Irans vedkommende fra 5 til 17, deriblandt fra så forskellige stater som Israel, Libyen, Nord- og Sydkorea, Syrien og Taiwan. Det er et blandet selskab, som i sin sammensætning kun illustrerer våbenhandelens afskyelighed. Havde det været muligt at organisere en effektiv våbenembargo, kunne krigen være blevet bragt til standsning, men staternes interesser i den internationale våbenhandel er for store til, at det kan lade sig gøre.

[Stinus]

Gennem sit medlemskab af NATO deltager Danmark i den almindelige oprustning af verden, og selv om det danske forsvarsbudget på 12 mia kr. kun udgør en brøkdel af verdens samlede årlige militære udgifter på 750-800 mia dollars, er der dog grund til at se alvorligt på Danmarks medansvar for oprustningen i vores del af verden. Vi er med i NATO og har igennem dette medlemskab et medansvar for NATOs politik og NATOs militære strategi, også for NATOs atomvåbenpolitik og for opstillingen af de nye mellemdistanceraketter, selv om vi ikke ønsker atomvåben på dansk jord.

Den dagsorden, som blev vedtaget af folkettingen den 3. maj, tager sit udgangspunkt i dette medansvar. Regeringen har sikkert efterlevet ordlyden af denne dagsorden, men eftersom der kun er forløbet et halvt år siden vedtagelsen, kan man næppe forvente særlig synbare resultater af regeringens bestræbelser. Desværre er der mere synlige tegn på, at udviklingen går den forkerte vej: forhandlingerne om de europæiske mellemdistanceraketter er ikke blevet genoptaget, NATO har ikke truffet beslutning om et opstillingsstop for raketterne, kernevåbenprøvesprængningerne fortsætter, militariseringen af det ydre rum er i fuld gang, NATO er ikke kommet nærmere et nej til førstegangsbrug af kernevåben af enhver art. Og for at blive ved det hjemlige: USA ønsker oplagring i Danmark af antitankgranater med spids af uran 238-granater, som ved nedslag i en kampvogn udsender en dødbringende gammastråling med samme virkning som en minineutronbombe. Og samtidig har højtstående amerikanske og engelske officerer startet en kampagne til fordel for oplagring af dræbende kemiske våben i Vesteuropa. Et af de militære argumenter for en sådan oplagring er, at det er nødvendigt at have forsyninger af kemiske våben, der svarer til dem, russerne har, for at få dem til at gå med til en traktat om kemiske våben.

Det er den samme argumentation, vi har hørt i forbindelse med opstilling af mellemdistanceraketter i Europa. Der skal være balance i forhold til modparten. Men det er på tide at gøre op med den form for argumentation, bl.a. fordi det er blevet mere og mere umuligt at måle balancen, selv om man kun medregner rent militære komponenter.

I den af folkettingen vedtagne dagsorden af 3. maj pålægges det regeringen at støtte alle foranstaltninger, der kan virke tillidskabende mellem Øst og Vest. Et første skridt kunne være et ensidigt NATO-opstillingsstop for mellemdistanceraketter i Europa.

Et andet skridt kunne være dansk støtte til den opfordring, statslederne fra Indien, Mexico, Tanzania, Sverige, Grækenland og Argentina har rettet til de atomvåbenbesiddende stater om at standse al afprøvning, produktion og opstilling af atomvåben og fremførselsmidler som det første skridt i en atomvåbennedrustning.

Et tredje skridt kunne være aktiv dansk medvirken til, at NATO arbejder sig bort fra en strategi, som bygger på mulig førstebrug af atomvåben. I den sammenhæng skal man se det radikale venstres ønske om, at Danmark forbliver atomvåbenfrit under alle forhold: i freds-, krise- og krigstid. Vi godtager ikke forklaringer om, at Danmark jo allerede er atomvåbenfrit, og at det til syvende og sidst er folkettingen, som i en given situation skal afgøre, om atomvåben kan anvendes på og fra dansk jord. I en given situation bliver der næppe tid til den slags overvejelser.

Vi finder derfor, at det er i fredstid, beslutningen om et atomvåbenfrit Danmark skal træffes som en tydelig tilkendegivelse over for både vore allierede og mulige angribere. Et atomvåbenfrit Danmark vil være begyndelsen til et atomvåbenfrit Norden, som igen kan være begyndelsen til en endnu større atomvåbenfri zone.

I forbindelse med vedtagelsen af 3. maj-dagsordenen konstaterede vi, at socialdemokratiet vil gå den anden vej, og det har vi konstateret igen i dag: først en aftale om en større europæisk sammenhæng, hvori Norden dernæst kan finde sin plads som en atomvåbenfri zone. På den måde kommer vi aldrig videre. Grundlaget for at vinde et parti skak kan ofte skabes med et dristigt udspil med en bonde. Den storpoltiske situation er i øjeblikket så alvorlig, så fastlåst, at et dristigt udspil er nødvendigt. Det radikale venstre finder, at en vedtagelse af, at Danmark skal forblive atomvåbenfrit under alle forhold, kan være med til at bløde de stivnede koldkrigsfronter op, være en tillidskabende foranstaltning i sig selv og dermed være med til at få gang i dialogen mellem Øst og Vest. Af den grund vil det radikale venstre kunne

[Stinus]

stemme for det af hr. Gert Petersen stillede dagsordensforslag, som udtrykker synspunkter, vi er helt enige i, og af samme grund må vi stemme imod det af hr. Lasse Budtz stillede dagsordensforslag, som efter vor opfattelse intet nyt tilfører debatten.

Nør Christensen (CD):

Normalt er sikkerheds- og udenrigspolitiske forespørgsler stillet af en bred vifte af partier, ja, ofte er det samtlige folketingets partier, der står bag disse forespørgsler. Når den nuværende forespørgsel er stillet alene af socialdemokratiet, er det måske meget symbolsk. Det afspejler nemlig den manglende enighed, der åbenbart præger sikkerhedspolitiske spørgsmål i dette folketing. Den brede enighed i gammeldags forstand er åbenbart noget, man tager frem sådan ved festlige lejligheder, mens virkeligheden er en absolut anden. Det skal centrum-demokraterne da beklage, men det betyder ikke, at vi mener, at regeringspartierne eller regeringen skal bevæge sig henimod socialdemokratiet i disse spørgsmål – måske snarere tværtimod. Regeringen har vist overordentlig stor fleksibilitet for at bevare enigheden, men det har blot fået socialdemokratiet til at lege endnu mere med ilden, og det var måske snart på tide, at det store parti brændte fingrene eftertrykkeligt.

Af de seneste ugers avisdebat kan man da også se, at det socialdemokratiske formål med denne debat ikke er at genkalde enigheden. Godt nok siger man, at man vil tale om den generelle sikkerhedspolitiske situation, men man har samtidig ikke lagt skjul på, at partiet skal markere sig efter den overståede kongres. Man skal leve op til de mange fine og hårde ord, som man syntes partimedlemmerne på kongressen skulle fodres med.

Man skal vel også prale af sit arbejde som skyggeudenrigstjeneste. Den store verden kunne jo gå hen og glemme det vigtige besøg, som hr. Lasse Budtz, hr. Kjeld Olesen og en tredje foretog i Moskva. Og endelig skal socialdemokratiet vel afprøve, hvor langt man kan jage rundt med regeringen i disse spørgsmål.

Man må i sandhed rose hr. Anker Jørgensen og socialdemokratiet. De har lært af delegationsrejsen til Moskva. I nogle aviser er hr. Anker Jørgensen blevet citeret for at sige,

at han foretrak ufrihed fremfor atombomber. Vi har ikke fået en forklaring her i salen på det, men det venter vi at få; det er vel en af erfaringerne fra rejsen. I Sovjet har man jo ufriheden, og man har også atombomberne, men den socialdemokratiske delegation stiftede måske kun bekendtskab med det første og drømte sig fuldstændig væk fra det andet.

Hr. Anker Jørgensens udtalelser afslører en luksusholdning til frihed, en holdning, man godt kan tillade sig at have i et land som Danmark, hvor vi har friheden, en holdning, det er så let at have i de vestlige demokratier, for dér har man friheden, men det er en holdning, der vil virke helt uforståelig for de tusinder af mennesker, der hver måned sætter deres liv på spil for at opnå den frihed, som nogle i Danmark åbenbart ikke sætter så særlig højt.

Den danske luksusholdning må virke som en hån mod dem, der kæmper for deres lands, deres familiers og deres egen frihed. Socialdemokratiet kunne jo spørge den stigende strøm af flygtninge, hvorfor man flygter væk fra Iran, fra Vietnam eller fra andre i rækken af ufri lande. Tror socialdemokraterne mon, at frihed ikke betyder noget for disse mennesker? Hvis partiet gør det, betyder det så, at det – ligesom desværre andre grupper i dette land – mener, at folk kun flygter til Danmark, fordi vi har det socialt godt?

Centrum-demokraterne mener ikke, det er sådan. Vi tror kun, der er ganske få flygtninge, der kommer på grund af det danske sociale system. Vi tror, folk kommer, fordi de ønsker at leve i et frit og et godt samfund som det danske, et samfund, hvor man kan tale, tænke og opføre sig frit. Det ville være synd for disse mennesker, om luksusholdningen fik overtaget i Danmark. Så kunne det jo være, at de måtte flygte igen og denne gang fulgt af hundrede tusinder af danskere, der også sætter friheden højt. Vi må kæmpe for vor frihed og bruge de midler, der skal til. Alt andet er ganske enkelt for sølle.

Jeg skal senere vende tilbage til spørgsmålet om NATO, men lige her før det amerikanske præsidentvalg, er det vel vigtigt at få slået fast, at Danmark hører til i én bestemt del af verden. Danmark er et element i den vestlige lejr. Vi hører til blandt de vestlige demokratier. Det er USA, der er vor ven. Sovjet er ikke dermed vor fjende, selv om vi gør, hvad vi kan for at lade, som om det er

[Nør Christensen]

det. Men Danmark må præcisere sin placering, og vi må sige, at vi håber, USA får en handlekraftig og en dygtig ledelse i de næste fire år. USA er en ledende nation i det vestlige samarbejde, og vi er og forbliver forbundsfæller.

Men vi har da heldigvis også andre venner. Vi er tæt knyttede til EF-landene. Siden folketinget diskuterede udenrigspolitik og sikkerhedspolitik sidst, har vi haft et EF-valg. I CD kan vi naturligvis glæde os over vort eget resultat, og vi kan glæde os endnu mere over, at EF-modstanderne enten stagnerede eller gik direkte tilbage, men allermest glædede det os, at det lykkedes at knytte EF og NATO sammen. Mange vælgere fik en klar fornemmelse af, at EF og NATO er samme sag. EF skaber den økonomiske garanti for Danmarks frihed, NATO den militære. I fællesskab giver det garanti mod den afpresning, som vel i virkeligheden er den største trussel mod Danmark netop i disse år, for der er jo ingen, der for alvor kan tage truslen om en atomkrig i Europa alvorligt. Europa er længere fra en krig, end det har været noget sinde. Derfor er økonomiske trusler langt værre end militære.

Frygten er imidlertid blevet et vigtigt element i den sikkerhedspolitiske og udenrigspolitiske debat i dette land. Alle udsættes daglig for bombardementer med budskaber, hvis eneste opgave er at skabe frygt. Børn møder i skolen, hvor den såkaldte fredsundervisning kun har det formål at skabe frygt og dermed grobund for de såkaldte fredsbevægelses budskaber. Danmarks Radio følger trop, idet børneudsendelse efter børneudsendelse fylder børnene med trusler om krig og ulykker, og alle mulige grupper, lige fra »Cyklister for fred« til »Konstabler for fred«, søger at køre med på samme vogn. Fredsbevægelserne har skabt det image, at de er for fred, og dermed skal åbenbart alle andre være imod fred. Intet er mere forkert, alle ønsker naturligvis fred.

Centrum-demokraterne vil gerne advare. Man fører ikke udenrigspolitik på baggrund af frygt, men på baggrund af nøgterne iagttagelser og vurderinger. Tænk, hvis alle lande begyndte at føre impulsiv udenrigspolitik, hvor var vi så henne? Stabiliteten i verden bygger bl.a. på, at man kender hinandens reaktion i bestemte eller givne situationer.

Men det kan være, det er sidste gang, jeg er nødt til at nævne de såkaldte fredsbevægelser i en tale som denne. Øjensynlig er bevægelsen ved at forgå i blodige meningslagsmål, og det forstår jeg ganske udmærket. Det vil være vanskeligt for idealister at være vidne til, at man skal kritisere krydsermissiler i NATO, men ikke i Sovjet. Det er åbenbart for stor en afsløring til, at sammenholdet kan bære.

I øvrigt vil jeg også gerne gøre op med al den snak om fred. Jeg vil gerne vide, hvem i Danmark det er, der ikke ønsker fred – måske nogle få, der er indespærret på lukkede afdelinger, men bortset fra disse stakkels mennesker vil vi naturligvis, som jeg sagde før, alle freden. Vi har imidlertid forskellige metoder til at nå denne fred. Nogle tror, man kan synge og cykle sig til den; de lærte ikke af optakten til sidste krig. Andre af os tror, at balance mellem våbenmagterne afholder både det ene og det andet land fra det triste forsøg på at ødelægge verdensfreden.

På samme måde vil vi alle nedrustning. Hver eneste raket, hver eneste kampvogn, hvert eneste gevær og hver eneste patron, der kommer væk fra denne verden, vil være en gave til menneskeheden, men det er ikke helt ligegyldigt, hvordan de kommer væk. En ensidig nedrustning øger kun ufreden, det ved stormagterne, og det ved de fleste medlemmer i dette ting også. Men naturligvis skal vi alle arbejde for nedrustning og for den bedst mulige våbenkontrol, og vi skal have tillid og garanti i nedrustningen.

Derfor hilser CD absolut med glæde, at forhandlingerne i Stockholm ikke er afbrudt, og vi hilser også med glæde, at Reagan og Gromyko mødtes i New York. Vi tror, at en af de bedste veje til fred og tryghed er, at man taler sammen, at man lærer hinanden at kende, og at man vedligeholder kendskabet. Vi tror specielt på kontrollerbare nedrustningstiltag, men vi tror ikke på ensidigt erklærede atomfri zoner.

Vi har i dette land smertelige erfaringer med ikke-angrebspagter, ligesom man har det andre steder i verden. En atomvåbenfri zone er ingen garanti i en krigssituation. Vi tror ikke en døjt på, at f.eks. Sovjet vil undlade at bruge a-våben mod Danmark, hvis de i en konflikt ser deres fordel ved det, og i øvrigt er det vel næppe sandsynligt, at netop Danmark i en konflikt skal udsættes for a-an-

[Nør Christensen]

greb. Det er snarere andre våben, vi vil blive udsat for. Vi skal derfor passe på, at atomvåbenfri zoner ikke bliver en usikkerhedsfaktor, der ødelægger den stabilitet, der garanterer, at de øvrige våben ikke bruges mod os. Stabilitet må være hovednøgleordet i dansk udenrigspolitik.

Vi går ind for magtbalancen, men naturligvis en balance på det lavest tænkelige niveau. Hvis én patron på hver side af jerntæppet var balance nok, ville vi gerne det, men realisme i vore ønsker skader vel intet.

I en bred udenrigs- og sikkerhedspolitisk debat skulle man naturligvis nævne mange andre problemer i denne verden. Det har udenrigsministeren da også gjort, og CD er enig i de vurderinger, ministeren har givet udtryk for.

CD vil dog gerne gentage et synspunkt, vi har fremsat mange gange. Vi glæder os over de opsigtsvækkende møder, der foregår i Mellemamerika, og som måske på lang sigt kan føre fred med sig, men Danmark skal ikke i sin selvglæde tro, at vi nu med gode råd og klare krav kan styre verden. Nogle danske politikere og i øvrigt også nogle danske journalister – ikke mindst i New York – ser det som en personlig katastrofe, hvis f.eks. den amerikanske præsident ikke ringer hver morgen til dem og spørger, hvordan han nu skal klare netop den dag.

Lad os slå fast, at Danmark ikke styrer verden. Nu får de amerikanske vælgere om få dage lejlighed til at afgøre, hvordan amerikansk udenrigspolitik skal være. Når de har talt, er det USA, der selv bestemmer, og det må vi naturligvis acceptere.

I en debat som denne bør u-landshjælp også kort nævnes. CD glæder sig over, at man nu bl.a. gennem EF yder støtte til de katastroferamte områder i Afrika. Det vil da også glæde os, hvis EFs hjælp har inspireret Sovjet til at ændre våbenhjælp til fødevarehjælp.

I øvrigt ser CD det som en god idé, at Danmark bruger en del af sin u-landshjælp til at hjælpe de flygtninge, der kommer til vort land. Det er et spørgsmål, som vi vil tage op ved en senere lejlighed.

Jeg skal slutte, som jeg begyndte, med NATO og sige, at for CD er det et ufravigeligt krav til dansk udenrigspolitik, at dansk troværdighed i NATO-sammenhæng bevares. Vi ved, at USA har andre interesser i verden

end Europa. Det er urovækkende, hvis ubesindige kræfter i Europa forstærker følelsen i USA af, at Europa skal man ikke hjælpe. Vi ved, at allierede i NATO har undret sig over den danske politik, og at man enkelte steder har sat spørgsmålstejn ved, om Danmark fortjente hjælp.

CD vil afvente Dyvigrapporten, men socialdemokratiet må ikke tro, at denne rapport skal danne grundlag for en cementering af den kovending, det store parti har foretaget på dette område. Vi håber, at Dyvigrapporten kan være med til at genskabe enighed i socialdemokratiet på det sikkerhedspolitiske område. Centrum-demokraterne vil gerne hjælpe med at stoppe socialdemokraternes glidetur. Hvis resultatet så samtidig er enighed om udenrigspolitikken og tillid hos vore samarbejdspartnere i EF og NATO, er meget nået.

Arentoft (FP):

Lad mig starte med at takke udenrigsministeren for redegørelsen, som jeg stort set er enig i. Det er klart, at langt den største del af udenrigsministerens besvarelse går på det regulært udenrigspolitiske, f.eks. Øst-Vest-forholdet, forholdet til de nordiske lande og EF, EPS-samarbejdet osv.

Udenrigsministeren tager også spørgsmålet om Afghanistan op, og Danmark fordømmer som størstedelen af verdens befolkning besættelsen for snart fem år siden; men kunne det ikke tænkes, at man i stedet for at fordømme Sovjet prøvede at finde en mulighed for, at Sovjet kunne trække sig ud af Afghanistan uden at tabe ansigt? Det er måske et naivt forslag, men muligvis alligevel en overvejelse værd.

Vedrørende Øst-Vest-forholdet nævner udenrigsministeren de mange kontakter, han har haft, også med østeuropæiske lande, og det er godt. Det er på udenrigsminister- og regeringsplan, den slags skal ske, og derfor finder jeg det helt urimeligt, at tre socialdemokrater tager til Moskva for at forklare dansk sikkerhedspolitik i almindelighed og socialdemokratisk sikkerhedspolitik i særdeleshed. Men det vil jeg komme tilbage til.

Jeg kan helt acceptere, at udenrigsministeren i sommerens løb har haft ambassadør Per Groot på rejse rundt i de nordiske lande for at tale om bl.a. oprettelse af en atomvå-

[Arentoft]

benfri zone i Norden, og jeg er enig med udenrigsministeren i, at der er store forskelligheder mellem de nordiske lande. Danmark, Island og Norge er NATO-lande, Sverige er neutral, og Finland har et særligt forhold til Sovjet. Norge arbejder med mere dybtgående undersøgelser, og det gør vi jo også herhjemme, hvor vi afventer Dyvigrapporten, der som bebudet vil foreligge om en måneds tid. Så vil der være skabt grundlag for en saglig debat, og derfor skulle vi have ventet med den debat, vi har her i dag.

Udenrigsministeren nævnte intet om den katastrofale situation i Etiopien. Kendsgerningen er, at millioner af mennesker trues af sultedøden. Her er tale om en virkelig katastrofesituation, og der er ikke tid til at afvente en folkeindsamling, eller hvad man nu kunne tænke sig; derfor skal de 25 mill. kr., som udenrigsministeren har ansøgt finansudvalget om i går, bevilges med det samme. Og samtidig kunne udenrigsministeren, når han næste gang har lejlighed til det, over for Sovjet påpege, at hjælp derfra også var særdeles ønskelig. Der er jo tale om en borgerkrig i Etiopien, og det lyder mærkeligt, at man bruger 50 pct. af bruttonationalproduktet på våben og køber Whisky i enorme mængder.

Det uhyggelige mord på Indiens premierminister, Indira Gandhi, i går må også vække bekymring og vil måske føje endnu et brændpunkt til de mange verden over, som udenrigsministeren nævnte.

Og så til sikkerhedspolitikken, som udenrigsministeren ret beset ikke siger ret meget om, men jeg vil tillade mig at citere, hvad udenrigsministeren bl.a. sagde:

»Målsætningerne for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik i bredere forstand må jo være to: at betrygge vor sikkerhed, bl.a. for at bidrage til afspænding og fred i verden omkring os, og at sikre vore muligheder for at leve i et samfund med de frihedsværdier, det store flertal her i landet ønsker for sig selv og deres efterkommere.«

For at tage det sidste først. Frihedsværdierne er det alt afgørende, og såfremt vi ikke vil være med til at gøre en indsats for at forsvare vor frihed, selvstændighed og suverænitæt, må vi se i øjnene, at det kan gå os, som vi har set det gå andre lande, der i dag er bag jerntæppet. Der har i tidligere debatter været nævnt Estland, Letland og Litauen, som efterhånden er glemte, de er blot Sovjet-

republikker i dag, og det tror jeg ikke nogen dansker kunne tænke sig skulle ske med Danmark. Derfor er vort medlemskab af NATO af allerstørste betydning, og da er det ikke så godt, at den brede enighed i folkettingen ikke mere er til stede, idet det største parti, socialdemokratiet, bl.a. inspireret af SF og VS nu går helt nye veje og fremsætter dagsordener i stribevis, der svækker Danmarks anseelse og gør os til en fodnotenation. Til gengæld bliver vi rost i den sovjetiske presse, og det er ikke lige min kop te.

Som dansker er det heller ikke morsomt at læse de communiqueer, der er udsendt efter de nylig afholdte møder i Den vesteuropæiske Union, og hvori der bl.a. står, at det har været særdeles gode møder, især fordi man undgik besværlige lande som Grækenland og Danmark.

Nok skal vi i dag efter denne debat have en ny om dansk atomvåbenpolitik, men da hele debatten i befolkningen på forsvarsrådet er ved at udvikle sig til en varm diskussion for og imod atomvåben og spørgsmålet om at gøre Norden til atomvåbenfri zone, må det være rigtigt at tage det op i debatten her.

Lad mig starte med at citere, hvad daværende udenrigsminister Kjeld Olesen sagde i en debat den 30. oktober 1980, Folketingstidende 1980-81, sp. 1352:

»Med hensyn til det andet spørgsmål, om en atomfri zone i Norden, vil jeg sige, at den diskussion har vi jo efterhånden haft en hel del gange. Rent konkret er det en atomfri zone, når det drejer sig om det nordiske område. Det vil sige, der opererer altså i Østersøen sovjetiske atombevæbnede u-både. Jeg ved ikke, om det ligefrem vil være gavnligt, hvis man forsøger en vældig diskussion, der skal løfte det op i et formelt plan, som nogle har foreslået det. Jeg tror, det vigtigste er, at det rent faktisk konstateres og understreges, at de nordiske lande ikke har atomvåben på deres grund.«

I øvrigt var det i den samme debat, hr. Kjeld Olesen flere gange sagde, at der var så mange spidsfindige spørgsmål fra oppositionen. Jeg vil sige, at situationen er nærmest omvendt i dag.

Det er ganske vist fire år siden, hr. Kjeld Olesen sagde dette, men denne udtalelse, hvori den daværende udenrigsminister accepterede atombevæbnede u-både i Østersøen,

[Arentoft]

sætter de tre socialdemokratiske folketingsmedlemmer hr. Kjeld Olesen, hr. Lasse Budtz og fhv. medlem hr. Poul Nielsons nylige selvbestaltede besøg i Moskva i et ejendommeligt lys.

For fire år siden accepteredes det, at der var atombevæbnede u-både i Østersøen. I dag accepterer de tre og vel dermed en del af den socialdemokratiske gruppe, at der findes et utal af atomvåbenbærende raketter på Kolahalvøen, som kan ramme mål i Europa og også mål i Danmark.

Hvad jeg mener om de tre herrers rejse til Moskva, tror jeg ikke kan udtrykkes bedre, end det er gjort i Jyllands-Postens leder den 22. oktober i år, og jeg vil tillade mig at citere herfra.

Overskriften lyder: »Tre små nisser rejste«.

»Tre små socialdemokratiske nisser har gjort en rejse – og stirret i det klare vand.

D'herrer Budtz, Olesen og Nielson har været i Moskva for at diskutere atomvåbenfri zone med sovjetrussiske kommunist-imperialister.

»Vi gjorde det helt klart for dem, at hvis vi skal spille med i afspændingsspeilet, så må de også gøre det.

Vi tror, at de samtaler, vi har haft, vil føre til resultater. Vi tror, at man fra sovjetisk side forstod vore synspunkter. Nu er det dem, der har bolden.«

Siger de små socialdemokratiske nisser.

»Vi sagde også, at de nordiske lande ikke kan kræve, at Sovjetunionen skal trække sine strategiske våben tilbage fra Kolahalvøen, men at vi på den anden side heller ikke kan acceptere, at der eksisterer atomvåben, som kan rettes mod os.«

Første del af udtalelsen er en politisk brøler al den stund, at hvis de nordiske lande på forhånd afstår fra at kræve Kolahalvøen på Nordkalotten med dens store atomlagre inddraget i en eventuel forhandling om en atomvåbenfri zone, så er det en meningsløs forhandling: Norden vil give uden at få noget til gengæld.

Læst i sin helhed er udtalelsen fra de tre socialdemokratiske nisser en selvmodsigelse. For hvis de nordiske lande hverken kan kræve eller acceptere, så er der ikke noget at forhandle om.«

For mig er der ingen tvivl om, at dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik skal ledes af

regeringen, og det er, som om socialdemokratiet med sine idelige drillerier, især på det sikkerhedspolitiske område, helt har afskrevet muligheden for langt ud i fremtiden at skulle i regering – og det er måske slet ikke så galt.

I udenrigs- og sikkerhedspolitik må partitaktiske krumspring helt klart træde i baggrunden, og jeg er meget glad for, at netop hr. Lasse Budtz i begyndelsen af debatten i dag sagde dette. Det anmoder jeg især socialdemokratiet om at bemærke.

Med hensyn til dagsordenerne kan jeg sige følgende:

I hr. Lasse Budtz' dagsorden står der bl.a.: »Folketinget bekræfter dagsordenen af 3. maj 1984«. Den stemte vi imod, og derfor stemmer vi også imod den af hr. Lasse Budtz i dag foreslåede, og vi vil også stemme imod det af hr. Gert Petersen fremsatte dagsordensforslag.

Albrechtsen (VS):

Baggrunden for denne debat er den dyreste, man kan tænke sig, og derfor er det også sorgeligt, at debatten udvikler sig, som den gør, at socialdemokratiet så afgørende ser ud til at svigte i denne sag. Trods de store demonstrationer, trods den massive folkelige modstand mod atomoprustningen fortsætter magthaverne i disse år uhæmmet kursen mod katastrofen. Alle magthavere taler i højtidelige vendinger om nødvendigheden af forhandlinger og nedrustning, mens de samtidig bevilger den ene milliard efter den anden til oprustningen i et tempo og i et omfang, verden aldrig før har oplevet. Hvis dette vanvid ikke standses, venter atomvinteren forude.

Hvorledes kan det være, at oprustningskapløbet får lov til uhæmmet at accelerere? Der er jo ingen tvivl om, at hvis landenes befolkninger på demokratisk vis skulle afgøre denne sag, var oprustningen for længst standset og milliarderne kastet ind i kampen mod sulten, nøden og arbejdsløsheden.

Hvorfor omsættes befolkningernes ønske ikke i politiske beslutninger? Magthaverne plejer jo at undskylde sig med, at de sandelig godt vil nedruste, bare de andre også ville. Ja, nogle magthavere opstiller ligefrem Pershing II og krydsermissiler for at tvinge modparten til forhandlingsbordet. Man vil

[Albrechtsen]

sandelig gerne nedruste, men først vil man lige sikre sig, at man er et godt skridt foran modparten. De næste skridt bliver stjernekrigsvåbnene og en række andre nye vestlige våbensystemer, og Sovjet svarer igen med oplysninger om at opstille nye raketter. Således fortsætter oprustningskapløbets spiral. NATO-politikerne hævder, at de gennem opretholdelsen af den såkaldte terrorbalance kan sikre freden, men det eneste, der er sikkert i forbindelse med den, er, at hvis ikke kaprustnings spiral snart brydes, går det galt.

Derfor må nogle tage de første skridt til at bryde denne spiral, for det er ikke nok med snak. Det er heller ikke nok med fodnotediplomati.

USA udgør i dag den største trussel mod verdensfreden, og desværre tyder intet på, at det ændrer sig efter præsidentvalget. Fra den side kan der ikke forventes seriøse nedrustningsskridt – tværtimod – og netop derfor har et land som Danmark en særlig forpligtelse til at gøre oprør mod denne politik. Danmark burde sige: vi vil under ingen omstændigheder tage noget ansvar for atomoprustningen. Vi vil bekæmpe den af al magt, og vi vil være helt fri for atomvåben i vores eget land under alle omstændigheder.

Derfor var jeg meget skuffet over de udtalelser, hr. Lasse Budtz fremkom med på et offentligt møde i Viborg i mandags, hvor vi diskuterede disse ting. Hr. Lasse Budtz afviste betydningen af ensidige danske skridt. De ville ikke hjælpe noget, mente hr. Lasse Budtz, og han bekræftede i dag denne holdning. Den er også indeholdt i det dagsordensforslag, socialdemokratiet har fremsat.

Jeg er helt uenig med socialdemokratiet og hr. Lasse Budtz i den holdning. For det første vil det bestemt ikke være uden international betydning, hvis Danmark bryder med NATOs dødsensfarlige atomstrategi, der jo bygger på muligheden af som den første part at bruge atomvåben, en strategi, som udenrigsministeren i realiteten støttede i spørgetiden den 24. oktober 1984, uanset at 3. majsordningen siger noget andet.

Det vil bestemt heller ikke være uden betydning, hvis Danmark erklærer sig atomvåbenfrit og vel at mærke tager de praktiske konsekvenser af dette skridt gennem opsigelse af fly- og forstærkningsaftalerne, indførelse af kontrol med Danmarks atomvåbenfrihed osv. Sådanne skridt ville give genlyd

over hele verden og give inspiration til fredsbevægelser overalt i Europa. Sådanne skridt ville virkelig kaste grus i oprustningsmaskineriet, og det er det, der er brug for.

For det andet ville sådanne skridt mindske spændingen i det nordeuropæiske område og dermed betyde en øget sikkerhed for befolkningen. Det er klart, at sådanne skridt ville medføre en vældig amerikansk vrede. Danmark ville først blive truet med at blive hældt ud af NATO – det er nu ingen stor ulykke – men derudover skal vi naturligvis være klar over, at USA udmærket kan finde på at bruge repressalier over for et lille land som Danmark. Respekten for andre landes selvstændighed og suverænitet har altid været meget lille hos den amerikanske regering og vil sikkert også være det i vores tilfælde. Men den risiko er for intet at regne sammenlignet med den risiko, vi løber, hvis vi passivt ser til og ikke i tide gør oprør mod vanvidet. Vi er i den ellefte time, vi er faktisk ved at være sent ude.

VS kan ikke pege på nogen vej frem, der er uden risiko, det ved vi godt, men en fortsættelse af den nuværende politik er langt mere risikabel end den, VS peger på. F.eks. indebærer den nuværende ordning – hvilket udenrigsministeren bekræftede i går i folketingets spørgetid – at vi risikerer, at der ikke alene kommer atomvåben på dansk jord i en krisesituation, men vi fik også bekræftet, at disse våben af USA eller NATO kan blive brugt mod mål på dansk jord. Vi risikerer altså at blive beskyttet af USA på den måde, at vi får deres atombomber i hovedet, og vi ved, at danske styrker allerede har øvet beskyttelsesforanstaltninger i forbindelse med sådanne såkaldt venligsindede atomvåben. Ministeren kaldte godt nok denne situation hypotetisk, men den er altså ikke mere hypotetisk, end at man laver øvelser på denne baggrund.

Det står klart, at den nuværende ordning indebærer risikoen for en krig på taktiske atomvåben på dansk jord. Det vil for det første medføre Danmarks udslettelse, for det andet vil det udløse en altødelæggende atomkrig. Det burde da stå klart for alle, at en sådan ordning ikke kan accepteres. Sådan skal Danmark ikke forsvares.

Derfor glædede det mig meget, at hr. Lasse Budtz forleden i Viborg bekræftede, at hvis han som folketingsmedlem i en krigs-

[Albrechtsen]

eller kriesituation skulle tage stilling til, om der skulle gives tilladelse til at stationere a-våben på dansk jord, ville han sige nej, ubetinget nej. Hvis det er resten af den socialdemokratiske folketingsgruppes opfattelse, skulle der altså være et flertal i folketetinget, der vil sige nej, hvis regeringen ønskede at indføre atomvåben til Danmark.

Når hr. Lasse Budtz under alle omstændigheder i en krise- eller krigssituation vil sige nej til a-våben på dansk jord, hvorfor så ikke sikre dette gennem en beslutning her i dag? Det vil jeg gerne bede hr. Lasse Budtz om at forklare.

Desværre lykkedes det for den såkaldte NATO-fløj i den socialdemokratiske folketingsgruppe i 3. maj-dagsordenen at få oprettet en solid syltekrukke, hvori spørgsmålet om Danmarks atomfrihed kunne hængemes. Dette gøres ved at sammenkæde spørgsmålet om Danmarks atomvåbenfrihed med gennemførelsen af en atomvåbenfri zone i en større europæisk sammenhæng, som endog skal garanteres af stormagterne, der altså kan hindre det hele, så længe de har lyst – og det har de afgjort lyst til.

Desværre tyder alt på, at de kræfter i socialdemokratiet, der ønsker en tilbagevenden til det stabile samarbejde med de borgerlige om sikkerhedspolitikken, afgørende er ved at få overtaget, og debatten i dag viser jo, at regeringen ønsker at få genetableret dette samarbejde. De såkaldte socialdemokratiske kustoder har her været inspireret – desværre må man sige – af det, der skete i Norge, hvor højreregeringen og socialdemokratiet har etableret ny enighed om sikkerhedspolitikken netop ved at vedtage en ret tåget og flertydig stortingsindstilling om en atomvåbenfri zone, en særlig norsk syltekrukke, som desværre nu ser ud til at skulle danne forbillede i Danmark.

Hr. Svend Auken lagde op til denne politik gennem sin opfordring til regeringen om at nedsætte et udvalg, der kunne formulere grundlaget for en ny enighed om sikkerhedspolitikken, og resultatet blev som bekendt, at regeringen nedsatte Dyvigudvalget, hvis redegørelse utvivlsomt vil blive fulgt op af forhandlinger mellem socialdemokratiet og de borgerlige. Dette var bl.a. vurderingen i en artikel i Politiken i går – jeg citerer:

»Med lidt politisk snilde er der med Dyvigudvalgets redegørelse lagt op til en se-

riøs analyse af danske forhold mellem parlamentarikerne, som meget vel kan ende i et nyt bredt forlig mellem S, K, V, CD og KrF ...«

Hvor seriøs en redegørelse på disse betingelser kan blive, kan man have sine bange anelser om, men desværre er denne vurdering af, hvad det hele kan ende med, nok korrekt. Desværre må vi konstatere, at socialdemokratiet i dag klart demonstrerer, at partiet ikke vil bruge det såkaldte raketflertal til at sikre praktiske fremskridt, men foretrækker at holde muligheden for et samarbejde med regeringen åben. Bliver noget sådant tilfældet, vil det føre til direkte tilbageskridt, så jeg håber ikke, at de socialdemokratiske partimedlemmer vil acceptere noget sådant. Jeg håber heller ikke, at fredsbevægelserne vil acceptere dette. Tværtimod håber jeg, at der nu vil blive taget langt mere virksomme og direkte midler i brug i fredskampen: direkte aktioner og flere punktvisse strejker f.eks. Det er nødvendigt med en virkelig forøgelse af det folkelige pres.

I et forsøg på at bortlede opmærksomheden fra de sørgelige kendsgerninger har socialdemokratiet så fundet på denne idé med et nyt ad hoc-udvalg, eller hvad det nu er for noget. Hvis det virkelig var et forsøg på at indføre en løbende og effektiv parlamentarisk kontrol med sikkerhedspolitikken, ville det afgjort være et fremskridt, men det ville forudsætte, for det første at dette udvalg fik samme beføjelser som markedsudvalget, og for det andet at udvalget forud for vigtige beslutninger fik en reel information om de beslutninger, der skal tages stilling til. F.eks. skal et sådant udvalg omgående have forelagt det udkast til en ny doktrin for NATO-militæret, som forsvarscheferne har godkendt, og som NATO-ministerrådet skal behandle den 4. og 5. december i år.

Må jeg spørge hr. Lasse Budtz: er det et sådant udvalg – det ser ikke sådan ud – eller er der snarere tale om et udvalg uden beføjelser, et udvalg som det, hr. Svend Auken foreslog for nogen tid siden, hvor socialdemokratiet og de borgerlige kan føre forhandlinger om et bredt sikkerhedspolitisk forlig, en ny syltekrukke, om man vil?

Hvis det sidste er tilfældet, har man naturligvis ret til at have et sådant udvalg; så skal man bare ikke forsøge at give det udseende af, at der hermed er tale om et fremskridt,

[Albrechtsen]

tværtimod. Og hvorfor kunne man så i øvrigt ikke lige så godt bruge de andre udvalg, der er?

Nej, der er simpelt hen tale om at bortlede opmærksomheden fra det vigtigste, nemlig Danmarks atomvåbenfrihed. Det er vel også baggrunden for, at man fremlægger så indviklet og kringlet en dagsorden, som der i virkeligheden er tale om. Der er tale om et krampagtigt forsøg på at spænde over på den ene side en politik, der ikke fører til konfrontation med NATO og med regeringen, og på den anden side en politik, der er i overensstemmelse med partikongressens og fredsbevægelsernes ønsker. Opgaven har været umulig, og det forklarer, hvorfor den er løst til dumpekarakter.

Nu er det jo socialdemokratiets tanke, at dette også skulle være en udenrigspolitisk debat i bredere forstand. Det er egentlig at give den udenrigspolitiske debat for ringe vilkår; hvilket man burde have overvejet, for man vidste jo godt, at denne debat naturligvis først og fremmest måtte handle om Danmarks atomvåbenfrihed, så forhåbentlig kommer der snart igen en udenrigspolitisk debat.

Et par ting vil jeg dog nævne her i dag.

Situationen i Mellemamerika er særdeles truende, og det er uhyre vigtigt, at Danmark yder et aktivt bidrag i forsøget på at undgå en krig. USAs optræden i Mellemamerika kan ikke skarpt nok fordømmes. Det er jo en veldokumenteret kendsgerning, at USA på alle måder krænker især Nicaraguas selvstændighed og støtter og finansierer de såkaldte kontraers væbnede indfald i landet. Det er jo også velkendt, at CIA stod bag mineringen af Nicaraguas havne, og senest er det kommet frem, hvordan CIA har udarbejdet en håndbog, der giver vejledning i politiske mord og bortførelser i forsøgene på at vælte det sandinistiske styre.

I El Salvador står CIA ifølge oplysninger, der kom frem i maj, bag militærdiktaturets efterretningsvæsen, ANI, der bl.a. er medskyldig i tortur og drab på politiske modstandere.

I Panama finansierer USA en skole, kaldet diktatorernes skole, hvor man uddanner militærfolk og specialister i hemmeligt politi, som bruges af militærdiktatorerne over hele kontinentet. Bl.a. var den chilenske diktator, Pinochet, på denne skole. Jeg henviser til

Aktuelt artikel om denne sag den 2. oktober 1984.

Netop i Chile foregår i disse måneder en vigtig kamp mod militærdiktaturet, en kamp, som fra dansk side naturligvis må støttes og opmuntres. Storstrejker har bl.a. lammet 90 pct. af den offentlige transport. Styret har svaret med at genåbne koncentrationslejren Pisagua i det nordlige Chile, hvor op imod 1.000 nu er indespærret.

Situationen i Palæstina er fortsat fuldstændig uacceptabel. Israelerne holder fortsat Sydlibanon og Vestbredden besat og godkender fortsat bosættelserne i de besatte områder.

Med etableringen af regeringen i Israel bestående af både arbejderpartiet og Likud er situationen yderligere forværret, fordi der hermed er skabt et overordentlig stærkt regeringssamarbejde om en stort set uændret videreførelse af Likuds aggressive og racistiske politik.

Kravet om israelsk tilbagetrækning fra Sydlibanon må afgjort følges op af sanktioner mod Israel, og der bør gennemføres en undersøgelse af, hvad israelerne og den israelske støttede Haddadmilits foretager sig af overgreb i Sydlibanon. Vi modtager masser af oplysninger om sådanne overgreb, men desværre tillader israelerne ikke undersøgelse af disse forhold.

Det andet, som bør gennemføres snarest, er en fuld dansk anerkendelse af PLO.

Og jeg vil gøre opmærksom på yderligere et problem, nemlig Israels og det sydafrikanske apartheidregimes økonomiske, militære og nukleare samarbejde. Dette samarbejde, der vil give disse to uhammet aggressive magter mulighed for at bruge atomvåben, må ubetinget brydes. Trekanten USA-Sydafrika-Israel er en af de allerfarligste trusler mod verdensfreden overhovedet, og denne afskyelige trekant kan ikke bekæmpes nok.

Med hensyn til Sydafrika vil jeg også pege på de internationale bestræbelser, der er i gang for at etablere en international olieembargo mod styret dernede, noget, vi forhåbentlig kan komme videre med på den konference for vesteuropæiske parlamentarikere, som skal finde sted her i København i weekenden.

Jeg når ikke i denne omgang at tilkendegive VS' holdning i de afstemninger, der skal

[Albrechtsen]

komme, men det må jeg så gøre i anden runde.

Kofod-Svendsen (KrF):

Jeg vil indledningsvis takke udenrigsministeren for den grundige orientering om en række af de centrale udenrigs- og sikkerhedspolitiske spørgsmål, som ved flere lejligheder har været drøftet her i Folketinget. Orienteringen og redegørelsen for regeringens holdning til disse vigtige emner er en klar manifestation af regeringens og regeringspartiernes stærke engagement i det internationale samarbejde.

Jeg vil ligesom udenrigsministeren stærkt understrege betydningen af, at der her i tinget er bred tilslutning til hovedlinjerne i Danmarks udenrigspolitik, herunder også sikkerhedspolitikken. Der kan naturligvis være nuanceforskelle – somme tider mere end det – i bedømmelsen af enkeltspørgsmål, men i det store og hele er det glædeligvis sådan, at der fortsat er et klart flertal bag den indsats, som også den nuværende regering over på det udenrigs- og sikkerhedspolitiske område.

Det fremgår af udenrigsministerens redegørelse, at Danmark, trods vor lidenhed, har kunnet spille en markant rolle i bestræbelserne på at forbedre det internationale samarbejdsklima. De mange initiativer i samarbejde med de øvrige nordiske lande og de øvrige EF-lande giver grund til en forsigtig optimisme med hensyn til afspændings- og samarbejdsbestræbelserne. Det gælder så vidt forskellige områder som forholdet mellem de øst- og vesteuropæiske lande, mellem USA og Sovjetunionen, udviklingen i Mellemamerika og til en vis grad også i Mellemøsten.

I Sydafrikaspørgsmålet er det vort håb, at Danmark sammen med de øvrige nordiske lande og de øvrige EF-lande kan spille en mere markant rolle i den ikke-voldelige indsats mod det umenneskelige apartheidsystem. Vi noterer med stor glæde og tilfredshed, at generalsekretæren for det sydafrikanske kirkeråd, den sorte biskop Desmond Tutu, er blevet tildelt årets Nobel fredspris. Denne betydelige opmuntring for den ikke-voldelige opposition bør vi følge op ved at forstærke presset mod apartheidstyret. Efter vor opfattelse er udsigterne til en fredelig afvikling af apartheidsystemet og overgang til demokrati-

ske tilstande i Sydafrika størst ved et fortsat internationalt politisk pres på den sydafrikanske regering kombineret med en obligatorisk ligestilling af de mange udenlandske virksomheders sorte og hvide medarbejdere.

I USA er man i kongressen langt fremme med en bemærkelsesværdig lovgivning på området. Her tænker jeg på arbejdet med de såkaldte Sullivanprincipper, som jeg tidligere har haft lejlighed til at redegøre for her i tinget. Vi bør i Danmark, i de øvrige nordiske lande og i de øvrige EF-lande nøje følge denne udvikling med henblik på lignende lovgivningsinitiativer. Kun ved et koordineret indre og ydre pres mod apartheidregimet er der udsigt til et markant ikke-voldeligt kursskifte i Sydafrika.

Her må vi heller ikke glemme de mange politiske fanger. Vi må øge presset på de sydafrikanske myndigheder for at få løsladt sorte ledere som Nelson Mandela. Forhåbentlig varsler ophævelsen af bandlysningen af den tidligere leder af det kristne institut, Beyrs Naudé, en mere positiv og realitetsbetonet kurs over for oppositionelle personer og grupper i Sydafrika.

I det spændingsfyldte Mellemamerika er der grundlag for en forsigtig optimisme, for det første på grund af Contadorgruppens anstrengelser for at få tilvejebragt en samlet fredsordning for denne konfliktplagede region, hvor EF-landenes initiativ uden tvivl har haft en gunstig virkning, og for det andet på grund af den nylig indledte dialog mellem regeringen og oprørsstyrkerne i El Salvador. Her mener jeg, at præsident Duarte fortjener størst mulig international opbakning af dette dristige initiativ. Det kan forhåbentlig få en afsmittende virkning på udviklingen i de øvrige lande i Mellemamerika. For det tredje synes det politiske og folkelige pres i USA for en politisk løsning med økonomiske og sociale reformer stigende. Det er vort håb, at den amerikanske regering vil forstærke sin indsats på dette område.

Desværre tegner valget i Nicaragua ikke til at blive den frie folkelige manifestation, som mange havde håbet på. Meget tyder på, at Somozas højrediktatur er ved at blive afløst af et repressivt venstrediktatur. Den vestlige verden må derfor øge presset på sandiniststyret for at få det til at respektere reglerne for frie demokratiske valg.

[Kofod-Svendsen]

Vi ser frem til, at bl.a. EF-landene kan spille en mere markant rolle i den arabisk-israelske konflikt. Nogle nye initiativer synes nu undervejs. Vi tillægger det afgørende betydning, at kongeriget Jordan og moderate palæstinensiske ledere på Vestbredden og i Gaza bliver inddraget i disse initiativer. Uden disse to parter aktive medvirken er der ikke udsigt til en fredelig bilæggelse af denne langvarige og tragiske konflikt.

Specielt i den nuværende situation, hvor PLO synes at have mistet reel indflydelse, er det vigtigt, at bl.a. EF-landene presser på for at få en dialog i stand mellem de moderate og forhandlingsvillige elementer på begge sider. Trods markante meningsforskelle mellem arbejderpartiet og Likudblokken synes der med deres regeringssamarbejde at være tilvejebragt en gunstig mulighed for at få et nyt fredsinitiativ i stand. Her må bl.a. EF-landene i samarbejde med USA kunne spille en formidlende rolle.

Det er med stor glæde, vi i kristeligt folkeparti kan konstatere, at det lykkedes at få en aftale i stand, som betyder, at vores u-landsbistand i 1985 vil komme op på 0,77 pct. af bruttonationalproduktet, og det er vort håb, at vi også i de kommende år kan sikre en fortsat vækst i u-landsbistanden, således at vi inden for en kort årrække når op på at yde 1 pct. af vort bruttonationalprodukt. Det er jo det mål, vi har tilsluttet os i FN. Lad os undgå disse årlige diskussioner om bistandens størrelse, så vi i stedet kan koncentrere os om det egentlige: hvordan hjælper vi bedst denne verdens virkelig fattige?

De seneste års u-landsdebat her i tinget har afstukket nogle gode retningslinjer for Danmarks indsats på dette vigtige område. Nu må vi koncentrere os om en stadig mere effektiv forvaltning af bistandsmidlerne. Det er vort håb, at bl.a. debatterne om Danidas rolle i bistandsforvaltningen vil få en positiv betydning i så henseende.

Har man sagt u-landsbistand, må man også sige nødhjælp. De to ting hænger desværre uløseligt sammen. Vi noterer med tilfredshed, at nødhjælpen til de mange sultende i Afrika – trods påstande om det modsatte – kommer frem til de nødstedte, om end stadig i utilstrækkelige mængder. Det er i denne katastrofale situation i Etiopen – men også i andre lande – altafgørende, at der foretages en koordineret international indsats. Intet

land kan løse problemet på egen hånd. Vi må løfte i flok, og her må Danmark naturligvis ikke svigte.

Kristeligt folkeparti går stærkt ind for, at der i denne ekstraordinære situation gøres en markant indsats såvel fra de private hjælpeorganisationers som fra statens side. Derfor hilser jeg regeringens forslag om at yde 25 mill. kr. i kastastrofiehjælp velkommen, men det må naturligvis stå lige så klart, at alle gode kræfter nu må sættes ind på at finde langsigtede løsninger for de mange millioner etiopiere og andre, som er ramt af denne tragedie. Med andre ord: den akutte fødevarehjælp må følges op af egentlig udviklingsbistand, af langsigtede programmer. Her må såvel de private hjælpeorganisationer som Danida yde en stor og ansvarsfuld indsats i samarbejde med tilsvarende organisationer og myndigheder i Etiopien og i andre donorlande.

Jeg ville gerne, hvis tiden havde tilladt det, også have kommenteret situationen i både Polen og Afghanistan, men jeg vil kort tilslutte mig det, udenrigsministeren sagde i sit indlæg. Det gælder også udenrigsministerens vurdering af det nordiske samarbejde og EF-samarbejdet, ligesom jeg er helt enig med hr. Bjørn Elmquist om det, han sagde om menneskerettigheder og demokrati.

Lad mig afslutningsvis sige lidt om den sikkerhedspolitiske situation. Efter vor bedømmelse er der intet i den sikkerhedspolitiske udvikling, der motiverer drastiske – og slet ikke ensidige – ændringer eller justeringer i vores sikkerhedspolitik. Vi lægger stor vægt på, at udenrigsministeren og forsvarsministeren fortsætter de igangværende sonderinger i de nordiske landes kreds og i NATO-kredsen vedrørende dette vitale område af vor udenrigspolitik. Men vi må så stærkt, som det er os muligt, advare mod ensidige danske panikløsninger. Intet tyder på, at de i sig selv vil påvirke den sikkerhedspolitiske klima omkring os i gunstig retning. Det kan tværtimod skade vore egne og vore allieredes interesser.

Vi tillægger det, ligesom udenrigsministeren, stor betydning, at NATO-landene med Washingtonerklæringen fra maj måned har bekræftet ligeværdigheden i NATOs to hovedopgaver: afspændingspolitikken og det militære forsvar. Harmelrapportens grundsynspunkter er dermed blevet understreget

[Kofod-Svendsen]

endnu en gang, og det finder vi yderst positivt.

Heller ikke kristeligt folkeparti finder det rigtigt på nuværende tidspunkt at gå ind i en egentlig substansdebat om sikkerhedspolitikken. Vi ser frem til Dyvigrapporten og regeringens kommentarer til denne. Den efterfølgende sikkerhedspolitiske debat her i tinget vil så forhåbentlig kunne genskabe den tidligere brede politiske opbakning bag hovedlinjerne i Danmarks sikkerhedspolitik. Det finder vi er af afgørende betydning for Danmarks muligheder for at spille en konstruktiv rolle i de mange internationale forhandlinger om sikkerhed og samarbejde. Vi apellerer derfor til alle folketingets partier om at søge ægte dialog og ikke konfrontation på det sikkerhedspolitiske område.

Og så til sidst et par ord til hr. Lasse Budtz. Hvorfor er hr. Lasse Budtz ikke interesseret i at tale om de resultater, han mener at have opnået i Moskva? Skyldes det mon, at der slet ikke blev opnået nogen resultater? Mon det forholder sig sådan, som professor, dr. phil. Bjarne Nørretranders skriver i Politisk Ugebrev, side 14 og 15:

»Der er intet nyt i indrømmelserne. Desuden må udtalelserne betragtes som meget luftige.«

»En udtynding af atomvåben i de områder, som grænser til Norden, er heller ingen ny indrømmelse. Ideen er f.eks. formuleret af Leonid Bresjnev allerede i 1981 i et interview med Der Spiegel. Desuden muliggør SS-20rnes rækkevidde, at man roligt kan udtynde et geografisk område uden at formindske de tekniske muligheder for at ramme Norden. Kortdistancemissiler er mobile og kan hurtigt bringes tilbage til udtyndingsområdet.«

Derfor må jeg gentage mit spørgsmål: hvorfor den ringe interesse for at delagtiggøre os i de opnåede resultater? Skyldes det mon, at der ikke er noget reelt at delagtiggøre os i?

(Kort bemærkning).

Addi Andersen (CD):

Det forekommer mig at være mere afslørende end oplysende at høre hr. Albrechtsen fra VS opfordre fredsbevægelsen til at blive voldelig og militant. Centrum-demokraterne

sætter sin lid til en militær fredsbevægelse, og det er NATO.

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Jeg vil gerne sige til hr. Kofod-Svendsen, at det selvfølgelig er interessant at læse, hvad hr. Bjarne Nørretranders siger i et ugebrev, men jeg må faktisk konstatere, at hr. Nørretranders ikke var med på rejsen, så det er ikke så fantastisk interessant, hvad hr. Nørretranders udtaler sig om – heller ikke i dette tilfælde.

Jeg er fuldstændig enig i, at man ikke skal lægge alt for meget i resultaterne. Man skal være meget forsigtig, når man snakker med stormagter om så omfattelige problemer, og det var vi også. Men det er jo i politik ligesom i journalistik og i hemmelig efterretningstjeneste, at bekræftelsen er meget værd. Og hvis vi nu tænker os, at vi fik lavet en nordisk atomvåbenfri zone, så er det ikke så forfærdelig meget nyt, Sovjet har stillet i udsigt. Man har f.eks. lovet ikke at bruge atomvåben mod lande, der ikke har dem. Man har også sagt, at man vil ikke bruge førstegangsslag. Så oveni at lægge garantier til en nordisk zone er måske ikke vanvittig meget, hvad jeg også har sagt i flere tilfælde, efter at vi kom hjem. Men det er klart, at i det øjeblik zonen er etableret, har det stor betydning, at en stormagt som Sovjet vil give garantier, hvis man også vil det til den tid.

Med hensyn til, at vi ikke har været villige til at drøfte resultaterne af denne rejse, så må jeg sige: vi har faktisk drøftet dem mange forskellige steder, i radio og i adskillige blade, og vi har skrevet om dem, og der vil komme mere frem. Men for en sikkerheds skyld har vi også sørget for, at regeringen har fået rapporten, vil jeg sige til hr. Kofod-Svendsen.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg må gøre opmærksom på i anledning af centrum-demokraternes bemærkning for lidt siden, at jeg brugte i mit indlæg hverken udtrykket »voldelig« eller udtrykket »militant«. Jeg sagde, at jeg synes, det er nødvendigt med direkte aktioner, og jeg vil gerne uddybe, hvad jeg mener med det.

[Albrechtsen]

Dermed mener jeg f.eks. den form for aktioner, der har været ved de vesttyske raketanlæg i Mutlangen, eller ved Greenham Common-basen i England, eller for den sags skyld ved Ravnstrupanlægget her i Danmark. Det er den slags direkte aktioner, jeg tænker på, og som jeg meget gerne ser at der bliver nogle flere af. Jeg vil bestemt ikke opfordre nogen til vold, og det er som oftest også politisk og militær, der bruger vold i den slags sammenhænge. Det er ikke demonstranterne, der bruger vold. Vi ønsker ikke vold, vi ønsker netop fred.

Således skulle det, jeg sagde, forstås. At der er tale om militante aktioner, er da klart, men det voldelige må stå for CDs egen regning.

Maisted (FD):

I den lille nisses fædreland elsker vi at overvurdere betydningen af, hvad vi gør. Derfor kan der holdes lange taler om udenrigspolitiske forhold, som Danmark overhovedet ingen indflydelse har på. Det kan man selvfølgelig undskylde med, at så lang tid de snakker, slås de dog ikke.

De frie demokrater mener, at Danmark hører til i den frie vestlige verden, og dansk udenrigspolitik bør koncentrere sig om at bekræfte dette tilhørsforhold. Den vigtigste opgave og den eneste, vi selv har indflydelse på, er vor sikkerhedspolitik. De frie demokrater er af den opfattelse, at Danmarks sikkerhed er nøje knyttet til vort medlemskab af NATO. Vi skal derfor optræde som et troværdigt medlem. Sammenholdet i den vestlige verden har forhindret en verdenskrig i over 40 år. Efter min opfattelse er den eneste garanti for at undgå en verdenskrig, vi har, at den frie verden er totalitærstater overlegen med hensyn til militær styrke.

Derfor kan jeg overhovedet ikke tilslutte mig socialdemokratiets dagsordensforslag. Vi får jo senere på dagen lejlighed til at diskutere andre militære forhold, og dér skal jeg komme tilbage med et dagsordensforslag fra de frie demokraters side. Dette forslag fra hr. Lasse Budtz er efter min mening en klar spekulation i alles naturlige frygt for en a-våbenkrig, og det er oven i købet i modstrid med indgåede aftaler. Det er et knæfald for de socialistiske kræfter, der ønsker at undergrave Danmarks sikkerhedspolitik, undergra-

ve medlemskabet af NATO og undergrave tilhørsforholdet til den frie vestlige verden.

Der er selvfølgelig ingen, der tror på, at spørgsmål om a-våben og a-våbenfrie zoner kan afgøres eller påvirkes af et lille land som Danmark. Enhver, der har fulgt med i den internationale debat og har fulgt den sidste debat om præsidentvalget i USA, har fået bekræftet, at det afgøres imellem supermagterne. Dem alene. Det er altså Genèveforhandlingerne, der er afgørende for, om der sker en optræning, eller om der sker en skærpelse.

Det forholder sig selvfølgelig også sådan, at man ikke kan fjerne a-våben ved at sige, at nu ønsker man atomfrie zoner. Det er ordsvindel, og det er at føre den danske befolkning bag lyset at sige noget sådant, for det ligger også ganske klart, at det er supermagterne, der præcist bestemmer, hvor a-våbnene skal bruges. Derfor er det igen et illusionsnummer at tale om atomfrie zoner.

Mere er der efter min opfattelse ikke grund til at sige om denne sag på nuværende tidspunkt.

Hanne Thanning Jacobsen (SF):

Det har været nogle begivenhedsrige uger i den offentlige debat op til denne dag i folketinget. Den 10. oktober fik Danmark besøg af André Glucksmann, der med bogen »Svimmelhedens Styrke« om a-våben og fredsbevægelserne fik mange til at mene, at nu måtte gadens parlament – som nogle ynder at udrykke det – eller joggingbevægelsen, som andre så nedladende siger, da være hånet så meget, at de stoppede.

Netop derfor var lørdag den 27. oktober en god dag for Danmark. Endnu en gang valgte titusinder af danskere at gå sammen om at sige nej til a-våben for at synge sammen, for øvrigt fra Højskolesangbogen – den bruger vi nemlig meget, selv om vi ikke tror, at hele løsningen ligger i den. Vi gjorde det også for at sende bud til dette hus om det flertal, der må være herinde – 400 mia. dollars og ½ år efter 3. maj – for at erklære Danmark atomvåbenfrit både i freds-, krise- og krigstid.

Glucksmann kalder sit første kapitel »Rakettens evangelium«, og jeg gad nok vide, om ikke mange medlemmer her krummer tæer, når de husker, hvad ordet evangelium

[Hanne Thanning Jacobsen]

betyder, nemlig »det glade budskab«, det glade budskab om raketten.

Til alle tider har der været mænd, der har taget afstand fra krig, og mange er, da også med i arbejdet i vor tid, men hvis vi ser på fredsbevægelserne, så kan vi konstatere, at den overvejende del af de aktive er kvinder. Det var kvinder, der startede Fredsmarch 81, København-Paris, 82, Stockholm-Moskva-Minsk, og 83, Oslo-New York-Washington.

Udgangspunktet er, at vi mener, der er tre helt grundlæggende forskelle i den mandlige og kvindelige opfattelse af krig og militær: drenge og mænd opdrages til at tro på, at de kan vinde. Som kvinder ved vi, at vi bliver ofre. Militæret er for mænd et menneskeligt fællesskab og kammeratskab. For kvinder er det noget med, at den og dem, de holder af, skal slås ihjel. Mænd og kvinder har et forskelligt forhold til ejendomsretten. Mænd har altid skullet forsvare territorier, men globalt set er kvinder besiddelsesløse.

Bl.a. af disse grunde finder jeg, at kvinder har en helt anden indfaldsvinkel til fredsarbejdet.

Efter de tre store marcher lavede nordiske kvinder fredslejr uden for Stockholm ved konferencen om sikkerhed og tillidskabende foranstaltninger. Kvinderne i Greenham Common har, som de siger, ikke siddet i mudder i 3 år for ingenting. Kvinder i Comiso i Italien, I Seneca Falls i USA, i Ravnstrup, har også på denne måde fortalt, at de er villige til at forlade hus og hjem for at protestere mod a-våben. Med det mål at arbejde for at gøre Norden til en traktatfæstet a-våbenfri zone har kvinder været initiativtagere til Traktat Nu-kampagnen.

Alt dette er med de særlige forudsætninger, kvinder har for fredsarbejde, et udtryk for en forventning om, at parlamenterne i alle lande lever op til deres moralske ansvar, til erkendelsen af, at fred og retfærdighed er et uadskilleligt hele, og et budskab om, at de mindre lande i de to pagter er dem, der kan og bør stikke hul på den byld, som våbenarsenaler indeholdende 1 million gange Hiroshimabombens sprængkraft repræsenterer.

Danske kvinder bør give liv til troen på, at nu siger Danmark fra. Folketingets kvindelige medlemmer må kunne stå sammen, og de mandlige håber jeg går med til, at vi giver liv til håbet ved et ja til, at dagen den 1. november 1985 er den dag, vore efterkommere vil

huske, fordi vi erklærede Danmark atomvåbenfrit under alle omstændigheder.

Per Stig Møller (KF):

Jeg bemærkede med interesse dialogen mellem hr. Kofod-Svendsen og hr. Lasse Budtz om den socialdemokratiske delegationsrejse til Moskva og de forskellige referater, vi har fået af denne rejse.

Hr. Lasse Budtz ville ikke forklare forskellen mellem TASS' og sit referat, for at gå i detaljer ville være forkert, sagde hr. Lasse Budtz. Men så vidt jeg kan se af disse to referater, er det ikke detaljer, der skiller dem. Hvorfor er det da forkert? Det har faktisk stor interesse for Danmark, hvad socialdemokratiet mener, og for den danske offentlighed at få at vide, hvad socialdemokratiet får ud af sine samtaler ude i verden, ikke mindst i Moskva. Det spiller heller ikke en uvæsentlig rolle for dette tings beslutninger. Denne debat hører til de vigtigste, vi overhovedet har i dette ting. Det drejer sig jo om Danmarks fremtid.

Om Danmarks fremtid talte hr. Stinus, der ønskede en dristig bondeåbning i det skakspil, som sikkerhedspolitik er. En sådan bruges nu kun, hvis man er i en fortvivlet situation eller frygter at komme til at stå i en remissituation. Mener det radikale venstre, at vor situation er fortvivlet? Frygter man remis, eller er remis ikke noget, man må foretrække i den situation, vi er i?

Hvis vi skal bryde ud af denne situation og risikere bonden, så vil jeg godt vide, hvem der er bonden i dette spil. Det vil også interessere den danske offentlighed. Er det Danmark, der er bonden, eller er det en anden, der er bonden? Det vil interessere den, der skal risikeres. I hvert fald har man aldrig oplevet en dristig bondeåbning, uden at bonden er gået tabt.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Dagens debat blev i højere grad, end jeg havde søgt at lægge op til, en sikkerhedspolitisk debat, snarere end en bred udenrigspolitisk debat. Det vil jeg naturligvis tage som et udtryk for, at der ikke har været de store indvendinger mod min redegørelse, og det er jeg selvsagt taknemlig for. Der er flere af indlæggene, der kalder på en kommentar.

[Udenrigsministeren]

Når hr. Stinus siger om det kommende danske medlemskab af FNs sikkerhedsråd, at han er enig i, at der ikke skal føres dansk demonstrationspolitik i sikkerhedsrådet, og når han så yderligere opfordrer regeringen til at styrke FN-systemet gennem vort medlemskab, herunder støtte generalsekretærens bestræbelser på at øge sikkerhedsrådets arbejdsfelt, så er jeg ganske enig med hr. Stinus, og jeg er glad for hr. Stinus' bekræftelse af, at vi ikke skal føre dansk demonstrationspolitik i sikkerhedsrådet. Det var for øvrigt, hvad jeg ventede at høre fra det radikale venstre med de fornemme traditioner, dette parti har på FN-politikkens område.

Hr. Stinus var mere konkret inde på spørgsmålet om behandlingen af det sydafrikanske spørgsmål i sikkerhedsrådet. Jeg kan ganske bekræfte over for hr. Stinus, at havde Danmark været medlem, da man behandlede de resolutionsforslag, som netop er blevet vedtaget, så havde Danmark selv sagt stemt for. Naturligvis havde vi stemt for, og vi havde også talt for, at der skulle gøres mere.

Det, det er værd at lægge mærke til i de eksempler, hr. Stinus nævner her, er, at det er enighed, der er væsentligt i sikkerhedsrådsarbejdet, og det er jo også en slags enighed, man opnår, når der er nogle, der accepterer at undlade at stemme i sikkerhedsrådet i stedet for at bruge deres veto. Her er der altså arbejdet for og nået nogle situationer med denne form for enighed, og derfor bliver sikkerhedsrådet effektivt. Det er præcis det, vi vil virke for, når Danmark bliver medlem af sikkerhedsrådet, hvor demonstrationspolitik i netop denne forbindelse ville have været at lægge forslag frem, om hvilke man på forhånd vidste, at de ikke ville kunne komme igennem sikkerhedsrådet, forslag, som man for øvrigt ved at de direkte berørte afrikanske lande ikke ønsker at se lagt frem, når de alligevel ikke kan blive vedtaget.

Hr. Stinus var også inde på spørgsmålet om Centralamerika og opfordrede os til at fastholde engagementet i Mellemamerika, også gennem EPS, og hr. Stinus spørger mere konkret, hvilken opfølgning af San José-mødet, der kan blive tale om. Opfølgningen af San José-mødet er for tiden under overvejelse inden for de ti og i kommuniter regie, og det er nok for tidligt at sige noget om, hvilke skridt der konkret kan tages, og i givet fald hvornår.

Inden for det europæiske politiske samarbejde skal det nu bl.a. nærmere overvejes, hvordan den politiske dialog med de mellem-amerikanske lande og Contadoragruppen bedst kan videreføres og gerne lægges i lidt fastere rammer. Vi må også til sin tid, når enighed om Contadoraakten er blevet opnået, overveje, hvordan de ti på bedst mulig måde kan markere deres støtte til denne aftale. I EF-regie skal Kommissionen nu i gang med forberedende drøftelser med de mellem-amerikanske lande om indgåelse af en rammeaftale vedrørende økonomisk samarbejde, og når disse forberedende drøftelser er blevet ført tilstrækkelig langt frem, så må samarbejdets nærmere indhold på ny overvejes i rådsregie. Jeg kan sige til hr. Stinus, at opfordringen til at fastholde engagementet vil vi selv sagt følge.

Hr. Lasse Budtz var også inde på Mellemamerika og sagde, at han var imponeret over, at man afholder valg i Nicaragua nu. Jeg ved ikke, hvor imponeret jeg er, når jeg ser, hvor mange af oppositionspartierne der har fundet, at betingelserne for at deltage i valgkampen var rimelige nok til, at de ville deltage. Det havde efter regeringens opfattelse nok været ønskeligt, også for Nicaragua selv, om man havde udskudt dette valg, indtil man kunne afholde et valg, der med større rimelighed kunne siges at give befolkningen i Nicaragua en mulighed for at markere, hvad den rent faktisk ønsker.

Hr. Lasse Budtz var også inde på Tyrkiet, hvor han sagde, at Tyrkiet fortsat ikke er et demokrati, og spurgte, hvad regeringen agter at gøre ved det.

Vi havde jo en forespørgselsdebat her i tinget i marts vedrørende Tyrkiet, og som jeg allerede sagde dengang, er det regeringens opfattelse, at den klagesag, Danmark sammen med Frankrig, Holland, Norge og Sverige har anlagt mod Tyrkiet ved Den europæiske Menneskerettighedskommission i Strasbourg, er det mest hensigtsmæssige og virksomhedsfulde middel til at lægge pres på Tyrkiet med henblik på at genoprette respekten for menneskerettighederne. Det er forudsætningen for, at vi kan opnå det, som formentlig alle i dette ting ønsker, nemlig en endelig normalisering af forholdet imellem Tyrkiet og det demokratiske Europa. Det er således regeringens håb, at den påbegyndte realitets-

[Udenrigsministeren]

behandling af klagesagen vil vise sig at være et virkningsfuldt bidrag hertil.

Jeg vil gerne tilføje, at det er regeringens opfattelse, at der synes at være en vis positiv udvikling på vej i Tyrkiet. Der er som bekendt sket visse fremskridt henimod mere demokratiske tilstande siden magtovertagelsen i september 1980, bl.a. vedtagelsen af en forfatning, afholdelse af parlamentsvalg, etablering af en civil regering, afholdelse af kommunalvalg og en gradvis ophævelse af krigsretstilstanden i en række provinser. Det er bl.a. denne udvikling, der har ført til, at tyrkiske parlamentarikere på ny har fået sæde i Europarådets parlamentariske forsamling.

Men jeg kan medgive hr. Lasse Budtz, at menneskerettighedssituationen i Tyrkiet fortsat giver anledning til alvorlig bekymring, og her må vi selvsagt være med til at søge at påvirke Tyrkiet i den rigtige retning, og det kan vi bl.a. gøre ved at vise, at når der tages skridt i den rigtige retning, så vil det også få positive følger for Tyrkiets forhold til det demokratiske Europa. Det er vort håb, at de påvirkningsmuligheder, der ligger i klagesagens fortsatte behandling, vil kunne bidrage til en mere positiv udvikling på menneskerettighedernes område. Det siger sig selv, at regeringen under klagesagen vil gøre sit til at fremme en sådan udvikling.

Hr. Lasse Budtz sagde i sin omtale af mulighederne for at etablere en nordisk atomvåbenfri zone noget, som ærlig talt gjorde mig lidt bekymret. Hr. Lasse Budtz talte om muligheden for en udvidelse eller en modernisering af ikke-spredningsaftalen, og det er noget, vi har set i nogle pressereferater tidligere. Jeg finder, at der må advares ganske stærkt imod forsøg på at pille ved denne aftale, der er en af de største succeser på våbenkontrolområdet.

Til næste år skal der i Genève holdes den tredje gennemgangskonference om ikke-spredningsaftalen, og ved denne conference skal der ikke ændres ved aftalens tekst. Konferencens formål er alene at drøfte, hvordan den er blevet gennemført. Vi ved på forhånd, at der kan opstå en del spændinger på denne conference, og hvis man forestiller sig et dansk initiativ gående ud på ændring af traktaten, så vil det selvsagt være uheldigt forud for gennemgangskonferencen, for det vil øge faren for, at ikke-spredningsaftalen

bliver undergravet. I bedste fald vil et sådant dansk initiativ kaste støv ind i en i forvejen ganske kompliceret debat, så det må jeg sige er en tankegang, regeringen må advare ganske stærkt imod.

Så er der spørgsmålet om, hvad hr. Lasse Budtz og andre har oplevet i Moskva. Det er der jo mange der har interesseret sig for. Jeg har godt set, at især hr. Lasse Budtz er blevet refereret i pressen for nogle meget optimistiske udtalelser om, at han havde sovjetiske indrømmelser med sig hjem fra Moskva. Det er sådan set også det, hr. Lasse Budtz antyder, når han her i dag siger, at besøget i Moskva ikke formindskede hans lyst til at arbejde videre med disse spørgsmål, snarere tværtimod. Men hr. Lasse Budtz blev på stedet dementeret af det sovjetiske pressebureau TASS, der offentliggjorde et sovjetisk communiqué efter samtalerne med den socialdemokratiske delegation, for der stod jo ikke, som hr. Lasse Budtz har hævdet i dag, det samme i TASS-telegrammet som i de udtalelser, hr. Lasse Budtz er kommet med til pressen og har bekræftet senest her i dag. Vel, det var et ensidigt sovjetisk communiqué, det ved jeg godt, men sådanne ensidige communiqués er netop det relevante sted at kigge efter ensidige sovjetiske indrømmelser, og sådanne indrømmelser var der aldeles ikke tale om i communiquéet.

Hvad TASS sagde, var kun, hvad man fra officielt sovjetisk hold allerede længe har sagt, nemlig nogle vage antydninger om mulige foranstaltninger og om Østersøen. Der var intet nyt heri. At hr. Lasse Budtz åbenbart mener at have opfanget mere konkrete signaler under samtaler med forskellige sovjetiske partifunktionærer og akademimedlemmer, er mindre væsentligt, for det er jo velkendt, at Sovjetunionen, der på en helt anden måde end vore vestlige demokratier kan styre og planlægge informationspolitikken, gerne udsender uklare signaler og specielt spiller på de besøgendes forhåbninger. Men i virkelighedens verden må der anderledes sikre tilkendegivelser til.

Men lad os da for den gode ordens skyld se nærmere på de indrømmelser, som hr. Lasse Budtz viftede så begejstret med efter sin hjemkomst – eller jeg burde måske sige: såkaldte indrømmelser, for de er bestemt ikke så entydige, som hr. Lasse Budtz her i

[Udenrigsministeren]

dag, støttet af hr. Gert Petersen, gerne vil lade os tro. Der er tre punkter.

Det første er, at Sovjetunionen vil yde negative sikkerhedsgarantier for en nordisk zone. Det er ikke noget nyt. Hr. Lasse Budtz har til Aktuelt sagt, at det dog var værd at tage med, hvis det skete på traktatmæssigt sikret grundlag. Ja, det tør nok siges i betragtning af, at 3.maj-dagsordenen udtrykkeligt taler om, at zonen skal være garanteret af Sovjetunionen.

Det andet punkt er, at Sovjetunionen nu skulle være indforstået med, at Østersøen skulle være en del af zonen, men, siger hr. Lasse Budtz som en lille tilføjelse, Sovjetunionen skulle selvfølgelig bevare sin gennemsejlingsret. Her er det tilføjelsen, der er det interessanteste, for det vil nemlig sige, at sovjetiske fartøjer vil kunne sejle rundt i Østersøen fra og til sine egne og andre Warszawa-pagtlændes havne med atomvåben om bord. Det er, hvad »gennemsejlingsret« må betyde. Og disse atomvåben, ja, de kunne selvfølgelig tillige befinde sig på sovjetiske krigsskibe eller u-både, der ligger fast i de nævnte havne. Jeg må derfor sige, at det dog er en ejendommelig sprogbrug at kalde et sådant arrangement for »atomvåbenfrihed«.

Det tredje punkt skulle være, at Sovjet havde erklæret sig villig til at udtynde sine kort- og mellemdistanceraketter i det baltiske område, måske endda – her er jeg ikke sikker på, hvor langt hr. Lasse Budtz' udtalelser går – også på Kolahalvøen. Og hvad betyder nu det? Ja, det betyder i hvert fald ikke, at truslen mod Danmark bliver reduceret, for der findes mig bekendt ikke i det baltiske område eller på Kolahalvøen noget sovjetisk atommissil, som kan nå os i dag, som ikke også ville kunne nå os, selv om det blev flyttet flere hundrede kilometer tilbage. Når det specielt drejer sig om SS-20 missilerne, så kunne russerne sågar flytte dem helt til Uralbjergene uden at miste muligheden for at kunne ramme Danmark.

Ja vel, vil hr. Lasse Budtz muligvis sige, men våbnene skal ikke bare flyttes, de skal destrueres. Og hvordan vil hr. Lasse Budtz så få sikkerhed for det? Tror han, at Sovjet vil tilbyde verifikation af udtyndingen og løbende kontrol med, at samme typer våben ikke bliver genindført i det udtyndede område? Det vil i hvert fald være en ny sovjetisk politik. Indtil vi får den mulighed, hvad har vi så

at hænge denne såkaldte indrømmelse på andet end tro? Jeg vil gerne sige, at Danmarks sikkerhed ikke bygger på tro, men på troværdighed.

Ønsket om en debat i dag om udenrigspolitikken i almindelighed er helt naturligt i betragtning af den ganske lange tid, der er gået, siden vi sidst havde en debat af denne karakter. Som jeg sagde i min redegørelse, var det måske mindre naturligt, at forslagsstillerne udtrykkelig nævnte den sikkerhedspolitiske situation, for den har vi været igennem i et stort antal debatter i den seneste tid. Det, der kan føjes til af nyt, er jo altså ikke stort. Det er et forhold, der bliver reflekteret i det socialdemokratiske dagsordensforslag, der i alt væsentligt bekræfter 3. maj-dagsordenen. Det siger sig selv, at regeringen fortsat vil arbejde både engageret og aktivt for at undgå brugen af atomvåben og dermed fastholde forudsætningerne for dansk atomvåbenfrihed. Det er noget, der siger sig selv.

Det udvalg, der henvises til i dagsordenen, svarer ganske til, hvad regeringen har forestillet sig. Regeringen vil selvsagt arbejde med et sådant ad hoc-udvalg for at skaffe alle oplysninger frem til brug for udvalgets vurdering af Danmarks sikkerhedspolitiske situation og muligheder. Det kan kun være nyttigt for en grundig og saglig debat i udvalget, at alle elementer i de komplicerede sammenhænge bliver gjort klart.

Man har talt en del om pindespil tidligere i dag. Hr. Anker Jørgensen har også diskuteret pindespil og sagt: ja men vil man overhovedet ikke røre ved pindene, når de ligger der? Jo, selvfølgelig vil vi da det. Ellers kommer vi aldrig videre. Men det er altså vigtigt at vide, hvad der sker, hvis man piller ved den ene pind, at man ikke risikerer samtidig at skubbe til andre pinde, som man nødig havde skubbet til; så er det jo, man i det spil, der blev henvist til, taber og skal sidde over.

Med disse kommentarer til dagsordenen synes jeg man kan slå fast, at den dagsorden, der er kommet frem i dag, i virkeligheden er overflødig. Det får endda være. Men der er desværre en risiko for, at dagsordenen kan komme til at virke imod sin utvivlsomt velmente hensigt, for disse bestandige dagsordener er – det ved vi af bitter erfaring – med til at skabe usikkerhed ude i verden om Danmarks holdning.

[Udenrigsministeren]

Som bekendt kunne regeringen ikke i sin tid stemme for 3. maj-dagsordenen, vi afstod fra at stemme. Det skyldtes en række betænkeligheder, som jeg dengang gav udtryk for, bl.a. med hensyn til den uklarhed, dagsordenen indeholdt, og den usikkerhed, dagsordenen kunne skabe eller måske ligefrem vedligeholde om Danmarks holdning til vigtige dele af NATO-samarbejdet.

Hvis den dagsorden, socialdemokratiet har fremsat i dag, bliver vedtaget, så vil regeringen i sin fortolkning af denne dagsorden lægge afgørende vægt på forslagsstillerens understregning af, at man ikke ønsker ensidige danske skridt i atomvåbenspørgsmål. Vi må naturligvis konsultere vore venner og vore alliancepartnere, og det skal stå klart også efter denne debat, at denne regering fortsat ikke agter at foretage sig noget, der bringer Danmarks medlemskab af NATO eller Danmarks sikkerhed i fare.

Lasse Budtz (S):

Jeg glæder mig over, at hr. Per Stig Møller i hvert fald giver socialdemokratiet ret i, at det er utrolig vigtigt og nødvendigt og værdifuldt at have en debat som denne på dette tidspunkt. Det mener vi, og vi synes, at det ikke mindst af udenrigsministerens sidste indlæg klart blev bekræftet. Man siger jo, at når man skriver et manuskript og holder det som tale, så går det lidt mere automatisk, men når man taler efter noter, så bliver det ikke alene mere naturligt, det kommer også mere fra hjertet. Og jeg tør nok antyde, at der var forskel på udenrigsministerens første og andet indlæg.

Men lad mig nu begynde på en måde, som måske kan hjælpe lidt på klimaet og gøre det lidt mere varmt end ministerens isnende kuldels over for oppositionen, dels over for nedrustningsmulighederne.

Socialdemokratiet ønsker også bredde bag udenrigspolitikken, og da det i stort omfang er socialdemokratiet, der anviser udenrigspolitikken, turde dette være en selvfølge.

Vi ønsker, som udenrigsministeren sagde i sin første tale, ved forskellige forantaltninger at være med til at skabe mere tillid mellem Øst og Vest og gerne over en bred front. Vi mener, at man kunne have brugt udspillet om ikke-magtanvendelse til nogle gavnlige, formentlig frugtbare internationale forhand-

linger, og vi mener så afgjort, at det er Sovjets skyld, at de ikke kom i gang. USA tog jo Sovjet på ordet, og det er ubegribeligt, at Sovjet ikke reagerede på dette. Vi mener, at billedet er omtrentt mage til, når vi taler om forhandlingerne om våbnene i det ydre rum.

Ministeren har helt klart ret i, at der for øjeblikket i det svenske udenrigsministerium er en undersøgelse i gang om spørgsmålet om de atomvåbenfrie zoner, og der er ved at blive taget tilløb i det norske udenrigsministerium til en lignende zone. Dertil kommer, at de nordiske socialdemokratiske partier i fællesskab er meget langt med arbejdet, og det er ret vigtigt at konstatere og præcisere, at de nordiske partier i lang tid har været i gang med dette, for det er en af de grundlæggende årsager til det danske socialdemokratis holdning og, kan jeg godt sige, ønske om at gå videre med disse planer.

Selvfølge må vi ikke glemme de konventionelle våbens problemer, og vi glæder os over, at det har regeringen undtagelsesvis heller ikke glemt.

Vi vil, for at sige det ganske enkelt, gerne gå ind i det udvalg, som det udenrigsministerielle udvalgs betænkning formentlig vil give som resultat. Vi vil gerne gå positivt ind i dette udvalg med et ønske om, at der etableres et så bredt samarbejde om dansk udenrigspolitik som muligt, for det er logisk, at det må være en fordel. Hermed mener jeg også at have svaret hr. Ole Bernt Henriksen.

Jeg nævner vilkårligt 10 sikkerhedspolitiske emner. Det er muligt, som jeg har sagt ved en anden lejlighed – eller også har jeg skrevet det – at vi ikke kan blive enige om dem alle sammen. Det tror jeg faktisk ikke vi kan, selv om vi klart ville ønske, at vi kunne blive enige om dem alle sammen. Men det ville også have stor betydning, at vi f.eks. kunne konstatere, at vi var enige om de 7, de 6 eller de 8. Det ville gavne dansk sikkerhedspolitik. Det ville gavne vores indflydelse både i NATO og andre steder, hvor vi er engageret og arbejder udenrigspolitisk og sikkerhedspolitisk.

Men der er meget andet at beskæftige sig med end den nordiske atomvåbenfri zone, som vi klart giver første prioritet. Hvorfor tager regeringen ikke et initiativ i FN i forbindelse med forhandlinger om et internationalt forbud mod førstegangsanvendelse af våben? Hvorfor går regeringen ikke aktivt

[Lasse Budtz]

ind i spørgsmålet om en fastfrysningss aftale, som oven i købet har en meget bred tilhænger skare dybt, dybt ind i den amerikanske kongres?

Sagen er i al sin enkelhed, at den oprustning, regeringen helt åbent vedkender sig at være tilhænger af, ikke har skabt sikkerhed, ikke har fremkaldt forhandlinger, ikke har givet nogen som helst form for tryghed i Europa. Den udvikling vil socialdemokratiet faktisk meget gerne være med til at bryde. Der er intet sket i relation til mellemdistanceraketterne. Tværtimod er opstillingen fortsat på begge sider. Dog kan jeg godt røbe i denne sluttede forsamling, at russerne sagde til os, at de ikke havde opstillet flere af de 380, så vidt jeg husker SS-20ere. Der er jo ikke sket andet ved opstilling på begge sider af disse europæiske mellemdistanceraketter, end at det har ført til endnu flere raketers opstilling, på sovjetisk side SS-21 og SS-22; på amerikansk side har man meddelt, at målet er 6.000 krydsermissiler.

Jeg kan ikke se, at det har gjort nogen som helst gagn. Vi har sagt det før, og vi gentager det. Nogle må derfor gøre noget, og ved intet at gøre sker der selvfølgelig intet. Vi henviser til 3. maj-dagsordenen, som opremser en hel del, og vi siger stadig væk: zonen er det vigtigste.

Jeg er lidt forbavset over, at udenrigsministeriets embedsmænd ikke har fortalt ministeren, at når man lader TASS udsende et ensidigt communiqué efter et partibesøg, som vi i øvrigt blev inviteret til, i Sovjet, så står der naturligvis lige nøjagtig det, værtsfolkene gerne vil have frem, og de går selvfølgelig ikke i detaljer. Det skal jeg gerne fortælle udenrigsministeren lidt mere om ved en anden lejlighed. Det er helt logisk, at man ikke fortæller i detaljer, hvad man vil gøre ved Østersøen eller nævner Kolahalvøen eller de baltiske lande eller nævner spørgsmålet om gennemsejlingsretten, som jo også går den anden vej, nemlig gennemsejlingsretten for vestlige krigsskibe ind i Østersøen. Sådan noget skrives aldrig i communiquéer; det burde ministeren vide.

Og så med hensyn til, hvilke våben der skal flyttes eller fjernes eller tilintetgøres: ja, hvis ministeren ikke ved det, så vil jeg da gerne fortælle ham, at der står SS-21 og SS-22 raketter i hvert fald i det baltiske område, så vidt vi ved også på Kolahalvøen. Hvis

man fjernede dem og rykkede dem længere over mod Ural, så kunne de i hvert fald ikke nå dansk eller nordisk område. Men sådan er der så meget.

Hvorfor mon udenrigsministeren ikke nævner, at jeg omhyggeligt ved hjemkomsten fra Moskva gjorde opmærksom på, hvor alvorligt og utrolig vanskeligt verifikationsproblemet er, altså kontrollen med våbnene? Det har jeg meget omhyggeligt gjort opmærksom på.

Mon det ikke alt sammen skyldes, at ministeren på forhånd har besluttet med sig selv og sin regering, at dette med den nordiske atomvåbenfri zone vil man modarbejde? Man vil gerne holde nogle pæne taler i FN uden alt for meget indhold, men man vil ikke gøre noget rent konkret ved det. Jeg tilsiger her, at socialdemokratiet gerne vil gøre noget ved det.

Jeg må i øvrigt sige til ministeren, at den debat om Tyrkiet, han henviste til, umuligt kan have fundet sted i år. Det må være sidste år, ministeren mener. Men det er jo en teknisk detalje.

Så har hr. Gert Petersen fremsat et dagsordensforslag på sit eget partis vegne og på vegne af VS. Jeg må indrømme, at da jeg lyttede til hr. Gert Petersen, for slet ikke at tale om til hr. Albrechtsen og i nogen grad til hr. Stinus, så kom jeg til at tænke på, at nu er vi tilbage i den gode gamle partitaktiske hurlumhej. Nu gælder det om at få partierne til at rykke ind på linje, således at man snupper flest mulige vælgere.

Se, det interessante ved denne udvikling er, at der er én ting i hele dette forløb, der har adskilt socialdemokratiet og i hvert fald de tre partier, jeg nævnte, i længere perioder. Det er, at vi er kommet til dette resultat efter meget langvarige og omhyggelige analyser. For os er det ikke et partispørgsmål. Dette er en alt for alvorlig sag til at forvandle til sådan noget taktisk drilleri. Dertil kommer, at den holdning, som hr. Gert Petersen, hr. Albrechtsen og desværre også hr. Stinus giver udtryk for, medfører splittelse i stedet for samling. Vi når mest, hvis vi går roligt frem. Vi når mest, hvis vi cementerer det, vi har nået, således at det ikke vælter over ende. Det, hr. Gert Petersen præsterer her, og det, hr. Albrechtsen deltager i, og det, hr. Stinus tilslutter sig, er splittelse.

[Lasse Budtz]

Af tre grunde kan vi ikke stemme for hr. Gert Petersens og hr. Albrechtsens dagsordensforslag.

For det første vil den første sætning i forslaget medføre, at Danmark optræder ensidigt, og som jeg meget omhyggeligt har forsøgt at forklare i mit andet indlæg, ønsker vi ikke at svigte de nordiske lande, med hvem vi allerede samarbejder.

For det andet kan vi ikke stemme for hr. Gert Petersens dagsordensforslag, fordi det glemmer at henvise til 3. maj-dagsordenen, hvori der er opremset en hel stribe andre nedrustningsmuligheder og initiativer, som vi synes man skal tage, og som er gentaget i socialdemokratiets partiprogram, som det blev vedtaget på kongressen i september.

Og for det tredje siger forslaget ikke noget om det udvalg, som vi faktisk synes er vigtigt. Vi mener, at dette ad hoc-udvalg – jeg gentager: ad hoc-udvalg – er vigtigt.

Vi holder os hele vejen igennem fuldstændig til vores partikongres og vores partiprogram. Det er jo lidt svært i en dagsorden at bede folketinget give socialdemokratiet ordre til at gøre et eller andet, så derfor pålægger vi i vores forslag regeringen at gøre noget. Jeg må sige, at vi gør noget uafsladeligt, især på nordisk side og i samarbejde med de nordiske partier.

Så vi må afvise SFs og VS' dagsordensforslag; vi kan ikke stemme for det. Skulle det komme til afstemning, så vil vi af hensyn til den sidste sætning, nemlig at regeringen skal forstærke arbejdet for at få gjort Norden til en atomvåbenfri zone, hvilket vi unægtelig er enige i, undlade at stemme.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Hr. Lasse Budtz har nu erkendt, i modsætning til tidligere i debatten, at der altså er forskel på, hvad han har hævdet at have oplevet i Moskva, og hvad TASS har skrevet i sit communiqué. Men, lyder så forklaringen denne gang, naturligvis skriver TASS ikke noget, man har fortalt i et communiqué. Det må udenrigsministeren jo vide.

Jeg må gentage over for hr. Lasse Budtz, da det åbenbart ikke er blevet opfattet første gang, at det netop er i officielle communiquéer fra TASS og lignende, at man skal søge oplysninger om ensidige sovjetiske indrømmelser. Man skal ikke søge dem i, hvad

besøgende mener at have hørt i samtaler med funktionærer og akademimedlemmer, for, som jeg sagde til hr. Lasse Budtz, det er velkendt, at man med den velstyrede informationspolitik – for nu at bruge et pænt udtryk – man har i det samfund, spiller på de besøgendes forhåbninger.

Hvis hr. Lasse Budtz synes at have mærket isnende kulde i mine bemærkninger før, så kan det skyldes, at jeg er forarget over, at hr. Lasse Budtz kommer hjem fra Moskva og prøver at stikke os blå i øjnene med hensyn til, hvad der er blevet givet af påståede indrømmelser.

(Kort bemærkning).

Bjørn Elmquist (V):

Når en retssag er ved at være færdig, så har man et begreb, man kalder en retsbelæring.

Jeg synes, at her, hvor debatten måske var ved at være færdig, kom den socialdemokratiske ordfører, hr. Lasse Budtz, op og gav en folketingsbelæring, bl.a. i, at man skal være forsigtig med at fæste lid til de offentlige nyhedsmedier og til TASS i Sovjetunionen. Men hvordan kan man så fæste lid til løfter, ting, der stilles i udsigt under lukkede forhandlinger? Det er noget af det samme, udenrigsministeren var inde på. Er der ikke også her en tendens til, at man får stillet visse ting i udsigt, og når det kommer til stykket, så fastholdes de ikke?

Jeg vil tillade mig at henvise til den erfaring, jeg selv og mange af mine ærede kolleger gjorde, da vi havde kontakt med repræsentanterne for den øverste Sovjet, da de var her. Der er for mig ingen tvivl om – jeg har fået det bekræftet af adskillige, som forstår russisk – at hr. Poliakov, som var leder af delegationen, sagde noget under forhandlingerne – det var for lukkede døre – men da der var en af os, der formastede sig til at gå ud og fortælle pressen en enestående nyhed, så fik vi straks at vide, at enten var der tale om en oversætterfejl eller en bevidst fordrejning fra pressens side. Den eneste, der havde ladet det gå videre til pressen, var mig.

Jeg vil godt bede hr. Lasse Budtz om at prøve på at kvalificere de udsagn, de tilsagn, de løfter, man har fået i Moskva.

Gert Petersen (SF):

[Gert Petersen]

Jeg har en overraskende oplysning: jeg er enig med udenrigsministeren på et bestemt punkt, nemlig at man ikke skal røre ved ikke-spredningstraktaten, det er ikke vejen til dansk atomvåbenfrihed. Ikke-spredningstraktaten er en succes, det er rigtigt, men den er også et meget skrøbeligt bygningsværk, som vil komme under ild fra flere sider på det næste opfølgingsmøde, og jeg synes ikke, man skal bidrage med ny ammunition til den ild, traktaten vil komme under.

Jeg opfatter egentlig de tanker, hr. Lasse Budtz fremførte om ikke-spredningstraktaten, på linje med det, der blev sagt om indgåelse af helt nye traktater af international karakter osv. som vejen til dansk atomvåbenfrihed, som rent ud sagt en udflugt. Jeg kan bedre forstå det, hvis man vil holde sig alene til spørgsmålet om Norden som atomvåbenfri zone, men det begynder også at blive tvivlsomt, når denne zone igen skal gøres afhængig af den store europæiske sammenhæng.

At man peger på muligheder, som består i enten oprettelse af helt nye internationale traktater eller ændring af eksisterende traktater, kan jeg kun opfatte som et forsøg på at søge ind i nogle blindgyder, som man ikke kan komme ud af, og så bliver spørgsmålet om at arbejde aktivt for, at Danmark ikke skal have atomvåben, hverken i freds-, krise- eller krigstid, utrolig akademisk. Det lader sig ikke realisere på den måde.

Der var én ting, der slog mig i den diskussion, vi lige har hørt mellem udenrigsministeren og hr. Lasse Budtz. Jeg vil slet ikke gå ind i spørgsmålet om Sovjetunionen og i, hvem der har oplevet hvad dér, og i, hvordan man oplever russere hist og pist, men alene holde mig til det med de ensidige skridt.

Udenrigsministeren er helt åbenbart fanatisk modstander af, at Danmark skal tage ensidige skridt. Omvendt er vi nogle, som mener, at mange af de ulykker, verden slås med i dag, skyldes, at små stater som Danmark har taget for få ensidige skridt og i alt for høj grad har ladet sig koste rundt af de store her i verden. Vi mener, at der er brug for, at Danmark og andre små stater tager ensidige skridt. Vi har oplevet forhandlinger mellem supermagterne og magtblokkene om nedrustning og afspænding siden midten af 1950'erne, uden at det er kommet til nogen som helst form for nedrustning, tværtimod: oprustningen er gået hurtigere og hurtigere i

alle disse år, mens der er blevet forhandlet, og afspændingsperioderne har været ganske kortvarige. Hvordan kan man blive ved med at sætte sin lid hertil? Jeg forstår det ikke.

Derfor mener jeg, at ensidige skridt er nødvendige, og jeg erkender klart, at den dagsorden, som VS og SF har foreslået, er udtryk for, at Danmark bør tage et ensidigt skridt. Naturligvis vil vi dermed opmuntre andre stater til at tage ensidige skridt. Jeg sagde i mit oplæg, at stormagterne hverken i den ene eller den anden lejr vil komme til positive resultater i deres langvarige forhandlinger, når de endelig finder sted, medmindre de provokeres nedefra. Danmark er i den forstand nede, og det er sådanne provokationer, jeg mener vi skal udøve.

Må jeg i øvrigt sige, at hr. Lasse Budtz, da vi diskuterede den dagsorden, der blev vedtaget den 3. maj – det var den 2. maj ifølge Folketingstidende 1983–84, 2. samling sp. 5325 – sagde:

»Men det er klart, at vores medlemskab ...«, underforstået af NATO, »... ikke kan hindre, at et folketingsflertal beslutter sig for, at Danmark tager selvstændige initiativer. Jeg kan da ikke stå her og afvise, at det vil være umuligt at oprette en nordisk zone isoleret.«

Det var det, der var til debat dengang. Hr. Lasse Budtz sagde videre:

»Jeg vil i øvrigt mene, at kunne en nordisk zone oprettes alene, ville det sætte så meget i gang, at det ville være utrolig værdifuldt.«

100 pct. enig, men jeg er 100 pct. uenig med udenrigsministeren, som vil have det hele ind i en større sammenhæng, som vil have det hele gjort afhængigt af stormagtsforhandlinger, blokforhandlinger osv., og som afviser selvstændige og ensidige danske skridt.

Nu vil jeg da godt vide, hvordan udenrigsministeren og hr. Lasse Budtz har det med hinanden, for her har hr. Lasse Budtz sagt én ting, udenrigsministeren siger noget andet og har en anden holdning. Det kan godt virke noget forvirrende på offentligheden.

Jeg vil godt sige til sidst om den dagsorden, jeg har foreslået, at jeg på baggrund af den kongres i socialdemokratiet, der har fundet sted, ikke begriber indvendingerne. Danmark svigter ikke de nordiske lande, men foretager en indgang til det, der kan blive til en nordisk atomvåbenfri zone. Selve zonen

[Gert Petersen]

vil det tage lang tid at få oprettet. Dette skridt kan vi tage her og nu.

For det andet: dagsordenen af 3. maj 1984 står der jo. Skal vi for fremtiden bekræfte den, hver gang vi vedtager en dagsorden her i folketinget, hr. Lasse Budtz, eller betyder det, hvis der ikke står en bekræftelse, at så er den bortfaldet? Selvfølgelig er den ikke bortfaldet. Den er der ingen grund til at gentage. Udvalget mener jeg at man, som det er formuleret nu, under alle omstændigheder må nedsætte. Jeg kan ikke se nogen saglig grund for socialdemokratiet til ikke at stemme for den af os foreslåede dagsorden.

(Kort bemærkning).

Kofod-Svendsen (KrF):

Jeg vil gerne takke hr. Lasse Budtz, fordi han nu har erkendt, at der er forskel på det, der siges i TASS-communicuet, og de meddelelser, der har stået i Land og Folk og dagbladet Aktuelt. Det er to forskellige fremstillinger af den samme begivenhed. Det viser sig, at det, der siges af TASS, bare er en gentagelse af, hvad der er sagt tidligere fra Sovjets side, når vi virkelig går ind til substansen og ser væk fra de forskellige verbale udformninger.

Deroverfor står, at hr. Lasse Budtz åbenbart under private former har fået et andet indtryk. Men hvilken grund skulle der være til, at vi skulle lade os overbevise om, at disse private indtryk under samværet i Moskva skulle være helt epokegørende og virkelig skulle motivere nye forhåbninger på det sikkerhedspolitiske område?

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Jeg vil blot sige til hr. Gert Petersen, at det, han var så venlig at citere mig for, ikke på nogen måde disharmonerer med det, jeg sagde i dag. Det er klart, at vort medlemskab af NATO ikke kan hindre os i at beskæftige os med forsøg på at oprette en nordisk atomvåbenfri zone. Det kan heller ikke hindre os i at tage initiativer. Det er faktisk en del af baggrunden for NATO, at man har lov at beholde sin egen udenrigs- og sikkerhedspolitik. Det manglede også bare andet.

Så vil jeg gerne sige: nordisk samarbejde og nordisk sammenfald af begivenheder net-

op på dette område er ikke enegang, er ikke ensidighed. Vi vil netop gøre disse ting sammen med de andre. De ønsker i øvrigt, at vi optræder sammen. Det gør f.eks. de nordiske socialdemokratiske partier, og i de tilfælde, hvor de har regeringsmagten, er der slet ingen tvivl.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Hr. Lasse Budtz fremkom for lidt siden med en bemærkning om, at bl.a. venstresocialisternes politik skulle være et udtryk for taktisk drilleri og indebære en risiko for splittelse. Jeg synes, det er en urimelig betragtning. Jeg synes, det er ganske i sin orden, hvis hr. Lasse Budtz og socialdemokratiet er uenige med VS. Det må vi så drøfte.

Jeg synes, jeg har ret til at sige, at socialdemokratiet på ethvert tidspunkt har vidst, hvor de havde VS. Vores linje har været klar. I har ikke på noget tidspunkt kunnet sige, at I ikke vidste, hvad vi ville gå med til, hvad vi kunne strække os til for at forsøge på at bevare og bruge det raketflertal, som I også godt ved at vi ønsker bevaret og brugt. Derfor synes jeg, at hr. Lasse Budtz' betragtning var urimelig.

Socialdemokratiet ved, at det kan finde VS til gennemførelse af blot det mindste fremskridt, men vi sagde også den 2. maj, og vi siger det igen i dag: vi kan ikke støtte syltekrukkepolitikken. Den kan vi ikke medvirke til, fordi vi mener, at den er udtryk for et tilbageskridt. Vi argumenterede præcist for, hvorfor vi dengang undlod at stemme til 3. maj-dagsordenen: på den ene side indeholdt den syltekrukkepolitikken, som vi anser for et tilbageskridt, men på den anden side indeholdt den visse fremskridt, bl.a. i spørgsmålet om førstebrug af kemiske våben.

Vi har i dag nøjagtig den samme opfattelse. Der er intet grundlag for, at VS skulle ændre opfattelse. Tingene er i enhver henseende, bortset fra at en beklagelig masse tid er spildt, som de var den 3. maj. Derfor er VS' standpunkt og stemmeafgivning også i enhver henseende, som de var den 3. maj, hvilket altså vil sige, at VS undlader at stemme til den socialdemokratiske dagsorden.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

[Gert Petersen]

Nu lød der jo også en bemærkning til hr. Lasse Budtz. Når hr. Lasse Budtz under debatten den 2. maj kom ind på, at NATO ikke kan hindre selvstændige danske initiativer, så er det i og for sig en selvindlysende sandhed, selv om man fra borgerlig side her kan høre, at det somme tider er det modsatte. Som bemærkningen faldt dengang, blev den opfattet, som om den betød, at Danmark i nogle tilfælde gjorde rigtigt i at tage selvstændige initiativer. Jeg ved ikke, om jeg har misforstået det, det tror jeg ikke. Hr. Lasse Budtz ryster på hovedet. Jeg har altså ikke misforstået det; altså gør Danmark i nogle tilfælde rigtigt i at tage selvstændige initiativer, men jeg har her hørt fra udenrigsministeren, at han er panisk angst for ensidige, selvstændige danske initiativer.

Så skal jeg sige til hr. Kofod-Svendsen og for den sags skyld også til udenrigsministeren, som er klog og ved meget om udenrigspolitik – for hr. Kofod-Svendsen gentog bare udenrigsministeren –: vedrørende disse drøftelser med sovjetpolitikere gentog hr. Kofod-Svendsen, hvad udenrigsministeren havde sagt, nemlig at det, som TASS skriver, bare er gentagelser af noget, der er sagt tidligere. Så vil jeg gerne høre fra hr. Kofod-Svendsen eller udenrigsministeren, hvornår Sovjet tidligere har foreslået at inddrage som forhandlingsobjekter for det første sit eget tilstødende territorium og for det andet spørgsmålet om at gøre Østersøen til atomvåbenfrit område, altså give den en atomvåbenfri status.

Det første spørgsmål kan jeg med det samme svare på, for det gjorde Bresjnev i et interview med en finsk avis. Derefter opstod der stor tvivl om, hvad han egentlig havde ment, for der var nogle andre russere, der skrev og udtalte sig modsat og sagde, at det kunne der ikke være tale om, det var en misforståelse. Nu har vi det altså igen her fra et TASS-telegram, et officielt communiqué. (*Munterhed*). Ja men det har vi, hr. udenrigsminister. Derfor er det i realiteten noget nyt. Hvornår Sovjet tidligere har tilbudt at forhandle om Østersøen som atomvåbenfri zone, kan jeg ikke svare på. Det er muligt, udenrigsministeren kan. Jeg mener, det er et nyt tilbud – altså om at forhandle om det.

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Jeg vil blot gerne sige til hr. Gert Petersen: ja til selvstændige initiativer. Mange selvstændige initiativer er meget velkomne, men det er jo noget andet end ensidige skridt.

Arentoft (FP):

Det er faktisk mit indtryk med hensyn til denne meget omtalte Moskvarejse, at hr. Lasse Budtz efterhånden er kommet i defensiven. Jeg bygger det bl.a. på et af de svar, hr. Lasse Budtz gav, hvor professor Nørretranders' navn blev nævnt. Hr. Lasse Budtz svarede, at Nørretranders ikke var med på rejsen, og at hvad han siger, er heller ikke i denne sag af særlig stor interesse. Man må være hårdt trængt, når man om en tidligere partifælle, som er medlem af SNU's formandskab osv., pludselig kan sige: heller ikke i denne sag er det, han siger, af særlig interesse.

Vi havde her for nylig besøg af personer fra den øverste sovjet og havde samtaler med dem. Viceformanden i den øverste sovjets præsidium fortalte om alle de lidelser, som Rusland havde været ude for under krigen. Han sluttede sit lange indlæg med at sige: »Sovjet vil ikke krig – vi ved, hvad det er.« Hvis man virkelig kunne tillægge sådan en udtalelse fra en meget højtstående russisk person nogen vægt, så måtte der være basis for at få nogle forhandlinger i gang. Hvis den ene part ikke vil, og da NATO er en forsvarsalliance, som heller ikke har i sinde at foretage noget angreb, så skulle det være meget let, hvis man kunne stole på russiske politikere.

Der er håb forude, for jeg har hørt, at den samme delegation har rejseplaner, der går videre, nemlig også til Washington. Der er jeg sikker på at der skulle være mulighed for fuld overensstemmelse imellem, hvad der eventuelt måtte komme ud af communicate fra officielt hold, og hvad delegationen kommer hjem og siger. Det er nemlig den store forskel på Øst og Vest: den store åbenhed i Vest og lukkethed i Øst.

Albrechtsen (VS):

Jeg skal ikke forlænge denne debat meget, men jeg synes, der er et enkelt punkt, som bør nævnes i dag, fordi en udsættelse kan medvirke til at gøre problemerne meget vær-

[Albrechtsen]

re. Det er ikke spørgsmålet om hungerkatastrofen i Afrika i al almindelighed – den kommer vi forhåbentlig meget snart til at have en debat om her i folketinget – men det er om de særlig katastrofale forhold, som i øjeblikket eksisterer i Eritrea, som ikke bør være en provins, men et selvstændigt land, men som altså i dag er en provins i Etiopien.

Eritrea har længe kæmpet for sin selvstændighed. Jeg vil indtrængende appellere til regeringen om, at der omgående her og nu gøres noget helt akut for at få nødhjælpen frem til Eritrea. Det er jo således, at krigen i allerhøjeste grad hindrer, at nødhjælpen kommer frem til dette område, som netop på grund af denne krig er ganske ekstraordinært hårdt ramt. 350.000 mennesker i dette ikke særlig store land er i øjeblikket i en akut hungersituation, og som jeg har nævnt, når tingene altså simpelt hen ikke frem, fordi de etiopiske myndigheder forhindrer dette, og fordi der er denne krig.

Derfor er det nødvendigt, at der omgående tages politiske initiativer både til en løsning af krigsproblemet og til en løsning af spørgsmålet om Eritreas selvstændighed, og at der tages helt ekstraordinære og meget, meget hurtige skridt til at få bragt fødevarerne ind i Eritrea under den form, som man nu, når det skal gå så hurtigt, bedst kan finde frem til. Jeg siger dette, fordi jeg meget gerne vil appellere til regeringen om, at der på dette punkt gøres noget helt specielt og ekstraordinært allerede i de kommende dage.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg skal oplyse, at hvis den socialdemokratiske dagsorden kommer først til afstemning, og det gør den formodentlig, så vil SF undlade at stemme. Vi vil gøre det, fordi den på den ene side rummer en henvisning til 3. maj-dagsordenen, hvori der foruden nogle tvivlsomme formuleringer var en række meget positive formuleringer, som dengang fik SF til at stemme for 3. maj-dagsordenen, og også fordi der er så mange fortolkningsmuligheder, især hvad angår punkt 2, at vi ikke vil give regeringen anledning til at fortolke den i regeringens specielle favor, hvilket vil blive muligt, hvis vi andre totalt undsiger den dagsorden, der her er foreslået. Den er ikke tilfredsstillende, og vi kan derfor ikke

stemme for den. Den kan, hvis den fortolkes på en bestemt måde, føre vores antiatompolitik ind i en blindgyde. Derfor kan vi ikke støtte den, men vi vil på den anden side heller ikke give regeringen den håndsækning at stemme imod, og vi vil derfor undlade at stemme.

(Kort bemærkning).

Kofod-Svendsen (KrF):

Det er en bemærkning til hr. Gert Petersen. Jeg vil henvise til TASS-communiqueet, side 3, i den engelske tekst, hvor man udtrykkeligt siger »reaffirm« til alle de punkter, de har stillet op sideordnet. Det mener jeg er svar på det stillede spørgsmål.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Hr. Gert Petersen lyder jo altid så besnærende saglig, når han taler om ting, som han beskæftiger sig meget med, så for en sikkerheds skyld slog jeg altså op en ekstra gang for at se, om det virkelig var rigtigt, da hr. Gert Petersen forsøgte at komme hr. Lasse Budtz til hjælp ved at fremstille det, som om der også i TASS-communiqueet skulle have været noget nyt, sådan som der jo var det ifølge hr. Lasse Budtz' udtalelser. Men det var der altså ikke, må jeg skuffe hr. Gert Petersen med.

De to punkter, hr. Gert Petersen trækker frem, er gamle kendinge. Det punkt, der vedrører Østersøen, er et punkt, som kom frem i en tale, som blev holdt i 1983 af daværende præsident Andropov i Finland. Da nævnte han det, som er anvendt i en fuldstændig tilsvarende formulering i TASS-communiqueet.

Med hensyn til det andet punkt, dette med uddynding af nærområderne, som den tekniske betegnelse er, er det rigtigt, at det var noget, som tidligere præsident Bresnev kom frem med i et interview i 1981. Det var nu vistnok i Der Spiegel og ikke, som hr. Gert Petersen sagde, i en finsk avis. Det er også rigtigt, at der opstod lidt tummel derefter, som hr. Gert Petersen siger, men så blev det gentaget i 1983 af præsident Andropov. Der er altså, beklager jeg at måtte sige til hr. Gert Petersen, intet nyt i de punkter.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg synes, det er meget rart at vide, at jeg kan optræde besnærende sagligt. Jeg ville anbefale udenrigsministeren at tage ved lære heraf. Det er dog ejendommeligt, at fordi man stiller to spørgsmål til udenrigsministeren, som sidder med en hel stab af embedsmænd nede bagved, han kan trække på, så skal man have et så arrogant svar, men o.k., det er udenrigsministerens skik. Han er hverken besnærende eller saglig.

Sagen er den, at i hele diskussionen om Norden som atomvåbenfri zone har man fra dansk side ikke villet beskæftige sig seriøst med spørgsmålet om sovjetiske indrømmelser. Jeg skal ikke reklamere for Sovjetunionen, det vil jeg lige understrege – jeg har meget at kritisere Sovjetunionen for – men jeg synes nok, at når man forsynede den sovjetiske forfatter Voronkovs bog, der udkom for nylig, og hvor han skrev, at der ikke kan være tale om nogen som helst indrømmelser hverken i Østersøen eller for tilstødende territorier, med meget store sensationsoverskrifter i den danske presse – det er ikke udenrigsministerens skyld, bevar mig vel, men det gjorde man altså – hvorfor går man så så stille med, at betydelig mere autoritative personer end Voronkov – nu nævner man Andropov i 1983, det var jeg ikke klar over, jeg er glad for at få det at vide – og nu altså de autoriserede personer, som socialdemokraterne har talt med derovre, officielt tilbyder at inddrage Østersøens status som atomvåbenfri og visse tilstødende territorier i Sovjetunionen? Hvorfor spiller det ikke en mere central rolle i debatten i forhold til Voronkovs bog og hele den måde, som den blev slået op på? Jeg mener egentlig, at man kan kritisere bl.a. det danske udenrigsministerium og udenrigsministeren for, at de ikke selv af egen drift drager de spørgsmål ind i debatten.

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Hr. Gert Petersen har ikke ret i, at regeringen ikke interesserer sig for sovjetiske indrømmelser, tværtimod, jo flere vi ser af dem, jo bedre, for så bevæger vi os i den retning, som vi alle sammen ønsker at bevæge os i, nemlig i retning af nedrustning og afspænding. Men man må altså ikke være så naiv at lade sig imponere af, at de gentager gang på

gang, hvad de har sagt før, og i øvrigt ikke har villet uddybe.

Jeg har måttet pege på over for hr. Gert Petersen i dag, at det, hr. Gert Petersen troede var noget nyt, altså ikke var noget nyt, og at det, hr. Lasse Budtz troede var noget nyt, altså heller ikke var noget nyt. Lad være med at hoppe på den limpind, som de stikker frem for jer, og tro, at de kommer med noget nyt, når det bare er gamle udtalelser, der bliver gentaget ordret.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg har nu forstået på udenrigsministeren, at i hvert fald den ene af de udtalelser, den om Østersøens status, ikke er ældre end 1 år; det var i 1983, den blev formuleret første gang, sagde udenrigsministeren. Indtil da har Sovjet ikke udtalt sig herom, indtil da har vi ikke kendt noget som helst til Sovjetunionens holdning til det spørgsmål. Nu er det altså blevet understreget hele to gange inden for halvandet år.

Udenrigsministeren siger, at Danmark da er meget interesseret i sovjetiske indrømmelser. Ja, det er vi vel. Jeg er. Men så burde det være naturligt for regeringen, at den undersøgte nærmere, hvad der menes dermed. Der er altså nogle ting her, der kan forhandles. Må vi så få noget mere at vide. Men gør regeringen det? Ikke mig bekendt. Det overlader den til en partidelegation, hvad den selvfølgelig ikke burde. Den burde selv gøre noget, hvis der var nogen som helst mening i det, udenrigsministeren siger, hvis han selv mente det ærligt.

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Sagen er jo ganske enkelt den, at udenrigsministeren og regeringen interesserer sig ikke en pind – for at vende tilbage til pindene – for en nordisk atomvåbenfri zone, og han benytter alle argumenter til at latterliggøre eller formindske de tegn, der kommer, som måske kunne gavne udviklingen i retning af en atomvåbenfri zone. Udenrigsministeren ved jo udmærket godt, at der kom interessante formuleringer frem, og udenrigsministeren ved også udmærket godt, at den sovjetiske regering f.eks. klart og tydeligt tog af

[Lasse Budtz]

stand fra indholdet i Voronkovs bog. Det synes jeg er interessant, når man tænker på, hvilken behandling den bog fik i udenrigsministerens egen borgerlige, konservative presse.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden af Lasse Budtz (S) (se foran)

vedtoges med 48 stemmer (S) mod 12 (RV, FP og FD); 85 (KF, V, SF, CD, VS og KrF) stemte hverken for eller imod.

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden af Gert Petersen (SF) og Albrechtsen (VS) (se foran).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

6) Forespørgsel nr. F 5:

Forespørgsel til udenrigsministeren:

»Hvilke oplysninger kan regeringen give om dansk atomvåbenpolitik set i relation til samarbejdet i enhedskommandoen (Baltap) og i relation til de indgåede forstærkningsaftaler, herunder de parlamentariske procedurer for tilkaldelse af såvel forstærkninger som atomvåben?«

Af Thoft (SF) og Albrechtsen (VS).

(Forespørgslen anmeldt 3/10 84. Fremme af forespørgslen vedtaget 10/10 84).

Begrundelse

Thoft (SF):

Årsagen til, at SF og VS har stillet denne forespørgsel, er et ønske om, at regeringen forklarer, hvilke problemer der er med det danske forbehold om ikke at stationere atomvåben i Danmark i fredstid. Man siger »i fredstid«, det vil sige under de nuværende omstændigheder. Vi vil gerne have, det ses i relation til det faktum, at samarbejdet i enhedskommandoen betyder, at der i det fælles dansk-tyske forsvarsområde er stationeret en lang række atomvåben både i form af land-, sø- og flybaserede atomvåben. Det må nød-

vendigvis give særlige samarbejdsproblemer, hvis den danske atomvåbenfrihed skal have den nødvendige troværdighed.

På samme måde må forstærkningsaftalerne give problemer, her vel især i relation til aftalen mellem Danmark og USA om i givet fald at modtage US Marine Amphibious Force, som ifølge det oplyste er udrustet med atomvåben som standardudrustning. Genemhuller Saceurs forstærkningsplan kombineret med samarbejdet i enhedskommandoen og de bilaterale forstærkningsarrangementer indgået mellem Danmark og de andre NATO-lande ikke fuldstændig vores erklærede atomvåbenfrihed?

I forbindelse med forespørgselsdebatten håber vi at få 4 grundlæggende problemer belyst, nemlig:

Hvorledes kan Hedtofts erklæring fra 1953 om, at Danmark ikke vil tillade stationering af fremmede tropper i Danmark i fredstid, forenes med, at vi skal modtage disse styrker i fredstid på et tidligt stadium af en krise?

For det andet vil vi gerne have oplyst: hvilke regler gælder for overgang af danske styrker til NATO-kommando? Da der er tale om en klar suverænitetsafgivelse, forekommer det nødvendigt, at en sådan beslutning må foregå ifølge grundlovens § 20, men den forudsætter som bekendt fem sjettedeles flertal, og det kan man vel ikke med de radikales holdning til fænomenet forvente at regeringen kan opnå.

For det tredje vil vi godt have belyst problemerne omkring tilkaldelse af forstærkninger. Hvordan fungerer de parlamentariske procedurer for det? Jeg føler mig sikker på, at regeringens embedsmænd for længst har gjort sig sådanne overvejelser. Det fremgik faktisk af Militært Tidsskrift så tidligt som i 1974, at man havde den type overvejelser. Hvad er der kommet ud af disse? Er det sådan, at man f.eks. blot fra regeringens side kan beslutte at lade afholde en større NATO-øvelse i sådan en krisesituation og dermed slippe helt uden om, at folketinget tilkalder forstærkninger?

For det fjerde er der problemerne omkring tilkaldelse af atomvåben. Her har regeringen hidtil givet udtryk for, at folketinget vil stå helt frit, når det skal tage en sådan beslutning, men vil folketinget overhovedet blive inddraget, eller vil det først ske, når krigen er forbi? Er det f.eks. sådan, at der for vores